

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αριστεΐδη Παπαβασιλείου

Φιλοσοφική Σχολή

ΠΜΣ Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας

Κατεύθυνση Ευρωπαϊκή Ιστορία

ΘΕΜΑ: Η δράση του IRA και της ETA 1969-2007. Μια συγκριτική προσέγγιση

Επόπτης: Κωνσταντίνος Ράπτης

Τριμελής επιτροπή: Κωνσταντίνος Ράπτης, Μαρία Παπαθανασίου,
Ευάνθης Χατζηβασιλείου

Αριθμός Μητρώου: 1561201701045

Ιανουάριος 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σελ. 4
1. Το ιστορικό υπόβαθρο του IRA και της ETA	σελ. 14
2. Κοινωνική και κινηματική διάσταση	σελ. 21
3. Το ιδεολογικό στίγμα του IRA και της ETA	σελ. 34
4. Η κρατική απάντηση στην αντι-κρατική βία – η πολιτική του Λονδίνου και της Μαδρίτης	σελ. 43
5. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις και η δομή τους	σελ. 49
6. Οι διεθνείς σχέσεις του IRA και της ETA	σελ. 57
7. Η αποσχιστική διάσταση	σελ. 62
8. Επίλογος - Συμπεράσματα	σελ. 67
Πηγές - Βιβλιογραφία	σελ. 76
Παραπομπές	σελ. 80

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

MLNV: Movimiento de Liberacion Nacional Vasca – Βασκικό Εθνικό Απελευθερωτικό Κίνημα
Abertzale: Πατριωτική Αριστερά (ιδιαίτερος πολιτικός χώρος στη Χώρα των Βάσκων)
PNV: Βασκικό Εθνικιστικό Κόμμα
PSE: Σοσιαλιστικό Κόμμα Ισπανίας
PSOE: Ισπανικό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα
KAS: Πατριωτικό Σοσιαλιστικό Συντονιστικό Συμβούλιο
IRA: Ιρλανδικός Ρεπουμπλικανικός Στρατός (πάντοτε εννοείται ο Provisional, εκτός αν προσδιορίζεται διαφορετικά)
SDLP: Social Democratic and Labour Party (Northern Ireland) – Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα (Βόρεια Ιρλανδία)
ETA: Χώρα των Βάσκων και Ελευθερία (ή Βασκική Γη και Ελευθερία)
ETA(m): ETA-militar
ETA(pm): ETA-politico militar
IRSP: Ιρλανδικό Ρεπουμπλικανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα
INLA: Ιρλανδικός Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός
UVF: Ulster Volunteer Force – Δύναμη Εθελοντών του Ulster
UDA: Ulster Defence Association – Αμυντικός Σύνδεσμος Ulster
RUC: Βασιλική Χωροφυλακή του Ulster
DUP: Δημοκρατικό Ενωτικό Κόμμα
UUP: Ενωτικό Κόμμα του Ulster
Guardia Civil: Ισπανική Χωροφυλακή
IU: Ενωμένη Αριστερά, μέτωπο κομμάτων (Ισπανία)
EA: Βασκική Αλληλεγγύη
UGT: Γενική Ένωση Εργαζομένων (Ισπανία)
Gardai: Αστυνομία της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας
NICRA: Northern Ireland Civil Rights Association – Σύνδεσμος για τα Πολιτικά Δικαιώματα στη Βόρειο Ιρλανδία
FLN: Front de Liberation Nationale – Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης (Αλγερία)
FARC-EP: Επαναστατικές Ένοπλες Δυνάμεις της Κολομβίας
RZ: Επαναστατικοί Πυρήνες (Γερμανία)
RAF: Φράξια Κόκκινος Στρατός (Γερμανία)

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ IRA ΚΑΙ ΤΗΣ ETA, 1969-2007. ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μία προσπάθεια συγκριτικής προσέγγισης και αποτίμησης της δράσης των ένοπλων παρατάξεων του ιρλανδικού ρεπουμπλικανικού και του βασκικού αποσχιστικού κινήματος της μεταπολεμικής περιόδου, δηλαδή του Provisional Irish Republican Army (Προσωρινού Ιρλανδικού Ρεπουμπλικανικού Στρατού) και της ETA (Euskadi Ta Askatasuna - Χώρα των Βάσκων και Ελευθερία). Η εξαιρετικά μακρόχρονη ένοπλη δράση των κινημάτων αυτών ξεκινάει από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, με διαφορετικές οργανωτικές μορφές και ιδεολογικές αναφορές και διανύει ολόκληρο τον 20^ο, με σημαντικές ωστόσο περιόδους παύσης, αδράνειας και ασυνέχειας. Για το λόγο αυτό, η περίοδος που επιλέχθηκε εκκινεί για την Βόρειο Ιρλανδία από την έκρηξη της μαζικής διακοινοτικής βίας μεταξύ των ενωτικών Προτεσταντών και των εθνικιστών Καθολικών στα τέλη της δεκαετίας του '60 με ορόσημο το 1969, όταν και δημιουργείται ο Provisional IRA ως συνέπεια της βρετανικής στρατιωτικής επέμβασης. Η εξεταζόμενη περίοδος ως προς το ιρλανδικό ζήτημα ολοκληρώνεται με την οριστική διάλυση και τον αφοπλισμό του Provisional IRA (2005) και την ολοκλήρωση της βρετανικής στρατιωτικής επιχείρησης στη Βόρειο Ιρλανδία (2007). Η ίδια περίοδος συμπίπτει σχεδόν απόλυτα και με την περίοδο έναρξης και λήξης της ένοπλης δράσης της ETA στην Ιβηρική χερσόνησο, με επίκεντρο την Χώρα των Βάσκων. Αν και η τρομοκρατική δράση της οργάνωσης αρχίζει το 1961, χρησιμοποιούμε ως ορόσημο εκκίνησης για τη βασκική περίπτωση το πρώτο θύμα της, τον αστυνομικό Meliton Manzanos, το οποίο καταγράφεται το 1968. Αντίστοιχα, η λήξη της δράσης της μπορεί να τοποθετηθεί σχηματικά κατά την περίοδο 2007-2011 με τις εκχειρίδες του 2006 και 2010, την τελική κατάπαυση του πυρός και την επακόλουθη οριστική διακοπή της δράσης της, η οποία πραγματοποιείται και επίσημα το 2011.

Επίσης, σε πλήρη αντιστοιχία με τη σύγκριση των ένοπλων σκελών πραγματοποιείται και η σύγκριση των πολιτικών σκελών των δύο αυτών κινημάτων, δηλαδή του ιρλανδικού ρεπουμπλικανικού κόμματος Sinn Féin (We Ourselves - Εμείς) και του βασκικού αριστερού αποσχιστικού κόμματος Herri Batasuna (Λαϊκή Ενότητα). Τα ένοπλα και πολιτικά σκέλη θα πρέπει να θεωρούνται αδιαχώριστα, καθώς πολιτικό κόμμα και τρομοκρατική οργάνωση έχουν σε σημαντικό ποσοστό κοινά μέλη, τόσο στη βάση όσο και στα ηγετικά κλιμάκια και καθοδηγητικά τους όργανα. Με τον χαρακτηρισμό τους εξ αρχής και πρωτίστως ως κινήματα και όχι στενά ως τρομοκρατικών οργανώσεων, ο γράφων επιχειρεί να τονίσει τόσο το καταφανές και βαθύ κοινωνικό υπόβαθρο των δύο αυτών μακρόχρονων εθνοτικών-πολιτικών συγκρούσεων, όσο και την εκ προοιμίου απόρριψη της λογικής του διαχωρισμού του πολιτικού από το κοινωνικό γίνεσθαι στην ιστορική έρευνα των συγκεκριμένων συγκρουσιακών φαινομένων. Και στις δύο περιπτώσεις, η κοινοτική και διακοινοτική βία του IRA και της ETA εκφράζεται και πηγάζει ως προϊόν μιας προϋπάρχουσας και εμπεδωμένης κοινωνικής πραγματικότητας, δομικά χαρακτηριστικά της οποίας αποτελούν η αυταρχική διακυβέρνηση, οι θεσμικές διακρίσεις, η κρατική βία και τρομοκρατία, η πολιτισμική φίμωση και η πολιτική περιθωριοποίηση. Παρά το γεγονός ότι αυτές οι συνθήκες εκλείπουν προς το τέλος της εξεταζόμενης περιόδου, ειδικά στην περίπτωση των Βάσκων, η γενεσιουργός αιτία της τρομοκρατικής βίας παραμένει η ίδια και ορίζει μέχρι σήμερα τα κοινωνικά δεδομένα των εκατέρωθεν μειονοτικών κοινοτήτων. Όπως θα υποστηριχθεί παρακάτω, η έντονη τρομοκρατική δράση των προς εξέταση κινημάτων, η οποία σε συγκεκριμένα χρονικά στάδια της εξέλιξής τους κυριαρχεί επί των υπόλοιπων μορφών δράσης, δεν αποτελεί ούτε το αποκλειστικό μέσο δράσης ούτε αυτοσκοπό, όπως σε άλλες σημαίνουσες τρομοκρατικές πολιτικές οργανώσεις του ευρωπαϊκού χώρου. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης αποτελεί και το γεγονός ότι αυτή ακριβώς η προτεραιότητα του ένοπλου έναντι του πολιτικού αγώνα, υποστηρίζεται διαχρονικά από συγκεκριμένα τμήματα και ποτέ από το σύνολο ή την συντριπτική πλειοψηφία των κινημάτων αυτών.

Η εργασία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της ιδιαίτερα στην κοινωνική και πολιτική διάσταση των κινημάτων από τα οποία προήλθαν οι δύο ένοπλες οργανώσεις, έτσι ώστε να ιδωθεί η δράση τους μέσα από το ευρύτερο δυνατό πρίσμα και να εξεταστεί υπό διαφορετικές οπτικές γωνίες. Επιχειρείται λοιπόν μία σύνδεση ανάμεσα στις γενεσιουργούς αιτίες του ιρλανδικού και βασκικού εθνικισμού και την δράση των ρεπουμπλικανών Provisionals και των Βάσκων Abertzales (όρος που δηλώνει την παράταξη της βασκικής πατριωτικής Αριστεράς). Δεν επικεντρώνεται στους άμεσους οργανωτικούς προκατόχους τους, δηλαδή τον IRA της περιόδου του Πολέμου της Ανεξαρτησίας (1919-1921) και του Ιρλανδικού Εμφυλίου (1922), ή την δράση των Βάσκων εθνικιστών κατά τον

Ισπανικό Εμφύλιο (1936-1939), καθώς οι κοινωνικές συνθήκες και οι ιδεολογικές προσλαμβάνουσες των Ιρλανδών Ρεπουμπλικάνων και των Βάσκων εθνικιστών παραμένουν σταθερές και αμετάβλητες κατά βάση, ανάμεσα στις περιόδους αυτές και την αρχή της εξεταζόμενης από την εργασία περιόδου. Τέλος, επιχειρείται μία σύντομη αναφορά στη σύγχρονη κατάσταση που διαμορφώνεται μετά το πέρας της δράσης τους, καθώς και ζητήματα που απασχολούν την παρούσα εργασία, όπως οι αποσχιστικές τάσεις στην Ευρώπη, η άνοδος της επιρροής των εθνικιστικών και μειονοτικών διεκδικήσεων, οι διακοινοτικές ένοπλες συγκρούσεις και άλλα που εξακολουθούν να είναι μέχρι τις μέρες μας επίκαιρα στην Ευρώπη.

Στην εισαγωγή αυτή θα παρατεθούν τα βασικά επιχειρήματα που αναλύονται στα οκτώ κεφάλαια της εργασίας και μέσω αυτών θα τεθεί το γενικότερο επίδικό της, το οποίο φυσικά θα μας απασχολήσει εκτενέστερα και στον επίλογο. Η εργασία λαμβάνει υπόψιν την προϋπάρχουσα σημαντική έρευνα επί του θέματος, τόσο στο πλαίσιο των ιστορικών και πολιτικών επιστημών, όσο και σε αυτό της λογοτεχνικής βιογραφικής και αυτοβιογραφικής βιβλιογραφίας πρώην στελεχών και ηγετικών μορφών του IRA και της ETA. Η προσέγγιση και αποτίμηση της δράσης τους επιχειρείται υπό μία μακρο-ιστορική οπτική γωνία και σε πολλαπλά επίπεδα, στο πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και θεσμικό. Δίνεται επίσης έμφαση στη σημασία των συμπερασμάτων, με γνώμονα και την σημερινή αναβίωση και επικαιρότητα των ενδοκρατικών εθνοτικών αντιπαραθέσεων και εθνικιστικών και μειονοτικών διεκδικήσεων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.

Αρχικά, πρέπει να τονιστεί ότι βασική επιδίωξη της εργασίας δεν αποτελεί η παράθεση γεγονότων, ούτε η απλή αντιπαραβολή ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ των δύο ένοπλων οργανώσεων και των πολιτικών ρευμάτων που τις πλαισιώνουν. Η παράθεση των κοινών και διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών τους που αναγκαστικά θα διατρέξει την εργασία στο πλαίσιο της συγκριτικής ανάλυσης, εστιάζει περισσότερο στα αποτελέσματα που αυτά έχουν στο κοινωνικό πεδίο δράσης και τις αλλαγές που επιφέρουν στο πολιτικό-θεσμικό πλαίσιο των χωρών στις οποίες δρουν και από τις οποίες επιθυμούν να αποκοπούν. Υπό αυτή την έννοια, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι διαφορές τους, ή παράγοντες απόκλισης όπως θα αποκαλούνται στη συνέχεια, είναι σημαντικότερες των ομοιοτήτων τους, ή παραγόντων σύγκλισης. Αυτό συμβαίνει διότι αφενός οι πολυάριθμοι παράγοντες σύγκλισης είναι σαφώς πιο οφθαλμοφανείς και έχουν μελετηθεί εκτενώς από την υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία, και αφετέρου επειδή οι λιγιστοί παράγοντες απόκλισης είναι εκείνοι που τελικά συμβάλουν στην εξαιρετικά διαφορετική έκβαση της πολιτικής εκστρατείας του IRA από αυτήν της ETA. Για να το πούμε με όρους πολιτικής επιστήμης, στους κρίσιμους αυτούς παράγοντες απόκλισης βρίσκεται η αιτία της παράδοξα μεγάλης διαφοράς κινηματικής έκβασης, της ένοπλης δράσης τους όπως και των πολιτικών τους διεκδικήσεων.

Τα ερωτήματα που ανακύπτουν αφορούν τόσο το παρελθόν όσο και το παρόν και το άμεσο μέλλον των έξι κομητειών του Ulster που συναποτελούν τη Βόρειο Ιρλανδία, όπου η βρετανικής εθνικής συνείδησης προτεσταντική πλειοψηφία (Unionists) και η ιρλανδικής εθνικής συνείδησης καθολική μειοψηφία (Nationalists), συνεχίζουν να ζουν σε πλήρως διαχωρισμένες μεταξύ τους κοινότητες. Αντίστοιχα αφορούν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον των τριών επαρχιών της σημερινής Βασκικής Αυτόνομης Κοινότητας (Bizkaia, Gipuzkoa, Alava), της Navarra και σε μικρότερο βαθμό και των τριών βασκικών επαρχιών σε γαλλικό έδαφος (Lapourdi, Zuberoa, Navarra Beherea) δηλαδή όλων των περιοχών που ονομάζονται Euskadi ή Euskal Herria (ανεξάρτητη Μεγάλη Χώρα των Βάσκων) και συγκροτούν τη Μεγάλη Ιδέα του βασκικού εθνικισμού. Το 2006, μόλις οκτώ χρόνια μετά την συμφωνία ειρήνευσης της Μεγάλης Παρασκευής (Good Friday Agreement) στη Βόρειο Ιρλανδία, έρευνα του Northern Ireland Life and Times Survey του Πανεπιστημίου του Μπέλφαστ αποκάλυπτε πως η βαθειά και μακράιωνη εθνοθησκευτική διαίρεση είχε σημαντικά αμβλυνθεί: μόλις το 54% των Καθολικών δήλωνε ιρλανδική εθνική συνείδηση (Nationalist), με το ποσοστό ουδετερότητας να έχει ανέλθει στο 42%. Αντίστοιχη μεταβολή παρατηρούταν και στον προτεσταντικό πληθυσμό: ενώ το 69% παρέμενε αταλάντευτα βρετανικό (Unionist), το ποσοστό των ουδέτερων Προτεσταντών ανερχόταν πλέον στο 30%. Παρατηρείτο δηλαδή μία ύφεση της πόλωσης και μία τάση προς διατήρηση της ειρήνης και πορεία προς την αρμονική συνύπαρξη των δύο κοινοτήτων. Μία δεκαετία αργότερα, η έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση με το δημοψήφισμα του Brexit (2016) έχει πλήρως ανατρέψει αυτή την τάση. Τα νέα στοιχεία του Northern Ireland Life and Times Survey για το 2019 αποτυπώνουν μία ολική αντιστροφή: ο ισχυρός ιρλανδικός εθνικός αυτοπροσδιορισμός εντός της καθολικής κοινότητας έχει εκτοξευτεί στο 31%, από 20% το 2018. Αντίθετα, ελαφριά μείωση παρουσιάζει το ποσοστό των Προτεσταντών ισχυρού βρετανικού φρονήματος (26% από 28% το 2018).¹ Αρκετά διαφορετική εικόνα παρουσιάζει το ζήτημα του εθνικού αυτοπροσδιορισμού στη Χώρα των Βάσκων, όχι τυχαία, όπως θα δούμε και σε επόμενα κεφάλαια. Σε έρευνα του Universidad del Pais Vasco (Πανεπιστημίου της Χώρας των Βάσκων) το 2015 για την εθνική ταυτότητα και τα εθνοτικά όρια, η οποία διενεργήθηκε στις τρεις ιστορικές βασκικές επαρχίες (Bizkaia, Gipuzkoa και Alava) της Βασκικής Αυτόνομης Κοινότητας, το 59% των ερωτηθέντων δήλωσε μια μικτή βασκική και ισπανική ταυτότητα. Μόλις το 21% δήλωσε αποκλειστική βασκική εθνική ταυτότητα και το 3% αποκλειστικά ισπανική.² Είναι σημαντικό να τονιστεί πως το δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία που διεξήχθη στην Καταλονία το 2017, καθώς και η προηγηθείσα και επακόλουθη κοινωνικοπολιτική κρίση και σύγκρουση μεταξύ Βαρκελώνης και Μαδρίτης, δεν φαίνεται να μεταβάλουν την θέση των Βάσκων προς την κατεύθυνση που μετέβαλε

το Brexit τη θέση των Ιρλανδών στο βόρειο κρατίδιο. Τα ευρήματα της έρευνας είναι αποκαλυπτικά και αποτυπώνουν βασικές αντιθέσεις στην πορεία του ιρλανδικού εθνικιστικού πόλου από τον βασικό, όπως και στο βαθμό επιτυχίας και επιρροής του Sinn Féin από αυτόν της Herri Batasuna και των διάδοχων πολιτικών σχηματισμών της.

Τα ερωτήματα που αφορούν την εξεταζόμενη περίοδο (1969-2007) μπορούν να τεθούν τόσο σε σχέση με τη σημερινή πραγματικότητα της Βόρειας Ιρλανδίας και της Χώρας των Βάσκων, όσο και σε σχέση με τις συνθήκες που επικρατούσαν πριν την υπό εξέταση περίοδο. Σε ποιο βαθμό αποτέλεσαν ο Provisional IRA και το Στρατιωτικό Συμβούλιο του των δεκαετιών του '60 και του '70 την σύγχρονη έκφραση των διεκδικήσεων του κινήματος Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Home Rule) των Ιρλανδών Ρεπουμπλικάνων του 1880 και των επαναστατών της Πασχαλινής Εξέγερσης (Easter Rising) του 1916; Αντίστοιχα, υπήρξαν οι Βάσκοι Abertzales (ένας όρος που χαρακτηρίζει τους υποστηρικτές της ETA και την εκλογική βάση της Herri Batasuna) οι συνεχιστές των πρώτων Βάσκων εθνικιστών που πρωτοστατούν στις εξεγέρσεις της Gamazada και της Sanrocada του 1893 και 1894; Μπορούν να θεωρηθούν επίγονοι των μαχητών της Euzko Godarostea (Βασκική Πολιτοφυλακή) που πολέμησαν για το ανεξάρτητο βασικό κράτος, στο πλευρό των Δημοκρατικών εναντίον του στρατού του Φράνκο κατά τον Ισπανικό Εμφύλιο; Και εάν ναι, τί δηλώνει αυτό για την ιδεολογικοπολιτική τους ταυτότητα και τις κοινωνικές τους αναφορές; Μπορούν να θεωρηθούν αυτές οι δύο εθνικιστικές παρατάξεις ως ταυτόσημες διεκδικητικές οντότητες κατά την εξεταζόμενη περίοδο; Ακολουθούν και σε ποιο βαθμό, όπως έχουν διατυπώσει πολυάριθμοι ερευνητές, παράλληλες πορείες;

Στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται μία συνοπτική και γενική εικόνα των ιστορικών και κοινωνικών καταβολών των δύο οργανώσεων από τα τέλη του 19^{ου} έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, απαραίτητη για την κατανόηση των αιτιών και της μοναδικότητας της ιρλανδικής και βασκικής σύγκρουσης στον ευρωπαϊκό χώρο. Η σύντομη αναφορά στις ρίζες των ιδεολογικών και πολιτικών κινημάτων και στις επαναστατικές παραδόσεις από τις οποίες αντλούν πολιτικό κεφάλαιο και νομιμοποίηση στις τοπικές κοινωνίες και οι δύο υπό εξέταση οργανώσεις, συμβάλουν στην κατανόηση του κεντρικού τους ισχυρισμού ότι τις εκπροσωπούν και αποτελούν συνέχεια τους, τόσο στη προπαγάνδα και τον πολιτικό τους λόγο όσο και στα κείμενα και τις αποφάσεις τους.

Στο θέμα της εργασίας εμπίπτει επίσης και η μελέτη των μορφών δράσης των ευρωπαϊκών αποσχιστικών κινημάτων του 20ου αιώνα, το οποίο απασχολεί το δεύτερο κεφάλαιο. Σε αυτό επιχειρείται η συγκριτική προσέγγιση της πολιτικής δράσης των δύο βασικότερων εκπροσώπων τέτοιων κινημάτων, του ρεπουμπλικανικού της Βορείου Ιρλανδίας και του αριστερού αποσχιστικού της Χώρας των Βάσκων. Παράλληλα, ως ένα ευρύτερο και συμπληρωματικό συγκριτικό πλαίσιο,

επιχειρείται και μια συνοπτική αναφορά και προσέγγιση της επανόδου του αποσχιστικού εθνικιστικού φαινομένου σε περιφερειακό επίπεδο, δηλαδή στις Βρετανικές Νήσους και στην Ιβηρική χερσόνησο, πάντοτε με κέντρο αναφοράς την ιρλανδική και βασκική περίπτωση αντίστοιχα. Η εργασία επιχειρεί στα πλαίσια αυτά, να προσεγγίσει και να εξετάσει την εναλλαγή του ρεπερτορίου δράσεων του ιρλανδικού ρεπουμπλικανικού και του βασκικού αποσχιστικού κινήματος μεταξύ νόμιμων (θεσμικών) και έκνομων (εξωθεσμικών) μορφών δράσης, κατά την περίοδο δράσης τους από τη δεκαετία του 1970 έως το τέλος του 20^{ου} και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Έχει ως στόχο την αποκρυπτογράφηση και κατανόηση των αιτίων που οδηγούν ενίοτε στην υιοθέτηση ή την απόρριψη του ένοπλου αγώνα (βίαιες δράσεις) και άλλοτε στην ένταξη στον σύννομο πολιτικό αγώνα (ειρηνική δράση). Το ρεπουμπλικανικό ιρλανδικό και το βασκικό αποσχιστικό κίνημα παρήγαγαν ή συνδιαμόρφωσαν μία πληθώρα οργανώσεων και κομμάτων, άλλων βραχύβιων και άλλων πιο ανθεκτικών στο χρόνο και τις εκάστοτε πολιτικές συγκυρίες. Για πρακτικούς λόγους η έρευνα περί των νόμιμων-έκνομων δράσεων θα επικεντρωθεί στους κύριους ένοπλους τρομοκρατικούς βραχίονες, τον Provisional IRA και την ETA, όπως και στους βασικούς και πάγιους πολιτικούς εκπροσώπους τους, το (Provisional) Sinn Fein και την Herri Batasuna αντίστοιχα, χωρίς να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι ο πολυκερματισμός και η πολυδιάσπαση ήταν πάντοτε κοινό χαρακτηριστικό και των δύο κινήματων.

Το ιρλανδικό ρεπουμπλικανικό κίνημα από τη δεκαετία του 1960 συνδέεται (ουσιαστικά ως συνιδρυτής του) με το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων στη Βόρειο Ιρλανδία (Northern Ireland Civil Rights Association - NICRA), βγαίνοντας από το πολιτικό περιθώριο και την κοινωνική ανυποληψία της προηγούμενης περιόδου, ενώ ήδη από τα 1962 η νέα ηγεσία έχει υιοθετήσει μία σοσιαλιστική ιδεολογία, συνδυάζοντάς την με τον στόχο της εθνικής απελευθέρωσης και απορρίπτοντας τον ακραίο εθνικισμό προηγούμενων ηγεσιών. Μέχρι τη δεκαετία του 1980 και την στρατηγική στροφή του IRA προς τον νόμιμο πολιτικό αγώνα, το Sinn Fein είχε καθιερωθεί σαν άτυπος εκπρόσωπος και προστάτης της καθολικής μειονότητας του Βορρά όσο και σαν αναπόσπαστο τμήμα της ιρλανδικής αριστεράς. Αντίστοιχη μετάλλαξη πραγματοποιείται και στο βασκικό αποσχιστικό κίνημα: το 1956 η νεολαία του PNV (Βασκικό Εθνικιστικό Κόμμα) αποχωρεί και ενώνεται με την ριζοσπαστική εθνικιστική φοιτητική οργάνωση Ekin. Το 1959 οι δύο οργανώσεις ιδρύουν από κοινού την ETA, η οποία μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 υιοθετεί σταδιακά ως επίσημη ιδεολογία της τον μαρξισμό, ενώ αργότερα αναπτύσσει στενές σχέσεις με τις οργανώσεις της βασκικής αριστεράς, το συνδικαλιστικό κίνημα, καθώς και το αυτόνομο ελευθεριακό κίνημα της Χώρας των Βάσκων.

Οι περιπτώσεις αυτές έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς αποτέλεσαν παραδείγματα κινημάτων μακράς χρονικής διάρκειας και υψηλής έντασης δράσεων. Επίσης, διέθεταν συμπαγείς αλλά και πολυσυλλεκτικές βάσεις κοινωνικής υποστήριξης οι οποίες, ειδικά στη περίπτωση των Ιρλανδών ρεπουμπλικάνων, αυξάνονταν σημαντικά κατά περιόδους ανάλογα με το ποιοι στόχοι και διεκδικήσεις προτάσσονταν σε κάθε περίπτωση.³ Η μελέτη της πολύμορφης δράσης τους αποτελεί επίσης πεδίο για την εξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων: ποιοι παράγοντες κινητοποιούν ανθρώπους να διαδηλώσουν, να διαμαρτυρηθούν και να οργανωθούν υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες που θα εξετάσουμε; τί τους οδηγεί να παραμένουν υπό την αιγίδα οργανώσεων και κινήσεων που θεωρούνται από τον ΟΗΕ, τα ΜΜΕ και την διεθνή κοινή γνώμη, τρομοκρατικές.⁴ Και σε δεύτερο επίπεδο: τί είναι αυτό που ωθεί ένα τμήμα τους να προβαίνουν οι ίδιοι σε βίαιες ενέργειες και ένοπλες δράσεις, και επίσης γιατί αυτή η βίαιη εκστρατεία βρίσκει την υποστήριξη ή έστω τη θετική ουδετερότητα, όχι μόνο από τα μέλη αυτών καθαυτών των οργανώσεων αλλά και από μεγάλα τμήματα, ενίοτε και την πλειοψηφία, των τοπικών κοινωνιών; Τέλος κομβικό ερώτημα όπως προαναφέραμε, αποτελεί όχι μόνο το κατά πόσο αυτού του είδους τα κινήματα πέτυχαν τους διακηρυγμένους στόχους τους, αλλά κυρίως ποια υπήρξε η μακροπρόθεσμη επίδρασή τους στη κοινωνική πραγματικότητα των χωρών εκδήλωσής τους, πόσο επέδρασαν στη συλλογική συνείδηση των κοινωνιών των χωρών αυτών, όπως και τί αλλαγές επέφεραν στις ευρύτερες θεσμικές δομές του κράτους.

Ένα ακόμα κρίσιμο ζήτημα που θέτει το συγκεκριμένο πεδίο έρευνας είναι οι διαφορετικές συνισταμένες που δημιουργούν τα συγκεκριμένα κινήματα, με άλλα λόγια το γεγονός ότι αποτελούν πολυπαραγοντικό φαινόμενο. Η γέννηση και ανάπτυξή τους πρέπει να αποδοθεί για την ιρλανδική περίπτωση στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική καταπίεση και τις θεσμικές διακρίσεις από το κράτος (αρχικά το βορειοϊρλανδικό και μετέπειτα το βρετανικό). Ως αποτέλεσμα, σημαντικό μέρος της καθολικής ιρλανδικής μειονότητας στρέφεται στην διαμαρτυρία, την διεκδίκηση και την πολιτική ριζοσπαστικοποίηση μέσω του ρεπουμπλικανικού κινήματος. Στην περίπτωση των Βάσκων εθνικιστών και αποσχιστών, οι διακρίσεις και η καταπίεση που τους τροφοδοτεί είναι κυρίως σε εθνικό και πολιτικό επίπεδο και όχι τόσο σε ταξικό και οικονομικό. Παρά ταύτα είναι αυτοί ακριβώς οι αποσχιστές που καταλήγουν να ταυτίζουν την εθνική με την ταξική χειραφέτηση, έως και να θεωρούν την εκπλήρωση της δεύτερης προϋπόθεση για την πρώτη. Το επίδικο των κινημάτων λοιπόν μεταβάλλεται ή ιεραρχείται διαφορετικά μέσα στο χρόνο: αρχικά είναι η εθνική ολοκλήρωση και η ανεξαρτησία μέσω ένοπλων επαναστατικών διαδικασιών. Μετέπειτα υιοθετείται μία τακτική συνδυασμού του ένοπλου και του πολιτικού αγώνα, με την πρόθεση η υπόθεση της εθνικής χειραφέτησης να προωθείται συνδυαστικά με ειρηνικά και βίαια μέσα με πρώτο στόχο την απόσχιση. Αργότερα τίθεται ως προτεραιότητα η κοινωνική και πολιτική

ισότητα, ο πολιτικός αγώνας εντός του υφιστάμενου κοινωνικοοικονομικού συστήματος και των ήδη υπαρχόντων κρατικών δομών και πολιτειακών θεσμών. Σε ορισμένες περιπτώσεις προτάσσεται ακόμα και ως κεντρικός στόχος η ανατροπή του καπιταλισμού, η οποία στη περίπτωση της ΕΤΑ τίθεται και ως προϋπόθεση για την πραγματική εθνική απελευθέρωση.

Το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει τους σχετικούς με αυτό συσχετισμούς δυνάμεων, οι οποίοι καθόρισαν πολλές κρίσιμες παραμέτρους και σημάδεψαν σημεία καμπής στην εξέλιξη και των δύο οργανώσεων. Τόσο ευρύτερα τα κινήματα όσο και στενότερα οι ένοπλες οργανώσεις επηρεάστηκαν από τις διακυμάνσεις και αλλαγές των ιδεολογικών συσχετισμών. Το ιδεολογικό πλαίσιο, ως υποκειμενικός παράγοντας πρόκλησης οργανωμένων δράσεων αλλά και ως το γενικότερο πρίσμα μέσω του οποίου ανέλυαν και αντιλαμβάνονταν τις εξελίξεις οι Ιρλανδοί Ρεπουμπλικάνοι και οι Βάσκοι Abertzales, αποτέλεσε εκτός των άλλων και έναν από τους βασικούς παράγοντες πρόκλησης εσωτερικών συγκρούσεων ή και διασπάσεων. Υπήρξε συχνότατα ο καθοριστικός παράγοντας για την έγκριση ή την απόρριψη συμμετοχής σε εκλογές, την έναρξη συνομιλιών ή διπλωματικών κινήσεων, την κατάπαυση πυρός ή την επανέναρξη της ένοπλης δράσης.

Σαν συμπληρωματικό ερώτημα θα μας απασχολήσει, σε ξεχωριστό κεφάλαιο και η αντίστοιχη στάση των βρετανικών και ισπανικών αρχών απέναντι στα κινήματα αυτά, τόσο απέναντι στην ειρηνική όσο και απέναντι στην ένοπλη-τρομοκρατική τους δράση. Και εδώ παρατηρούμε την εναλλαγή ενός ιδιότυπου δίπολου καταστολής-ανοχής, με κυρίαρχο το πρώτο σκέλος. Από τη μία πλευρά η λογική της ποινικοποίησης (criminalization), η στρατιωτική επέμβαση και οι αντιτρομοκρατικές εκστρατείες. Από την άλλη ο διάυλος των μυστικών συνομιλιών, η αμνηστία ως μοχλός πίεσης και οι εκχειρίδες ως προϊόν, αλλά και ως μέσο διπλωματίας. Παρά το ότι έχει υπάρξει αξιόλογη ακαδημαϊκή έρευνα και σημαντική βιβλιογραφία σχετικά με τα εν λόγω κινήματα, αυτή επικεντρώνεται περισσότερο σε θεματικές όπως η ένοπλη εκστρατεία τους, η μελέτη πλευρών της τρομοκρατικής τους δράσης, η αντιμετώπισή τους από το βρετανικό και ισπανικό κράτος, ή σπανιότερα εξετάζεται η δομή και οι διακηρύξεις των οργανώσεων (Sinn Fein-IRA και Batasuna-ETA). Ελάχιστη είναι η έρευνα που εστιάζει στην κοινωνική τους απήχηση, τις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό των κινήματων και των οργανώσεων τους, που οδηγούν στην διατήρηση ή αλλαγή της τακτικής τους, τον επαναπροσδιορισμό ή την εγκατάλειψη των στόχων τους. Οι αιτίες της ελλιπούς έρευνας στο πεδίο αυτό θα πρέπει να αναζητηθούν οπωσδήποτε και στον χαρακτηρισμό των οργανώσεων αυτών ως πυρήνες τρομοκρατών και κοινών εγκληματιών, χωρίς ευρύτερη απήχηση στις λαϊκές μάζες και δίχως ιδεολογικά και πολιτικά ερείσματα στις κοινωνίες των χωρών τους. Το επίσημο βρετανικό κράτος όπως και τα βρετανικά ΜΜΕ, ακόμη και μετά την κατάπαυση του πυρός και την πολιτική

λύση της κρίσης στη βόρειο Ιρλανδία το 1998 (Good Friday Agreement), εξακολουθούσαν να μην αποδέχονται την ύπαρξη οποιουδήποτε ρεπουμπλικανικού κινήματος κατά την περίοδο των Ταραχών (The Troubles) των προηγούμενων δεκαετιών. Αντίστοιχα, το ισπανικό κράτος ποτέ δεν αποδέχθηκε τον οποιονδήποτε επίσημο διάλογο με τους πολιτικούς εκπροσώπους ενός κινήματος που διέθετε σταθερή κοινοβουλευτική εκπροσώπηση (σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο) επί δεκαετίες. Μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα η μεγάλη πλειοψηφία της ακαδημαϊκής κοινότητας συντασσόταν εν πολλοίς με αυτό το αφήγημα, το οποίο όχι μόνο ήταν ψευδές αλλά αποτελούσε και αποδεδειγμένα πλέον προϊόν προπαγάνδας των κυβερνητικών αξιωματούχων και των μυστικών υπηρεσιών του Λονδίνου και της Μαδρίτης. Από την άλλη πλευρά, ασφαλώς η πρόθεση της εργασίας δεν είναι να αποκρύψει την τρομοκρατική ταυτότητα ή να υποβαθμίσει την τρομοκρατική δράση του Provisional IRA και της ETA, ούτε φυσικά να παραβλέψει την ευθύνη τους για τον θάνατο εκατοντάδων άμαχων πολιτών στις χώρες που δραστηριοποιήθηκαν. Μια ευθύνη την οποία εξάλλου οι ίδιες οι οργανώσεις έχουν αναλάβει και επίσημα πολλές φορές κατά τη διάρκεια της ύπαρξής τους.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα μας απασχολήσει η σχεδόν πανομοιότυπη οργανωτική δομή και η τρομοκρατική δράση των δύο οργανώσεων, ειδικά μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70 είναι ουσιαστικά πανομοιότυπες. Το κεφάλαιο θα καταπιαστεί επίσης με την γενικότερη έννοια του όρου 'τρομοκρατία', τη χρήση της και τις σημασίες που της αποδίδονται, στον βαθμό που αυτές συνδέονται με τα εξεταζόμενα κινήματα.

Το έκτο κεφάλαιο ερευνά τις διεθνείς σχέσεις του IRA και της ETA, την αλληλεπίδραση με το διεθνές περιβάλλον, όσο και την σχέση τους με επαναστατικά και εθνικοαπελευθερωτικά αποσχιστικά κινήματα της μεταπολεμικής περιόδου ανά τον κόσμο. Σημαντικός παράγοντας απόκλισης στο παρόν κεφάλαιο αποτελεί η αντιαποικιακή διάσταση, η οποία συνδέεται στενά με το κοινωνικό υπόβαθρο, στο οποίο γίνεται αναφορά και στο πρώτο κεφάλαιο. Θα γίνει αναφορά επίσης σε συγκλίσεις και αποκλίσεις σε σχέση με άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις του ευρωπαϊκού χώρου κατά την περίοδο εκείνη, τόσο ακροαριστερές (Ερυθρές Ταξιαρχίες, Φράξια Κόκκινος Στρατός) όσο και εθνικιστικές (FLN, EOKA).

Στο έβδομο κεφάλαιο θα εξεταστεί ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας απόκλισης, ο οποίος δεν έχει ερευνηθεί ιδιαίτερα, η αποσχιστική διάσταση. Η περίπτωση της απόσχισης για ένωση με υπάρχον κράτος, όπως αυτή της Βορείου Ιρλανδίας με τη Δημοκρατία της Ιρλανδίας, αντιπαραβάλλεται στην απόσχιση με στόχο την ανακήρυξη ανεξάρτητου κράτους και τη δημιουργία εξολοκλήρου νέας κρατικής οντότητας, όπως στη περίπτωση του Euskadi από την Ισπανία και τη Γαλλία. Εξετάζεται το θεωρητικό, θεσμικό και νομικό πλαίσιο, αλλά και η πρακτική εμπειρία των μέχρι σήμερα ιστορικών τετελεσμένων παρόμοιων περιπτώσεων, στον ευρωπαϊκό

πάντα χώρο, όπως η ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου και η ένωση της Κριμαίας με την Ρωσική Ομοσπονδία. Επιπρόσθετα, η σημερινή πολιτική κατάσταση στην Βρετανία και την Ισπανία, με τα δημοψηφίσματα για την ανεξαρτησία της Σκωτίας το 2014 και της Καταλονίας το 2017 αντίστοιχα, θέτει εξάλλου αντικειμενικά το ζήτημα της απόσχισης ως κορυφαίο στην τρέχουσα πολιτική επικαιρότητα, πόσο δε μάλλον ως πεδίο ενδιαφέροντος της σύγχρονης ιστορικής έρευνας. Πέραν του σκωτσέζικου και του καταλανικού αποσχιστικού κινήματος παραθέτονται συνοπτικά και οι επιτυχημένες περιπτώσεις απόσχισης, όπως αυτές του Κοσόβου το 2008, της Κριμαίας το 2014 και του Ναγκόρνο Καραμπάχ το 1991.

Το όγδοο κεφάλαιο λειτουργεί και ως επίλογος και περιέχει ορισμένες καταληκτικές σκέψεις και συμπεράσματα, μία αποτίμηση του κεντρικού επίδικου της διπλωματικής εργασίας, το οποίο αφορά την διαφορά κινηματικής έκβασης στην Βόρειο Ιρλανδία σε σχέση με τη Χώρα των Βάσκων. Εστιάζει στα συμπεράσματα που προκύπτουν ως προς τις αιτίες αυτής της διαφοράς. Αναπτύσσεται επιπρόσθετα μία προβληματική για τη σημερινή κατάσταση του ρεπουμπλικανικού κινήματος στην Βόρειο Ιρλανδία και του αυτονομιστικού/αποσχιστικού κινήματος στη Χώρα των Βάσκων, για τις προοπτικές νέων κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών, καθώς και για τις πιθανότητες νέων συγκρούσεων και το μέλλον της ειρηνικής συνύπαρξης που επιτεύχθηκε και στις δύο ταραχώδεις περιοχές στις αρχές του αιώνα που διανύουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Το ιστορικό υπόβαθρο του IRA και της ETA

Ο ιρλανδικός εθνικισμός αποτέλεσε προϊόν του βρετανικού ιμπεριαλισμού και αναπτύχθηκε ως αντίδραση στη βρετανική κατάκτηση. Αυτή εκφράστηκε αρχικά υπό τη μορφή του εποικισμού της βόρειας επαρχίας του Ulster και των κατακτητικών πολέμων του Oliver Cromwell κατά τον 17ο αιώνα και μετέπειτα ως τμήμα του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Ιρλανδίας (1800-1921). Ως τέτοιος, ο ιρλανδικός εθνικισμός ενσάρκωνε εξ αρχής τη θεμελιώδη αμφισβήτηση της βρετανικής κυριαρχίας σε πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο. Ανήκει στους λεγόμενους “αποσχιστικούς εθνικισμούς”, όπως και ο βασκικός, καθώς από την δημιουργία του έθετε ως στόχο την εκδίωξη του βρετανικού στοιχείου και την ανεξαρτησία της νήσου, με τη δημιουργία ενιαίας Ιρλανδικής Δημοκρατίας. Η επιδίωξη αυτή αποτέλεσε σταθερά για τον ιρλανδικό εθνικισμό, είτε μέσω των εθνικών επαναστάσεων των Fenians και των Wolfe Tones είτε μέσω του κινήματος για Αυτοδιοίκηση (Home Rule) και ιστορικά ταυτίστηκε με το πολιτικό ρεύμα του ιρλανδικού ρεπουμπλικανισμού. Η περίπτωση του βασκικού εθνικισμού είναι πιο σύνθετη. Οι επιδιώξεις του βασκικού εθνικισμού κινούνται σε παραπλήσιες γραμμές. Σε πρώτο στάδιο κινούταν με στόχο την αποκατάσταση των Fueros, του παραδοσιακού συστήματος εθιμικού δικαίου και αυτοδιοίκησης των βασκικών κοινοτήτων, ενώ στη σύγχρονη μορφή του εξελίχθηκε στα αιτήματα για πλήρη ανεξαρτησία και διακριτή βασκική κρατική υπόσταση (αίτημα των διαφόρων εκφάνσεων της ETA) και για πλήρη αυτονομία εντός της ισπανικής κρατικής δομής (αίτημα του PNV).

Η απλή αμφισβήτηση της βρετανικής κυριαρχίας από τους Ιρλανδούς ρεπουμπλικάνους, όπως και η αντίστοιχη αμφισβήτηση της κυριαρχίας της Καστίλης από τους Βάσκους εθνικιστές αποτελούσε αναγκαία, όχι όμως και ικανή συνθήκη για την εδραίωση του ιρλανδικού και βασκικού εθνικισμού αντίστοιχα. Καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισε η ύπαρξη μιας κοινής συνείδησης ενός τμήματος των τοπικών κοινωνιών περί καταπίεσης των πολιτιστικών κοινοτήτων τους, ακριβώς λόγω των εθνοτικών χαρακτηριστικών τους και όχι εξαιτίας αποκλειστικά κοινωνικοοικονομικών και ταξικών διαφορών και διαχωρισμών. Η συνειδητοποίηση αυτής της ιδέας παρείχε την απαραίτητη υποκειμενική βάση για την ανάπτυξη του ιρλανδικού και βασκικού εθνικισμού σε μαζικό πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό κίνημα σε μακροϊστορική κλίμακα. Η επίδραση πολλαπλών παραγόντων στη διαμόρφωση αυτής της συνείδησης έχει αναλυθεί από πληθώρα ερευνητών διαφόρων επιστημονικών πεδίων πέραν των ιστορικών, όπως κοινωνιολόγων, διεθνολόγων και πολιτικών επιστημόνων. Η επίδραση επί παραδείγματι παραγόντων όπως η

πολιτική του Λονδίνου κατά τον Μεγάλο Λιμό και η Ποινική Νομοθεσία (Penal Laws) του 17ου και 18ου αιώνα σχετικά με τον καθολικό πληθυσμό της Ιρλανδίας είναι καταγεγραμμένη στην σχετική βιβλιογραφία, αν όχι ως άμεσο αίτιο της ανόδου του ιρλανδικού εθνικισμού, οπωσδήποτε ως κρίσιμο υπόβαθρο για την ανάπτυξή του. Το ίδιο ισχύει και στη βασκική περίπτωση για παράγοντες όπως η προσπάθεια διατήρησης και η τελική απώλεια των Fueros (Foruak) των Βάσκων κατά την ίδια περίοδο. Στα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά των δύο αυτών παραγόντων (Ποινικής Νομοθεσίας και Fueros) γίνεται μια σύντομη και συνοπτική αναφορά, καθώς κρίνονται ως καταλύτες για την εξέλιξη των ιδεολογικών ρευμάτων που οδήγησαν τόσο στην άνοδο του ιρλανδικού και βασκικού εθνικισμού γενικότερα, όσο και στις οργανωτικές δομές από τις οποίες προήλθαν ο IRA και η ETA ειδικότερα.

Στην Ιρλανδία Ποινική Νομοθεσία ονομάζεται το σύνολο των νόμων που ρύθμιζαν το νομικό καθεστώς των Καθολικών κατοίκων της νήσου κατά τον 18ο αιώνα. Ψηφίστηκαν από το ελεγχόμενο από το βρετανικό στέμμα Προτεσταντικό Κοινοβούλιο της Ιρλανδίας, με το βασικό κορμό τους να νομοθετείται μεταξύ του 1691 και του 1760 και διατηρήθηκαν σε ισχύ και μετά την πράξη ένωσης Βρετανίας και Ιρλανδίας του 1800.

Ο διακηρυγμένος στόχος της Ποινικής Νομοθεσίας, όπως και των νόμων του apartheid στην Νότιο Αφρική κατά τον 20ο αιώνα, ήταν ο αποκλεισμός της γηγενούς πλειοψηφίας από την κατοχή έγγειας ιδιοκτησίας και οικονομικών πόρων και κατ' επέκταση, πολιτικής επιρροής και εξουσίας. Αντίθετα με το καθεστώς του apartheid, οι θεσμικές διακρίσεις που δημιούργησε η Ποινική Νομοθεσία δεν στόχευαν την τοπική κοινωνία με φυλετικά ή εθνικά κριτήρια, αλλά τους διαχώριζαν από την ανώτερη τάξη βάσει του διαφορετικού θρησκευματος. Οι νόμοι χαρακτηριστικά στόχευαν στην αντιμετώπιση του “παπικού προβλήματος”⁵, ενώ διατάξεις τους εξειδικεύονταν σε επιμέρους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής όπως η φορολογία, η αστική ασφάλεια και το δικαιοσύνη, θεσπίζοντας παντού διακρίσεις σε βάρος του καθολικού πληθυσμού, θέτοντας σε όλα αυτά τα επίπεδα διαφορετικά μέτρα και σταθμά για τους Προτεστάντες και τους Καθολικούς υπηκόους. Το πνεύμα αυτών των νόμων και διατάξεων είχε ως αφετηρία και βάση την Αγγλικανική Μεταρρύθμιση, βάσει της οποίας ο Αγγλικανισμός εγκαθιδρυόταν σε όλες τις Βρετανικές Νήσους και στην Ιρλανδία ως η επίσημη κρατική θρησκεία του βασιλείου και η μη συμμόρφωση προς αυτήν δεν γινόταν ανεκτή. Ο προσηλυτισμός των Καθολικών αποτελούσε σαφώς επίδιωξη των μεταρρυθμίσεων, αφού όσοι Καθολικοί ασπάζονταν τον προτεσταντισμό εξαιρούνταν από τους περιορισμούς των νόμων. Έτσι, με τον σαφή καθορισμό εχόντων και μη εχόντων, πολιτικά ισχυρών και κοινωνικά αποκλεισμένων και θρησκευτικά κυρίαρχων και καταπιεσμένων, τέθηκαν οι βάσεις για την διαίρεση και τη διακοινοτική βία που

χαρακτήρισε την μετέπειτα ιστορία και κοινωνία ολόκληρης της Ιρλανδίας έως το 1921, και του βορειοϊρλανδικού κρατιδίου έως και τα τέλη του 20ου αιώνα. Ασφαλώς, εκτός από την οικονομική/θεσμική ανισότητα και την θρησκευτική αντιπαράθεση, υπήρξαν και άλλοι παράγοντες στη διαμόρφωση του εθνικισμού στην Ιρλανδία. Όπως σημειώνει ο M. K. Flynn, στα μέσα του 19ου αιώνα, “οι συνέπειες του Μεγάλου Λιμού ενθάρρυναν την οριστική συγχώνευση του Καθολικισμού με τον εθνικισμό”⁶. Εξάλλου για αιώνες η έννοια του Καθολικού ήταν συνώνυμη με αυτή του Ιρλανδού στο νησί, ενώ παραμένει εν πολλοίς έως σήμερα η διαχωριστική γραμμή και στην Βόρειο Ιρλανδία.

Η σταδιακή κατάργηση της Ποινικής Νομοθεσίας κατά τον 19ο αιώνα και η ψήφιση του Νόμου περί Χειραφέτησης των Καθολικών (Catholic Emancipation Act) το 1829, δεν αναίρεσε την βαθιά κοινωνικοοικονομική διαίρεση των θρησκευτικών κοινοτήτων στην Ιρλανδία. Μετά τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας του 1919-1921 και την δημιουργία του Ελεύθερου Κράτους (Irish Free State), οι 26 κομητείες του Νότου σχημάτισαν το πρώτο ιρλανδικό κράτος απαλλαγμένο από την νομική δικαιοδοσία του βρετανικού στέμματος. Στις 6 κομητείες του Βορρά ωστόσο το πνεύμα των Penal Laws διατηρήθηκε και εντάχθηκε ακέραιο στο θεσμικό πλαίσιο της νεοϊδρυθείσας Βόρειας Ιρλανδίας και διατηρήθηκε σε ισχύ πρακτικά έως και την Συμφωνία Ειρήνης της Μεγάλης Παρασκευής του 1998, οπότε και ακυρώθηκαν μέσω του νέου συστήματος διαμοιρασμού εξουσιών μεταξύ των κομμάτων της καθολικής και προτεσταντικής κοινότητας. Οι συνέπειες αυτού του νομικού πλαισίου διακρίσεων στη Βόρειο Ιρλανδία θα εξεταστούν στο επόμενο κεφάλαιο.

Ενώ στην ιρλανδική περίπτωση βλέπουμε την εξωτερική επιβολή ενός νομικού συστήματος διακρίσεων να παράγει τον εθνικισμό που μετέπειτα δημιουργεί τον IRA, στην βασκική περίπτωση παρατηρούμε την απώλεια ενός εσωτερικού νομικού συστήματος αυτονομίας (των *Fueros*) να παράγει τα αντίστοιχα αποτελέσματα, που καταλήγουν στον βασκικό εθνικισμό και μετέπειτα στην ίδρυση της ETA. Το νομικό αυτό σύστημα ήταν τα *fueros* (στην βασκική ο όρος αποδίδεται ως *foruak*). Η ιστορική έννοια του όρου *fuego* αναφερόταν στον καταστατικό χάρτη ίδρυσης μιας πόλης, μιας δημοτικής περιφέρειας ή ενός επαρχιακού διαμερίσματος, στον καθορισμό των εδαφικών ορίων του και των διοικητικών του αρμοδιοτήτων. Στην περίπτωση των τριών ιστορικών βασκικών επαρχιών (της Bizkaia, της Gipuzkoa και της Alava) και του Βασιλείου της Ναβάρρας, *fueros* ονομάζονταν ένα σύνολο εντόπιων γενικών νόμων και εθιμικού δικαίου, το οποίο συνιστούσε την βασκική αυτοδιοίκηση και οριοθετούσε ένα επίπεδο αυτονομίας από το ισπανικό στέμμα. Τα βασκικά *fueros* περιελάμβαναν σειρά διατάξεων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου διαμορφώνοντας το ιδιαίτερο βασκικό δικαϊκό σύστημα, ενώ ρύθμιζαν και γενικότερα διοικητικά και πολιτικά ζητήματα όπως η φορολογία και η εκλογή των τοπικών αντιπροσωπευτικών συμβουλίων.

Πιο συγκεκριμένα το σύστημα των βασικών *fueros* βασιζόταν στις *juntas*, δηλαδή τα τοπικά συμβούλια, τα οποία εκπροσωπούσαν σε ανώτερο επίπεδο στις *Juntas Generales*, την Γενική Συνέλευση, που αποτελούσε το ανώτατο όργανο διακυβέρνησης της κάθε επαρχίας. Στην περίπτωση της πιο ιστορικής βασικής επαρχίας, της *Bizkaia*, η Γενική Συνέλευση συνερχόταν στο *Casa de Juntas* στην ιερή για τους Βάσκους πόλη της *Guernica*. Όλοι οι κυβερνήτες των Βάσκων χρίζονταν και ορκίζονταν στα καθήκοντά τους υπό την αρχαία Βελανιδιά της *Guernica*, το σύμβολο της ελευθερίας των Βάσκων, από τα ύστερα μεσαιωνικά χρόνια αδιάλειπτα έως το 1839. Παρά το γεγονός ότι τόσο οι ιστορικές βασικές επαρχίες όσο και το βασίλειο της Ναβάρρας βρίσκονταν υπό την επικυριαρχία του στέμματος της Καστίλης ήδη από το 1200, δεν απώλεσαν τους παραδοσιακούς θεσμούς τους και οι μονάρχες της Μαδρίτης αναγνώριζαν την βασική αυτονομία και το σύστημα των *fueros* έως και τον 19ο αιώνα. Μέχρι την ήττα τους στους Καρλικούς Πολέμους, οι Βάσκοι απολάμβαναν χάρη στον σεβασμό των *fueros* δικαιώματα όπως η εξαίρεσή τους από τους βασιλικούς φόρους, η ισχύς του τοπικού δικαίου επί του βασιλικού στο εσωτερικό των επαρχιών τους και η μη υποχρέωση στράτευσης του τοπικού πληθυσμού στον ισπανικό στρατό, παρά μόνο σε περίπτωση απειλής των εδαφών τους.

Τα βασικά *fueros* δεν αποτελούσαν έναν αυστηρά καθορισμένο και θεσμοποιημένο νομικό κώδικα, απaráλλαχτο στην πάροδο του χρόνου. Αντίθετα προέκυψαν ως νομικά σώματα από τις εμπειρωμένες πρακτικές και παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα των τοπικών κοινοτήτων. Χαρακτηριστικό τους ήταν η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα τους στις συνεχώς εξελισσόμενες κοινωνικές συνθήκες. Αποτελούσαν με άλλα λόγια ένα δυναμικό σύστημα αυτοκυβέρνησης που σχηματίστηκε σταδιακά εγκοιλώνοντας τις παραδοσιακές νόρμες και ανανεώνονταν προκειμένου να αντιστοιχηθεί στις οποιεσδήποτε νέες απαιτήσεις και συνθήκες. Μπορεί επομένως να υποστηριχθεί ότι τα βασικά *fueros* αποτελούσαν ένα μοναδικό και ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Χώρας των Βάσκων και εξέφραζαν όχι μόνο την τοπική αυτονομία και τα ιδιαίτερα συμφέροντα των κατοίκων, αλλά και τον διακριτό και μοναδικό βασικό πολιτισμό, γύρω από την υπεράσπιση του οποίου συσπειρώθηκαν οι πρωτεργάτες του βασικού εθνικισμού στα τέλη του 19ου αιώνα. Τα βασικά *fueros* καταργήθηκαν επίσημα το 1876 με τη λήξη των Καρλικών Πολέμων και την κατάλυση όλων των καθεστώτων αυτονομίας εντός της ισπανικής επικράτειας. Βασικό αίτημα των εθνικιστικών εξεγέρσεων της *Gamazada* (1893) στη Ναβάρρα και την *Alava* και της *Sanrocada* (1894) στη *Bizkaia* υπήρξε η επαναφορά των *fueros*. Η εξέγερση της *Sanrocada* μάλιστα, με την καύση της ισπανικής σημαίας στη *Guernica* από το πλήθος και τη συμμετοχή του *Sabino Arana* στις κινητοποιήσεις, θεωρείται η πολιτική ημερομηνία γέννησης του βασικού εθνικισμού. (παράθεση *ludger mees, andre lecoures*)

Εκτός των κοινωνικοπολιτικών παραγόντων που διαμόρφωσαν τους δύο εθνικισμούς, βασικός ήταν και ο ρόλος της γλώσσας και της θρησκείας. Και στις δύο περιπτώσεις η ιδιαίτερη εθνική ταυτότητα ταυτίζεται με μία κοινή προγονική γλώσσα. Μέχρι τον 17ο αιώνα η ιρλανδική γλώσσα (Γαελική – Irish Gaelic) ήταν η κυρίαρχη γλώσσα σε όλες τις περιοχές της νήσου και μεταξύ όλων των κοινωνικών τάξεων. Η σταδιακή επικράτηση της αγγλικής γλώσσας, ως τμήμα της πολιτικής εκβρετανισμού της Ιρλανδίας, επιτεύχθηκε μέσω κυρίως της συγκέντρωσης της γαιοκτησίας στην νέα αγγλόφωνη προτεσταντική άρχουσα τάξη η οποία έδρευε στα ολοένα και πιο αγγλόφωνα αστικά κέντρα του Ώλστερ. Κατά τα μέσα του 19ου αιώνα, ο αγγλόφωνος αυτός αστικός πολιτισμός επεκτάθηκε και στην μέχρι τότε ακόμη κελτική ιρλανδόφωνη επαρχία, με αποτέλεσμα κατά τον ύστερο 19ο αιώνα η πλειοψηφία του πληθυσμού της νήσου να είναι αγγλόφωνη. Τότε είναι που εκδηλώνεται ο ιρλανδικός εθνικισμός, κατά την περίοδο δηλαδή που η διαδικασία εκβρετανισμού της νήσου φθάνει στην κορύφωσή της⁷. Πρέπει να τονιστεί ότι η νέα ιρλανδική εθνικιστική ηγεσία είναι καθαρά αγγλόφωνη και συνεχίζει να χρησιμοποιεί την αγγλική ως μέσο επικοινωνίας στην καθημερινή ζωή, ακόμα και ως μέσο προπαγάνδας εναντίον της βρετανικής κυριαρχίας. Χρησιμοποιεί ωστόσο όλο και περισσότερο την προγονική ιρλανδική γλώσσα με όρους σεβασμού της γλωσσικής κληρονομιάς και συμβολικής αφύπνισης μιας ιδιαίτερης ταυτότητας: η συνείδηση αυτής της ιδιαίτερης ταυτότητας μπορούσε να βοηθήσει στην ανάπτυξη του εθνικιστικού κινήματος, όπως και έγινε, διεγείροντας εθνικά ένστικτα και την τάση προς ανεξαρτησία, ωστόσο δεν επιχειρήθηκε από τους εθνικιστές η ολική επαναφορά της ιρλανδικής ως κύριας γλώσσας.⁸ Αντίστοιχη εξέλιξη του γλωσσικού ζητήματος και συσχέτισή του με την εθνική αφύπνιση παρατηρούμε στους Βάσκους, αλλά και σε άλλα επιβιώσαντα κελτικά έθνη, όπως τους Ουαλούς και τους Βρετόνους: η επικράτηση των αντίστοιχων μητροπολιτικών γλωσσών, δηλαδή της ισπανικής, της αγγλικής και της γαλλικής δεν συνοδεύτηκαν από υπονόμηση του εθνικιστικού φαινομένου, παρά τις επιδιώξεις των μητροπολιτικών κέντρων. Στην περίπτωση της Σκοτίας επίσης, η σταδιακή αντικατάσταση της σκοτσέζικης Γαελικής από την αγγλική συμπίπτει με την περίοδο ανάδυσης του σκοτσέζικου εθνικισμού⁹.

Στη Χώρα των Βάσκων σήμερα η βασκική ταυτότητα εδράζεται περισσότερο στο κριτήριο της εντοπιότητας παρά σε αυτό της γλώσσας. Αυτό οφείλεται στην εκστρατεία πολιτιστικής αφομοίωσης και γλωσσικού εξισπανισμού των βασκικών επαρχιών από τη Μαδρίτη, η οποία έλαβε χώρα κατά τα μέσα του 20ου αιώνα, μετά την επικράτηση του καθεστώτος Φράνκο, αρκετά αργότερα δηλαδή από ότι στην Ιρλανδία¹⁰. Ενδεικτικό είναι το υψηλό ποσοστό των δίγλωσσων Βάσκων πολιτών που δηλώνουν διπλή εθνική ταυτότητα (και βασκική και ισπανική), κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο των δίγλωσσων Ιρλανδών και Ουαλών πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου¹¹. Ο βασκικός εθνικισμός από καταβολών του, υπήρξε ένας βαθειά γλωσσικός

εθνικισμός. Η euskara, δηλαδή η βασκική γλώσσα, αποτέλεσε τη βάση του πρωταρχικού εθνικισμού του Sabino Arana και άλλων λόγιων υποστηρικτών του. Όντας μία εκ των απομονωμένων γλωσσών, χωρίς να ανήκει δηλαδή σε κάποια ευρύτερη γλωσσική οικογένεια, η euskara αποτελεί την τελευταία και μοναδική διασωθείσα προκελτική γλώσσα της Ευρώπης.

Η θρησκευτική αντιπαράθεση, ή η απουσία της, έχουν διαδραματίσει επίσης σημαντικό ρόλο στο γλωσσικό ζήτημα. Η σύγκρουση της προτεσταντικής πλειοψηφίας του Ulster με την καθολική μειοψηφία της περιοχής οδήγησε τους εθνικιστές ρεπουμπλικάνους του IRA σε προσπάθεια διάσωσης της ιρλανδικής γλώσσας, μη επιφέροντας αρνητικές επιπτώσεις στη χρήση της. Η επίσημη κρατική παρέμβαση στην Δημοκρατία της Ιρλανδίας αντίθετα, υπό την αιγίδα της Καθολικής Εκκλησίας και σε σχεδόν ομοιογενές θρησκευτικό περιβάλλον, απέτυχε στην προσπάθεια αποκατάστασής της. Αντίθετα, η ουαλική γλώσσα διατήρησε το μαζικό χαρακτήρα της, εντός ενός θεωρητικά αφιλόξενου βρετανικού θεσμικού και προτεσταντικού πολιτιστικού περιβάλλοντος. Αντίστοιχη αποτυχία αποκατάστασης της τοπικής γλώσσας παρατηρείται και στην περίπτωση της Βρετάνης. Υπό αυτό το πρίσμα, η θρησκευτική ομοιογένεια μητρόπολης-περιφέρειας στην περίπτωση Μαδρίτης-Χώρας των Βάσκων δεν λειτούργησε ούτε προς όφελος, αλλά ούτε και σε βάρος της μετέπειτα προσπάθειας αναβίωσης της βασκικής γλώσσας. Ενώ λοιπόν η γλωσσική σχέση μεταξύ μητρόπολης-περιφέρειας αποτελεί παράγοντα σύγκλισης μεταξύ ιρλανδικής και βασκικής περίπτωσης, η αντίστοιχη θρησκευτική σχέση κατατάσσεται σαφώς στους παράγοντες απόκλισης¹².

Τέλος, όσον αφορά τον πολιτισμό ως μέσο ανάπτυξης και διαμόρφωσης του ιρλανδικού και βασκικού εθνικισμού, η συμβολή του αθλητισμού δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί. Η Gaelic Athletic League αποτέλεσε πεδίο έντονης εθνικής προπαγάνδας και διαπαιδαγώγησης κατά τα τέλη του 19ου αιώνα¹³. Επίσης, οι αθλητικοί και πολιτιστικοί σύλλογοι και τα τοπικά “εθνικά” αγωνίσματα υπήρξαν μέσο διαιώνισης του εθνικού πνεύματος γενικότερα και του εθνικιστικού ιδεώδους ειδικότερα. Για τους Βάσκους εθνικιστές αποτέλεσαν σανίδα σωτηρίας κατά την δικτατορία του Miguel Primo de Rivera (1923-1930), αφού μόνο υπό την μεταμφίεση αθλητικών σωματείων και πολιτιστικών συλλόγων μπορούσαν να έχουν κάποια κοινωνική δράση. Και αυτά ακόμα τέθηκαν υπό περιορισμό επί δικτατορίας Φράνκο, οδηγώντας συνολικά τον βασκικό πολιτισμό σε πορεία εξαφάνισης. Ενώ τη δεκαετία του ‘30 η πλειοψηφία των Βάσκων μιλούσαν την euskara, στα τέλη της δεκαετίας του ‘70 το ποσοστό των ομιλούντων της euskara είχε υποχωρήσει περίπου στο 20%¹⁴.

Οι Ιρλανδοί ρεπουμπλικάνοι, στην πορεία της δράσης τους, έθεσαν διαφορετικούς πολιτικούς στόχους και υιοθέτησαν διαφορετικές τακτικές. Από τα τέλη του 18ου αιώνα έως τις

αρχές του 20ου εμφανίστηκαν αρκετές εκδοχές και εκφράσεις του ιρλανδικού εθνικισμού, ορισμένες φορές ακόμη και αντιτιθέμενες. Το αποτύπωμα των πολιτικών αντιθέσεων αυτών μπορεί να εντοπιστεί στα ιδεολογικά χαρακτηριστικά των ρευμάτων εντός του ιρλανδικού εθνικισμού κατά τον 20ο αιώνα. Η διάκριση μεταξύ του πιο ακραίου, κελτικού φυλετικού εθνικισμού που εξέφραζε τμήμα της Ιρλανδικής Ρεπουμπλικανικής Αδελφότητας και το Sinn Féin, σε αντίθεση με τον σοσιαλιστικό προσανατολισμό της παράταξης που εξέφραζαν ρεπουμπλικάνοι διανοούμενοι και ηγέτες του συνδικαλιστικού κινήματος όπως ο James Conolly και ο James Larkin, μέσω μικρότερων κομμάτων και οργανώσεων όπως το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα, η Ιρλανδική Σοσιαλιστική Ομοσπονδία, το Ιρλανδικό Εργατικό Κόμμα, με στρατιωτικό σκέλος τον Στρατό των Ιρλανδών Πολιτών (Irish Citizen Army). Ο εθνικισμός των Eamon De Valera, Michael Collins και Arthur Griffith, ιδρυτή του Sinn Féin, εκφράζει τις επιδιώξεις των μεσοαστικών και αγροτικών στρωμάτων του εντόπιου καθολικού πληθυσμού, τα οποία συμπίεζονταν και καταστρέφονταν από την τάξη των Προτεσταντών εποίκων και τις αποφάσεις της κεντρικής εξουσίας του Λονδίνου. Αντίθετα ο εθνικισμός του Conolly και του Larkin μπορεί να χαρακτηριστεί ως “αριστερός” και εξέφραζε τα εργατικά και πληθειακά στρώματα, μέσω της Ιρλανδικής Ένωσης Μεταφορών και Γενικής Εργατικής Ένωσης (Irish Transport and General Workers’ Union).

Αντίθετα, η περίπτωση του βασκικού εθνικισμού παρουσίαζε αρχικά πολύ μεγαλύτερη ιδεολογική ομοιογένεια, η οποία διατηρείται από την δημιουργία και διαμόρφωσή του τον 19ο αιώνα τουλάχιστον έως την περίοδο του Μεσοπολέμου, ίσως και έως την μεταπολεμική εποχή. Παράγοντας που δεν πρέπει να παραγνωριστεί ήταν και η συμπαγής και εύρωστη οικονομική βάση στην οποία δομήθηκε ο πρώιμος βασκικός εθνικισμός. Η ανάδυση των εθνικισμών άλλωστε, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, συνδέονταν έμμεσα ή άμεσα με την έκφραση οικονομικών φιλοδοξιών, ή την αποκατάσταση οικονομικών ανισοτήτων¹⁵. Είναι επομένως αυτονόητο πως η βασκική εθνική αφύπνιση δεν συμπίπτει τυχαία με την ραγδαία άνοδο της βασκικής μεταλλευτικής και ναυπηγικής βιομηχανίας. Ο βασκικός εθνικισμός όπως αρχικά διαμορφώνεται από τον ιδρυτή του Sabino Arana, ο οποίος ιδρύει το 1895 και το Βασκικό Εθνικιστικό Κόμμα (PNV), είναι σαφώς φυλετικός και πολιτικά συντηρητικός, ενώ σε κοινωνικό επίπεδο εκφράζει την ανερχόμενη βασκική αστική τάξη και τα μεσαία στρώματα της Bizkaia και της Gipuzkoa. Σημαντικό ρόλο στην συντηρητική αυτή πολιτική ταυτότητα διαδραματίζει και η σύμπλευση του βασκικού εθνικισμού με τους Καρλιστές, δηλαδή μία υπερσυντηρητική παράταξη βασιλοφρόνων, στους πολέμους τους ενάντια στη Μαδρίτη. Στην Ναβέρα συγκεκριμένα, παρατηρείται σε σημαντικό βαθμό όσμωση μεταξύ καρλισμού και βασκικού εθνικισμού σε τοπικό επίπεδο, με ολέθριες μελλοντικές συνέπειες για τον δεύτερο κατά τον Ισπανικό Εμφύλιο¹⁶. Σε πολιτικό και οργανωτικό επίπεδο έως την δεκαετία του 1920 εκφράζεται σχεδόν αποκλειστικά από το PNV. Η στήριξή του ωστόσο στο

αριστερό Λαϊκό Μέτωπο στις εκλογές του 1936, μετά την υπόσχεση του δεύτερου να παραχωρήσει πλήρη αυτονομία στις βασκικές επαρχίες εάν εκλεγεί, αποτελεί ίσως την απαρχή και την ιστορική αφετηρία της δημιουργίας μιας αριστερής βασκικής πατριωτικής παράταξης, η οποία θα βρει μελλοντικά την οργανωτική της έκφραση στην ETA και την Herri Batasuna. Η συντηρητική αυτή πολιτική ταυτότητα παραμένει κυρίαρχη στο εσωτερικό του βασικού εθνικιστικού χώρου έως την αρχή της περιόδου που εξετάζει η παρούσα εργασία, οπότε και εντοπίζεται η πρώτη ριζική ιδεολογική διαφοροποίηση εντός της βασκικής εθνικιστικής παράταξης με την διαμόρφωση του ιδεολογικού χώρου της Abertzale Αριστεράς και την ίδρυση της ETA.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Κοινωνική και κινηματική διάσταση

Για να κατανοηθεί η δράση των κινημάτων αυτών είναι απαραίτητη μία συνοπτική εξέταση του συγκεκριμένου κοινωνικού υποβάθρου πάνω στο οποίο αυτά αναπτύχθηκαν. Στην περίπτωση του βασκικού κινήματος, το κοινωνικοπολιτικό υπόβαθρο εντός του οποίου αναδείχθηκαν οι Abertzales ήταν εκείνο της δικτατορίας του Φρανσίσκο Φράνκο. Αυτό για τις βασκικές επαρχίες σήμαινε την απαγόρευση της βασκικής γλώσσας, της χρήσης εθνικών συμβόλων όπως της ikurrina (η ανεπίσημη βασκική σημαία), του Gernikako Arbola (του ανεπίσημου βασκικού εθνικού ύμνου) και εν γένει την ποινικοποίηση και καταπίεση της δημόσιας έκφρασης κάθε πτυχής του βασκικού πολιτισμού. Επίσημη πολιτική του καθεστώτος υπήρξε επίσης ο εξισπανισμός των βασκικών επαρχιών (Bizkaia, Gipuzkoa, Alava και Navarra), μέσω της επιβολής της ισπανικής γλώσσας στην εκπαίδευση και το σύνολο της δημόσιας σφαίρας, όπως και της εσωτερικής μετανάστευσης¹⁷. Χαρακτηριστική υπήρξε η συνήθης προειδοποιητική πινακίδα “*Si eres Español, habla Español*”, «Εάν είσαι Ισπανός, μίλα Ισπανικά»¹⁸. Η καταπίεση του βασκικού στοιχείου επομένως πρέπει να θεωρηθεί κατά βάση πολιτισμική και δευτερευόντως κοινωνικοπολιτική, ενώ δεν υφίστατο ιδιαίτερα σε οικονομικό επίπεδο.

Σαφώς πιο σύνθετη περίπτωση αποτελεί το κοινωνικό υπόβαθρο της δράσης των Ιρλανδών ρεπουμπλικάνων. Η πολιτειακή οντότητα της Βορείου Ιρλανδίας αποτελούσε ιδιάζουσα περίπτωση: επίσημα η οντότητα αυτή αποτελούσε τμήμα της Μ. Βρετανίας, διέθετε ωστόσο ξεχωριστή (επίσημα αυτόνομη) κυβέρνηση με έδρα το Stormont, τοπικό κοινοβούλιο και την δυνατότητα χάραξης αυτόνομης πολιτικής, με εξαίρεση τα πεδία της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής. Ωστόσο η κρατική δομή του Βορείου Ιρλανδίας είχε εξαρχής σχεδιαστεί με γνώμονα τις θεσμικές διακρίσεις, διαμορφώνοντας μία κοινωνία δύο ταχυτήτων και παρουσιάζοντας εξαιρετικές ομοιότητες με κρατικές δομές όπως αυτή του Ισραήλ και της Νοτίου Αφρικής επί Apartheid. Η ενωτική προτεσταντική πλειοψηφία αποτελούσε τους πολίτες πρώτης κατηγορίας σε κάθε πεδίο της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής, ενώ η ιρλανδική καθολική μειοψηφία συνιστούσε πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Αξίζει να παρατεθεί εδώ η ενδεικτική δήλωση του πρώτου πρωθυπουργού της Βορείου Ιρλανδίας James Craig στην εναρκτήρια συνεδρίαση του κοινοβουλίου του Stormont (Ιούνιος 1921): «Αυτό που υποστηρίζω είναι ότι είμαστε ένα Προτεσταντικό κοινοβούλιο ενός Προτεσταντικού κράτους»¹⁹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούσε το δικαίωμα ψήφου στις τοπικές εκλογές, το οποίο περιοριζόταν στους κατόχους μόνιμης κατοικίας, δηλαδή στη συντριπτική τους πλειοψηφία των Προτεσταντών²⁰. Το ίδιο ίσχυε και στην αγορά εργασίας, με τις προσλήψεις στον ιδιωτικό αλλά και στο δημόσιο τομέα να αφορούν κατά προτεραιότητα Προτεστάντες²¹. Η ανεργία και η στεγαστική κρίση αποτελούσαν, κατά συνέπεια, σχεδόν αποκλειστικά προβλήματα της καθολικής μειοψηφίας. Στην δεύτερη σε πληθυσμό πόλη της Βορείου Ιρλανδίας με σημαντική πλειοψηφία Καθολικών, το Derry, εκλεγόταν σε μόνιμη βάση προτεσταντική πλειοψηφία²². Το ίδιο συνέβαινε και στα υπόλοιπα αστικά κέτρα με καθολική πλειοψηφία, όπως το Armagh, το Coalisland, το Dungannon και το Enniskillen. Ενδεικτική είναι η αναφορά του συνδικαλιστή Finbar O' Doherty, στελέχους της NICRA, στους Καθολικούς του Derry ως «λευκούς νέγρους» του Ulster²³. Με λίγα λόγια, η καταπίεση του καθολικού ιρλανδικού στοιχείου υπήρξε πρωτίστως κοινωνικοοικονομική και δευτερευόντως κοινωνικοπολιτική, ενώ αντίθετα με τους Βάσκους, πολύ λιγότερο πολιτισμική. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις κινηματικές δράσεις των Republicans και των Abertzales, μέσω των οποίων επιχείρησαν να κερδίσουν την πλειοψηφία των τοπικών κοινωνιών του Ulster και του Euskadi. Αρχικά θα επικεντρωθούμε στις κυριότερες εκφράσεις της ρεπουμπλικανικής πολιτικής δράσης στην κοινωνία της Βορείου Ιρλανδίας, το κίνημα υπέρ των πολιτικών δικαιωμάτων και το κίνημα των υπέρ των Ρεπουμπλικάνων απεργών πείνας. Εν συνεχεία θα εξετάσουμε ακροθιγώς το βασκικό αποσχιστικό κίνημα, το οποίο με πυρήνα την ETA, αναδύεται μετά την πτώση του φρανκικού καθεστώτος, και φέρει την ονομασία Movimiento de Liberacion Nacional Vasco – MLNV.

2.1 Το κίνημα υπέρ των πολιτικών δικαιωμάτων στη Βόρειο Ιρλανδία

Ειδοποιό διαφορά με το βασικό κίνημα αποτελεί το γεγονός πως στη περίπτωση της Βορείου Ιρλανδίας, το ρεπουμπλικανικό κίνημα αρχικά υιοθετεί και εν συνεχεία εγκαταλείπει την προσήλωση σε ένα ρεπερτόριο μη βίαιων δράσεων, το οποίο συμβάδιζε και με την τάση των αντίστοιχων κινήματων της περιόδου (όπως το αμερικανικό κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων, αργότερα το αντίστοιχο του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου)²⁴. Αντίθετα οι Abertzales μέσω της ETA υιοθετούν εξαρχής τον ένοπλο αγώνα εναντίον του φρανκικού καθεστώτος, με την πολιτική διεκδίκηση και την κοινωνική διαμαρτυρία να τίθεται εκ των πραγμάτων σε δεύτερη μοίρα έως την πτώση του. Στη Βόρειο Ιρλανδία, το ρεπουμπλικανικό κίνημα οδηγείται στην επιλογή μίας βίαιης εκστρατείας τρομοκρατίας και ένοπλης πάλης ως απότοκο της αναποτελεσματικότητας των ειρηνικών δράσεων και διαμαρτυριών. Καθοριστικός παράγοντας για αυτή την εξέλιξη υπήρξε η ανοιχτή στρατιωτική επέμβαση της Βρετανίας τον Αύγουστο του 1969, μετά τα γεγονότα της Μάχης του Bogside στο Ντέρυ. Η τριήμερη αυτή σύγκρουση των Καθολικών πολιτών με την χωροφυλακή (Royal Ulster Constabulary - RUC) και τις φανατικές Ενωτικές οργανώσεις (Orange Order, Ulster Volunteer Force - UVF) οδηγεί στη ριζοσπαστικοποίηση ευρύτερες μάζες της καθολικής μειονότητας και εγκαινιάζει έναν εντονότατο συγκρουσιακό κύκλο στη Βόρειο Ιρλανδία, με ένοπλες συγκρούσεις και κοινωνικές εκρήξεις, ο οποίος θα διαρκέσει τουλάχιστον έως το καλοκαίρι του 1972. Δεν υπάρχει αντίστοιχο κρίσιμο γεγονός που να πυροδοτεί την έκρηξη κοινωνικοπολιτικής βίας στη βασική περίπτωση. Η βρετανική επέμβαση αποτέλεσε ταυτόχρονα και την πολιτική ευκαιρία για την αναγέννηση του ρεπουμπλικανικού κινήματος στο Βορρά, εφόσον παρείχε την κατάλληλη νομιμοποίηση στην έως τότε θεωρούμενη από την τοπική κοινωνία «εξτρεμιστική» δράση του και τις μαξιμαλιστικές στοχεύσεις του. Η εκτόξευση του αριθμού των μελών του IRA και η γιγάντωσή του κατά την περίοδο 1969-1972 τεκμηριώνει τον παραπάνω ισχυρισμό (η δύναμη της Ταξιαρχίας του Belfast υπερδεκαπλασιάζεται σε μέγεθος μεταξύ της Μάχης του Bogside και των γεγονότων της Ματωμένης Κυριακής του 1972)²⁵.

Έτσι, μπορεί να υποστηριχθεί με κάποια βεβαιότητα πως οι δύο βασικότεροι παράγοντες έκρηξης της βίας και μαζικοποίησης των εθνικιστικών κινήματων των Republicans και των Abertzales υπήρξαν, με κοινωνικούς όρους, η αποστέρηση και η καταπίεση. Η αποστέρηση πολιτικών δικαιωμάτων σε συνδυασμό με την οικονομική και κοινωνική καταπίεση στην περίπτωση των Republicans, η αποστέρηση της πολιτισμικής έκφρασης και ελευθερίας σε συνδυασμό με την πολιτική και εθνική καταπίεση, τουλάχιστον έως την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος Φράνκο, σε αυτή των Abertzales.

Έχει σημασία επίσης να τονιστεί πως ακόμη και η εργατική τάξη της Βορείου Ιρλανδίας ήταν διαιρεμένη σε προτεσταντική και καθολική (με την πρώτη μερίδα να απολαμβάνει μισθολογικά και άλλα προνόμια)²⁶. Από πολιτικής πλευράς, η ευνοούμενη προτεσταντική εργατική τάξη εκπροσωπούταν από το ενωτικό φιλο-βρετανικό κόμμα UUP (Ενωτικό Κόμμα του Ulster), ενώ η συνδικαλισμένη καθολική εργατική τάξη από το μετριοπαθές αριστερό ιρλανδικό SDLP (Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα). Παρακάτω θα γίνει εκτενέστερη αναφορά για το βορειοϊρλανδικό πολιτικό σύστημα και την εκλογική αντιπροσώπευση. Αντίστοιχα η εργατική τάξη των βασικών επαρχιών αποτελούνταν, ήδη από την περίοδο του Φράνκο, σε υψηλά ποσοστά από Ισπανούς εργάτες προερχόμενους από φτωχά λαϊκά στρώματα της Καστίλης, της Εστρεμαδούρας και της Ανδαλουσίας, οι οποίοι αποτελούσαν την πλειοψηφία των ανειδίκευτων και χαμηλόμισθων²⁷. Έτσι, η τεχνητή διαίρεση και στις δύο περιπτώσεις απέτρεπε εξ αρχής την επίτευξη και εδραίωση σημαντικής επιρροής του Sinn Fein και της Herri Batasuna στο εργατικό κίνημα, γεγονός που περιόριζε μέχρι την δεκαετία του 1980 και την εκλογική τους απήχηση. Η τεχνητή διαίρεση της εργατικής τάξης σε προτεστάντες εργάτες πρώτης και καθολικούς εργάτες δεύτερης κατηγορίας αποτελούσε πάγια κοινωνική πραγματικότητα από την ίδρυση του βορειοϊρλανδικού κρατιδίου. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Chris Harman, οι μόνες περιπτώσεις σύμπλευσης Προτεσταντών και Καθολικών εργατών παρατηρήθηκαν κατά την, διάρκειας αρκετών εβδομάδων, γενική απεργία του 1919 και κατά τις μαζικές κινητοποιήσεις διαμαρτυρίας κατά της ανεργίας στο Μπέλφαστ τον Οκτώβριο του 1932²⁸. Σύμφωνα με την θεωρία του Ted Gurr περί εθνο-πολιτικής δράσης, η διαδικασία πολιτικοποίησης είναι το αποτέλεσμα μιας δυναμικής αλληλουχίας γεγονότων βασισμένης στη “σχετική στέρηση” που βιώνει μια διακριτή εθνοτική ομάδα και την μαζική κινητοποίηση που την ακολουθεί. Ανάλογες ερμηνείες δίνουν και άλλοι πολιτικοί επιστήμονες, όπως οι Charles Tilly, Sidney Tarrow και Donatella della Porta. Έτσι, οι θεωρούμενες αδικίες και ανισότητες μετατρέπονται σε ενεργή συλλογική δράση. Μία πιο ιδιαίτερη διαδικασία λαμβάνει χώρα στη βασκική περίπτωση. Εκεί, παρατηρούμε ότι κινητήριοις δυνάμεις για τη κινητοποίηση αποτελεί περισσότερο το αίσθημα απειλής της εθνικής ταυτότητας και η διάθεση διατήρησης και διαφύλαξής της.

Οι πρώτες προσπάθειες με στόχο τη μαζική κινητοποίηση σε κινηματική κατεύθυνση εμφανίζονται κατά τα μέσα της δεκαετίας του ‘60. Το 1964 ιδρύεται η Εκστρατεία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη (Campaign for Social Justice). Στις 13 Αυγούστου του 1966, σε συγκέντρωση των ρεπουμπλικανικών συλλόγων Wolfe Tone, αποφασίζεται η δημιουργία μιας ευρύτερης οργάνωσης με διακηρυγμένο στόχο τη διεκδίκηση πολιτικών δικαιωμάτων και κοινωνικής ισότητας. Στις 29 Ιανουαρίου 1967 ιδρύεται η NICRA, ως ευρύτερη πρωτοβουλία του IRA, του αριστερού χώρου και άλλων συνδικαλιστικών και πολιτικών οργανώσεων.

Χαρακτηριστική ήταν η σύνθεση της πρώτης Εκτελεστικής Επιτροπής, η οποία αποτύπωνε την προσπάθεια ενοποίησης των διαφορετικών και αντιμαχόμενων κοινωνικών ομάδων υπό τα κοινά ταξικά συμφέροντα: Πρόεδρος ορίστηκε ο Noel Harris, συνδικαστής και στέλεχος του Κομμουνιστικού Κόμματος Ιρλανδίας. Μέλη της επιτροπής υπήρξαν ο Conn McCluskey, εκ των ιδρυτών της Campaign for Social Justice, ο Fred Heatley, εκπρόσωπος των ρεπουμπλικανικών συλλόγων Wolfe Tone, ο Liam McMillen από τον IRA, διοικητής της Ταξιαρχίας του Μπέλφαστ, ο John Quinn, στέλεχος του Φιλελεύθερου Κόμματος του Ulster, η Betty Sinclair, συνδικαλίστρια και μέλος του Εργατικού Συμβουλίου του Μπέλφαστ, ο Paddy Devlin, στέλεχος του Εργατικού Κόμματος της Βόρειας Ιρλανδίας καθώς και ο Robin Cole, μέλος της νεολαίας του Ενωτικού Κόμματος του Ulster (UUP) και πρόεδρος της Συντηρητικής και Ενωτικής Λέσχης του Πανεπιστημίου του Μπέλφαστ. Επρόκειτο για την ευρύτερη διακοινοτική συστράτευση και συμπόρευση υπό μία κοινή οργάνωση που είχε έως τότε εκφραστεί στα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα του κρατιδίου. Ταυτόχρονα υπήρξε και η εκπλήρωση ενός σχεδίου διεϊσδυσης του IRA στο συνδικαλιστικό κίνημα με στόχο την προώθηση της ρεπουμπλικανικής ατζέντας, το οποίο είχε επιχειρηθεί ανεπιτυχώς τη δεκαετία του '30. Τα κύρια αιτήματα της NICRA ήταν τα εξής²⁹:

- “Ένας άνθρωπος μία ψήφος”
- Κατάργηση του καλπονοθευτικού εκλογικού συστήματος
- Κατάργηση των διακρίσεων στις προσλήψεις υπαλλήλων στο Δημόσιο
- Κατάργηση των διακρίσεων στην προσφορά κοινωνικής κατοικίας
- Αφαίρεση του Ειδικού Καθεστώτος (Special Powers Act) της Βορείου Ιρλανδίας
- Διάλυση της Ειδικής Χωροφυλακής του Ulster (B Specials)

Τα πρώτα δύο αιτήματα αποσκοπούσαν στην άρση της πολιτικής περιθωριοποίησης και κοινωνικής ανισότητας κατά της καθολικής μειονότητας. Αυτή επιτυγχανόταν στις τοπικές εκλογές μέσω της παροχής δικαιώματος ψήφου μόνο σε ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας (property franchise) και της παροχής πολλαπλής ψήφου σε ιδιοκτήτες επιχειρήσεων (property vote). Το τρίτο και τέταρτο κινούνταν εναντίον των θεσμικών διακρίσεων του κράτους και αποτελούσαν προϋπόθεση για την επίτευξη των παραπάνω. Ενδεικτικά είναι και τα στοιχεία για την ανεργία στην απογραφή του 1971. Η ανεργία στον ανδρικό πληθυσμό της προτεσταντικής πλειοψηφίας ανερχόταν στο 6,6%, ενώ η αντίστοιχη της καθολικής μειονότητας στο 17,3%³⁰. Η αφαίρεση του Special Powers Act εξέφραζε τη γενική καταδίκη και αποδοκιμασία της βρετανικής ανάμιξης και πολιτικής, όπως και η διάλυση των B Specials.

Ωστόσο, παρά τις αγνές προθέσεις των συμμετεχόντων, απλών πολιτών, περιθωριοποιημένων μελών της μειονότητας και ακτιβιστών, το νέο κίνημα υπέρ των πολιτικών

δικαιωμάτων αποτελούσε εξ αρχής το όχημα του ένοπλου ρεπουμπλικανικού κινήματος με στόχο την πτώση του καθεστώτος του βόρειου κρατιδίου και την προώθηση της υπόθεσης της ενιαίας Ιρλανδίας. Η εργαλειοποίηση της NICRA από τον IRA επιβεβαιώθηκε πλήρως κατά την επακόλουθη ταραχώδη περίοδο, η οποία υπήρξε σημείο καμπής, οριοθετώντας την έναρξη των Ταραχών (Troubles) στη Βόρειο Ιρλανδία. Ήδη το 1969, σε δημοσίευμα του Republican Education Department αναφέρεται πως *“η ενότητα δράσης μέσω του κινήματος πολιτικών δικαιωμάτων πρέπει να κατευθυνθεί προς την ενότητα των πολιτικών στόχων που πρέπει να επιτευχθούν. Και ο απώτερος αυτός πολιτικός στόχος (αν και όχι άμεσος) πρέπει να θεωρείται η ανεξάρτητη δημοκρατία των 32 κομητειών”*³¹. Τον ισχυρισμό αυτό έχουν επιβεβαιώσει μετέπειτα και οι σημαντικότερες ηγετικές προσωπικότητες της NICRA, όπως ο Paddy Doherty και η Bernadette Devlin, επικεφαλής της Οργάνωσης Άμυνας των Πολιτών του Ντέρυ (Derry Citizens’ Defence Association) και ο Eamonn McCann. Ο Eamonn McCann, εκ των ιδρυτών της συνεργαζόμενης με τη NICRA Επιτροπής Δράσης για τη Στέγαση του Ντέρυ (Derry Housing Action Committee), έχει δηλώσει μεταγενέστερα πως *“η σιωπηλή, αλλά συνειδητή στρατηγική μας ήταν να προκαλέσουμε την αστυνομία να προβεί σε κατάχρηση βίας, έτσι ώστε να πυροδοτηθεί αντίδραση των μαζών εναντίον των αρχών”*³². Η συμμετοχή στη NICRA γνωστών ρεπουμπλικανικών οργανώσεων, όπως του Γαελικού Αθλητικού Συνδέσμου, των συλλόγων Wolfe Tone, ακόμα και στελεχών του ίδιου του Sinn Féin και του IRA δεν άφηνε περιθώριο αμφιβολιών, ειδικά στην κυβέρνηση του Stormont. Απόδειξη για αυτό αποτελεί η στάση του κράτους, με τη βίαιη καταστολή μέσω της αστυνομίας και των παρακρατικών οργανώσεων των Νομιμοφρόνων (Loyalists) απέναντι στις ειρηνικές δράσεις της NICRA για τα πολιτικά δικαιώματα, κατά την επόμενη διετία 1968-1969.

Τα γεγονότα της πορείας διαμαρτυρίας στο Ντέρυ τον Οκτώβριο του 1968 και της Μάχης του Bogside τον επόμενο χρόνο, τα οποία πυροδότησαν την κοινωνική έκρηξη στο κρατίδιο του Βορρά και αποτελούν κατά κοινή ομολογία την έναρξη των Ταραχών στη Βόρειο Ιρλανδία, είναι γνωστά και δε θα αναλυθούν εδώ. Αυτό το οποίο πρέπει να τονιστεί στην παρούσα εργασία είναι η συσχέτιση των δράσεων του κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα και την κατοικία κατά την κομβική περίοδο 1968-1972 με την ίδια την ηγεσία του IRA και την στρατηγική του. Οι 1.000 τραυματίες πολίτες και οι 350 τραυματίες αστυνομικοί της τριήμερης σύγκρουσης του Αυγούστου του 1969 στο Bogside του Derry, καθώς και οι 9 νεκροί στις συγκρούσεις στο Μπέλφαστ κατά τις ίδιες μέρες, οδήγησαν στην κατάρρευση της κυβέρνησης του Stormont και την απευθείας ανάθεση της διακυβέρνησης του κρατιδίου στην κυβέρνηση του Λονδίνου. Η μαρξιστική πτέρυγα που βρισκόταν στην ηγεσία του IRA υπό τους Cathal Goulding και Liam “Billy” McMillen, κατόρθωσε να επιτύχει εκεί που η προηγούμενη εθνικιστική-μilitarιστική ηγεσία του Rory ‘O Bradaigh είχε αποτύχει. Η επιλογή του πολιτικού αγώνα είχε φέρει την αποσταθεροποίηση του αυταρχικού

προτεσταντικού καθεστώτος μέσω μιας πλατφόρμας κοινωνικών διεκδικήσεων και κινηματικής συστράτευσης. Η επιτυχία αυτή αποδείκνυε πως η πολιτική δράση και η κοινωνική διαμαρτυρία ως μοχλός πίεσης μπορούσε να φέρει τα αποτελέσματα που δεν είχε μπορέσει να φέρει η ένοπλη δράση, όπως η αποτυχημένη Συνοριακή Εκστρατεία της περιόδου 1956-1962. Ωστόσο, παρά την επιτυχία της, η ηγεσία είχε χάσει την υποστήριξη σημαντικού τμήματος των απλών μελών του IRA. Τα πογκρόμ που σημειώθηκαν στις καθολικές συνοικίες του Derry και του Μπέλφαστ, υποκινούμενα από τις προτεσταντικές παραστρατιωτικές οργανώσεις, θεωρήθηκαν από τη βάση των Ρεπουμπλικάνων μαχητών ως απόδειξη της αποτυχίας υπεράσπισης της καθολικής κοινότητας από την ηγεσία του IRA, η προστασία της οποίας θεωρούταν ύψιστο καθήκον τους εν καιρώ ειρήνης. Επιπρόσθετα, η άφιξη του βρετανικού στρατού στις 15 Αυγούστου ενέτεινε την εσωτερική διαμάχη στον IRA. Για τους милитарιστές ο ένοπλος αγώνας θεωρούταν πλέον μονόδρομος, ενώ η αδράνεια της ηγεσίας μπροστά και στη βρετανική επέμβαση οδήγησε στην διάσπαση. Τον Δεκέμβριο του 1969 ο IRA διασπάστηκε σε Provisional (Προσωρινός) IRA, προερχόμενος από την εθνικιστική πτέρυγα των милитарιστών και Official (Επίσημος) IRA, προερχόμενος από την μαρξιστική τάση των Goulding-McMillen. Σε ανάλογες γραμμές θα διασπαστεί τον Ιανουάριο του 1970 και το Sinn Féin. Οι 9 από τις 13 μονάδες της ταξιαρχίας του Μπέλφαστ συντάχθηκαν με τους Provisionals, όπως και η πλειοψηφία των βετεράνων Ρεπουμπλικάνων μαχητών στη Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Μετά την διάσπαση, μόνον ο Official IRA διατήρησε δεσμούς με την NICRA, η οποία συνέχισε την πολιτική της εκστρατεία μέχρι τη διάλυσή της το 1972, σε συνεργασία με τους Officials και με διακηρυγμένο πλέον στόχο να ενώσει την εργατική τάξη του Βορρά και η ενωμένη Ιρλανδία να προκύψει ως αποτέλεσμα ταξικής πάλης και σοσιαλιστικής επανάστασης. Αντίθετα, ο Provisional IRA, υπό τη διοίκηση των Sean Mc Stiofain, Ruairi (Rory) O' Bradaigh, Joe Cahill, Daithi (David) O' Connell, Seamus Twomey και Billy McKee ξεκίνησε την ένοπλη εκστρατεία βίας και τρομοκρατίας του με διακηρυγμένο άμεσο στόχο την εκδίωξη του βρετανικού στρατού και την ενοποίηση της Ιρλανδίας μέσω του ένοπλου αγώνα. Από το 1972 και μετά, οι Officials εγκαταλείπουν οριστικά την ένοπλη δράση, οπότε μέχρι το τέλος των Ταραχών, την ονομασία IRA φέρουν στο εξής αποκλειστικά οι Provisionals.

Ποια υπήρξε η αιτία της αποτυχίας της μαρξιστικής ηγεσίας; Το ερώτημα αυτό είναι καίριο προκειμένου να εξηγηθεί, όχι μόνο η διάσπαση του 1969 αλλά και οι μετέπειτα διασπάσεις του ρεπουμπλικανικού κινήματος. Η παραμέληση του ένοπλου σκέλους προς όφελος του πολιτικού φαίνεται να αποτελεί μία επαρκή εξήγηση, καθώς το ρεπουμπλικανικό κίνημα είχε πάντοτε ως προμετωπίδα τον ένοπλο αγώνα και τις επαναστατικές παραδόσεις των Fenians των προηγούμενων αιώνων. Ωστόσο, όπως θα φανεί στη συνέχεια, η αποτυχία της μαρξιστικής πτέρυγας να διατηρήσει

τον έλεγχο δεν προέκυψε απαραίτητα λόγω της επιλογής της πολιτικής δράσης έναντι της ένοπλης. Εξάλλου ο πολιτικός αγώνας τη περίοδο 1968-1969 είχε αποδώσει απτούς καρπούς με την κατάρρευση του αυταρχικού προτεσταντικού καθεστώτος. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η αποτυχία οφείλεται περισσότερο στο μη συνδυασμό των δύο μορφών δράσεων, της ένοπλης παράλληλα με την ειρηνική. Σε έναν τέτοιο συνδυασμό, κατέληξε ο IRA στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '80. Τον ίδιο συνδυασμό είχε υιοθετήσει η ETA αρκετά χρόνια πριν, με τις εκεί εσωτερικές διαμάχες να προκύπτουν από διαφορετικές αιτίες. Παρά το ότι η κινηματική απόπειρα των Ρεπουμπλικανών εγκαταλείπεται με την έλευση των βρετανικών στρατευμάτων, ή τουλάχιστον τίθεται σαφώς στο περιθώριο του ένοπλου αγώνα, τα αποτελέσματά της θα παραμείνουν και σε μία δεκαετία θα οδηγήσουν σε μία δεύτερη κινηματική έκφραση τον IRA, ακόμη μαζικότερη και πιο επιδραστική για το μέλλον της σύγκρουσης.

2.2 Το κίνημα υπέρ των φυλακισμένων Ρεπουμπλικάνων απεργών πείνας

Η απεργία πείνας του 1981 των Ρεπουμπλικάνων κρατούμενων των φυλακών Maze με τους δέκα νεκρούς και τη μαζική λαϊκή υποστήριξη που την ακολούθησε, αποτελούν ίσως το κορυφαίο γεγονός για το ρεπουμπλικανικό κίνημα κατά τη περίοδο των Ταραχών, τουλάχιστον από πλευράς πρόκλησης μαζικής κινητοποίησης, διεθνοποίησης του ιρλανδικού ζητήματος και κοινωνικής κατακραυγής κατά της βρετανικής πολιτικής. Η πρακτική της απεργίας πείνας ως διεκδικητικό μέσο δεν ήταν ξένη στο ρεπουμπλικανικό κίνημα. Απεργίες πείνας είχαν πραγματοποιήσει τα φυλακισμένα μέλη του IRA επίσης το 1972 και το 1980. Η αξιοποίησή της ωστόσο για πολιτικούς λόγους ήταν μία καινοφανής τακτική. Με την απεργία του 1972 οι κρατούμενοι του IRA πέτυχαν την αναγνώριση της ιδιότητάς του πολιτικού κρατούμενου, ωστόσο αυτή ανακλήθηκε το 1976, επαναφέροντάς τους σε καθεστώς ποινικών κρατουμένων. Η “διαμαρτυρία της κουβέρτας” του 1976 και η “βρώμικη διαμαρτυρία” του 1978, αν και δίχασαν λόγω του αμφιλεγόμενου ακτιβισμού τους, σχηματοποίησαν τα περίφημα “πέντε αιτήματα” των κρατουμένων, με βάση τα οποία τον Οκτώβριο του 1980 πραγματοποιείται εκ νέου απεργία πείνας από κρατούμενους μέλη του IRA και του INLA για την επαναφορά της πολιτικής τους ιδιότητας. Η απεργία, αν και αρχικά εξασφάλισε δεσμεύσεις από την βρετανική πλευρά, δεν πέτυχε τον στόχο της. Τον επόμενο Μάρτιο ο Bobby Sands ξεκινάει νέα απεργία πείνας, θέτοντας εκ νέου ως όρο την ικανοποίηση των πέντε αιτημάτων.

Με αφορμή τις αναπληρωματικές εκλογές της περιφέρειας Fermanagh-South Tyrone η Εθνική Επιτροπή H-Block/Armagh, το δίκτυο των αλληλέγγυων οργανώσεων στους απεργούς πείνας που είχε δημιουργηθεί το 1980, πρότεινε μαζί με το Sinn Féin τον Bobby Sands ως τον

υποψήφιο ολόκληρης της καθολικής κοινότητας του Βορρά. Η πρότασή τους βασίστηκε στο αποτέλεσμα της υποψηφιότητας της Bernadette Devlin για τις ευρωεκλογές του 1979, η οποία κατόρθωσε να συγκεντρώσει το 5,9% των ψήφων στο σύνολο του εκλογικού σώματος του Βορρά, έχοντας υιοθετήσει τα πέντε αιτήματα των κρατούμενων ως την αποκλειστική της προεκλογική πλατφόρμα. Ο στόχος τους ήταν η μέγιστη άσκηση πίεσης στη βρετανική κυβέρνηση και η κινητοποίηση της μειονότητας προς υποστήριξη των αιτημάτων των απεργών. Τα υπόλοιπα κόμματα της μειονότητας, το Σοσιαλδημοκρατικό Εργατικό Κόμμα (SDLP), το Ιρλανδικό Κόμμα Ανεξαρτησίας (IIP) και το Ιρλανδικό Ρεπουμπλικανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (IRSP) συναίνεσαν στην κοινή υποψηφιότητα, προκειμένου να μη διασπαστεί η ψήφος υπέρ του Bobby Sands. Η εκλογή του Sands, αλλά και αυτή του Owen Carron μετά το θάνατό του, απέδειξαν εκ νέου τις δυνατότητες και την αποτελεσματικότητα του πολιτικού αγώνα και της κοινωνικής δράσης, επαναφέροντας στο προσκήνιο το ζήτημα της επανεξέτασης της τακτικής του IRA και την αναγκαιότητα συνδυασμού του ένοπλου με τον θεσμικό πολιτικό αγώνα. Οι μαζικές κινητοποιήσεις της Επιτροπής H-Block/Armagh κατά τη διετία 1980-1981 υπήρξαν η δεύτερη περίοδος ανόδου της ειρηνικής κινηματικής δράσης των Ρεπουμπλικανών μετά τη περίοδο 1968-1969. Οι διαδηλώσεις και οι δράσεις διαμαρτυρίας υπέρ των απεργών πείνας παρείχαν το κατάλληλο κοινωνικό περιβάλλον και διαμόρφωσαν το απαιτούμενο πολιτικό κλίμα για την επερχόμενη εκλογική εκτόξευση του Sinn Féin και την καθιέρωσή του ως αδιαμφισβήτητου πολιτικού εκπροσώπου της εθνικιστικής κοινότητας στο Βορρά μέσα στις επόμενες δεκαετίες. Οι δεκάδες χιλιάδες πολιτών που παρευρέθηκαν στην κηδεία του Bobby Sands, ενός καταδικασμένου τρομοκράτη σύμφωνα με τις βρετανικές αρχές αλλά και τη διεθνή κοινότητα, παρείχαν χωρίς αμφιβολία όχι απλώς τη νομιμοποίηση, αλλά και την επιβεβαίωση της υποστήριξης σημαντικού τμήματος της τοπικής κοινωνίας προς τα αιτήματα και τους στόχους του Sinn Féin και του IRA, ακυρώνοντας έμπρακτα το αφήγημα του Λονδίνου περί “*απομονωμένων τρομοκρατικών πυρήνων*” και “*κοινών εγκληματιών*” χωρίς κοινωνικό έρεισμα. Οι Abertzales ποτέ δεν κατάφεραν να προπαγανδίσουν υπέρ τους αποτελεσματικά αντίστοιχα γεγονότα της ιστορίας τους, όπως τις Δίκες του Burgos³³ ή τις απεργίες πείνας των κρατούμενων *etarras*, με καθοριστικότερες αρνητικές συνέπειες για την δημόσια εικόνα τους.

2.3 Το Κίνημα για την Εθνική Απελευθέρωση των Βάσκων – MLNV

Η κινηματική διάσταση των Βάσκων Abertzales διαφέρει σημαντικά από αυτή των Ιρλανδών Ρεπουμπλικανών, παρά τις διακηρύξεις των δύο περί “κοινού αγώνα” και “κοινών

συνθηκών”. Το κίνημα των Abertzales προκύπτει μέσω της δράσης της ETA και κυρίως της διαφοροποίησης και αντίθεσής της προς τον παραδοσιακό βασικό εθνικιστικό φορέα, το PNV. Αντίθετα ο IRA αλλά και το Sinn Féin προϋπάρχουν της περιόδου που εξετάζουμε και αποτελούν τον παραδοσιακό φορέα του ιρλανδικού εθνικισμού στη Βόρειο Ιρλανδία, χωρίς να υπάρχει κάποιος βαθύς ιδεολογικοπολιτικός και οργανωτικός διαχωρισμός και χάσμα μεταξύ των φορέων του ρεπουμπλικανικού κινήματος. Πέρα από το χάσμα αυτό μεταξύ των Abertzales και των συντηρητικών εθνικιστών του PNV, το οποίο από μόνο του αντικειμενικά μειώνει τη δυνατότητα εκπροσώπησης του συνόλου του βασικού εθνικιστικού χώρου από ένα οργανωτικό κέντρο, καθοριστικό ρόλο στην διαφορετική ανάπτυξη του βασικού κινήματος διαδραμάτισε και ο βαθύτερος κατακερματισμός του σε σχέση με το ιρλανδικό κίνημα. Συγκεκριμένα, η βάση του ρεπουμπλικανικού κινήματος στην Ιρλανδία, σε γενικές γραμμές αναγνώριζε ως κύριο ιδεολογικό και οργανωτικό του φορέα και εκπρόσωπο το Στρατιωτικό Συμβούλιο του IRA και την ηγεσία του Sinn Féin, τα οποία άλλωστε έως ένα βαθμό ταυτίζονταν. Η απουσία ανάλογου κέντρου αναφοράς στη βασική περίπτωση είναι καθοριστική. Πέρα από την εσωτερική πολυδιάσπαση εντός της ίδιας της ETA, για την οποία θα μιλήσουμε σε επόμενο κεφάλαιο, το κεντρικό όργανο του βασικού αποσχιστικού κινήματος δεν υφίστατο, αλλά και όταν επιχειρήθηκε η δημιουργία του υπό τη μορφή πολιτικού μετώπου (KAS alternativa), αυτό δεν έλεγχε το ένοπλο σκέλος.

Η κινηματική δράση του MLNV στις διάφορες εκφάνσεις του υπήρξε πολύ πιο ρευστή και στερούταν στιγμών κορύφωσης, όπως οι περίοδοι 1969-72 και 1980-81 στη περίπτωση των Ιρλανδών Ρεπουμπλικάνων. Ο μαχητικός ακτιβισμός των *kale borroka* (νεολαιίστικων ομάδων κρούσης και οδομαχιών), παρόμοιος με αυτός των αντιεξουσιαστών στην υπόλοιπη Ευρώπη, αποτέλεσε παράγοντα περιχαράκωσης, απωθώντας τα συντηρητικότερα στοιχεία. Σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα για τη μαζική κινηματική δράση υπέρ της πολιτικής της ETA και της βασικής ανεξαρτησίας, αποτελεί επίσης το γεγονός ότι στις βασικές επαρχίες δεν υφίσταται στον ίδιο βαθμό η βαθιά εθνοτική και θρησκευτική διαίρεση, ούτε ο χωροταξικός διαχωρισμός που υφίσταται στα αστικά κέντρα της Βορείου Ιρλανδίας μεταξύ της προτεσταντικής και της καθολικής κοινότητας. Απουσιάζουν ως συνέπεια συνοικίες-προπύργια των Abertzales στο Μπιλμπάο ή το Σαν Σεμπαστιάν (Ντονόστια), όπως είναι για τους Ιρλανδούς Ρεπουμπλικάνους οι συνοικίες του Bogside και του Creggan στο Derry ή του Ardoyne και του Ballymurphy στο Μπέλφαστ. Ακόμα μεγαλύτερη διαφορά εντοπίζεται στην στάση των τοπικών κοινωνιών εν συνόλω απέναντι στην ETA. Ένα από τα παραδείγματα αποτελεί η δράση της βασικής οργάνωσης Χειρονομία για την Ειρήνη (*Gesto por la Paz*)³⁴. Η δράση της οργάνωσης, από την ίδρυσή της το 1986 έως τη διάλυσή της το 2012, αποτελούσε την πλέον σημαίνουσα οργανωμένη αντίδραση της ίδιας της βασικής κοινωνίας απέναντι στην βίαιη εκστρατεία της ETA. Αποτελούσε περισσότερο πλατφόρμα οργανώσεων, η

οποία κινητοποιούταν μετά από οποιαδήποτε τρομοκρατική ενέργεια της ETA. Την επομένη ενός θανατηφόρου χτυπήματος, η Gesto por la Paz καλούσε σε συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας σε 130 σημεία της Βασκικής Αυτόνομης Κοινότητας και της Ναβάρρας, όπου τηρούταν σιγή 15 λεπτών. Η σταθερή συμμετοχή χιλιάδων πολιτών, προερχόμενων από όλους τους πολιτικούς χώρους, σε μαζικές ειρηνικές δράσεις καταδίκης της βίας των Abertzales δεν είχε ανάλογο παράδειγμα στη Βόρειο Ιρλανδία, ακόμα και μετά τις μεγαλύτερες βομβιστικές επιθέσεις σε αγγλικό έδαφος με θύματα αμάχους, όπως του Guildford το 1974 και του Docklands το 1996. Οι όποιες αντι-συγκεντρώσεις απέναντι στη βία και τα τρομοκρατικά χτυπήματα του IRA πραγματοποιούνταν συνήθως από τις οργανώσεις των φανατικών ενωτικών Προτεσταντών, ενώ αρκετά πιο περιορισμένες είναι οι ακομμάτιστες ανάλογες δράσεις, προερχόμενες κυρίως από συγγενείς θυμάτων. Η απήχηση των δράσεων της Χειρονομίας για την Ειρήνη εξάλλου συνάδει και με την ήπια εθνική συνείδηση που καταγράφεται στη Βασκική Αυτόνομη Κοινότητα. Παρατηρείται έτσι η ύπαρξη ενός αντι-κινήματος ειρηνικών δράσεων εναντίον της ETA, εντός της βασκικής τοπικής κοινωνίας. Μία ακόμη απόδειξη αυτού του ισχυρισμού αποτελεί η αντίδραση στην απαγωγή και τη δολοφονία από την ETA του τοπικού Βάσκου βουλευτή του Λαϊκού Κόμματος Miguel Angel Blanco, τον Ιούλιο του 1997. Η δολοφονία του συντηρητικού βουλευτή προκάλεσε ένα μαζικότατο κύμα λαϊκής αγανάκτησης και διαμαρτυρίας, με 100.000 διαδηλωτές να συγκεντρώνονται μόνο στην Βασκική Αυτόνομη Κοινότητα και εκατομμύρια πολίτες να διαδηλώνουν σε ολόκληρη την Ισπανία.³⁵ Το χτύπημα που δέχτηκε η ETA ήταν εντυπωσιακό, καθώς ξαφνικά η οργάνωση βρισκόταν σε θέση άμυνας, δεχόμενη φραστικές επιθέσεις και παρενοχλήσεις σε κοινότητες που θεωρούταν φίλα προσκείμενες σε αυτήν. Επιπλέον, μπορούμε με ασφάλεια να ισχυριστούμε ότι η συγκέντρωση επίσης 100.000 διαδηλωτών υπέρ των Ρεπουμπλικάνων στην κηδεία του Bobby Sands, αποτελεί τόσο συμβολικό όσο και ουσιαστικό δείκτη της επιτυχούς πολιτικής διαμεσολάβησης των Provisionals και της αντίστοιχης αποτυχίας των Abertzales. Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τα δύο γεγονότα, αντιπαραβάλλοντάς τα, από μόνα τους ως έναν ακόμα παράγοντα κινηματικής απόκλισης.

Τέλος, μία παράμετρος που δεν πρέπει να υποτιμάται στη διαμόρφωση του άγονου πεδίου για το βασκικό κίνημα, είναι και το πολιτικό περιβάλλον της εποχής. Η μετάβαση στην Δημοκρατία αφαίρεσε από την ETA το βασικό αξιακό της επιχείρημα, δηλαδή την πάλη ενάντια στον ολοκληρωτισμό και την καταπίεση της Μαδρίτης, ενάντια στην αυταρχική επιβολή του πολιτισμού της Καστίλης στη βασκική γη. Ο αγώνας κατά του ισπανικού φασισμού χρησίμευε για τη συγκέντρωση δυνάμεων και τη μαζική κινητοποίηση και υποστήριξη της εθνικιστικής παράταξης σε μόνιμη βάση. Εκτός του αξιακού πλαισίου, η δικτατορία του Φράνκο παρείχε και τη

νομιμοποίηση για την εκστρατεία βίας και τρομοκρατίας. Η Επιχείρηση Ogro (Δράκοντας), δηλαδή η δολοφονία του διαδόχου του Φράνκο, ναυάρχου Louis Carrero Blanco με εντυπωσιακό μάλιστα τρόπο τον Δεκέμβριο του 1973, αποτελεί σαφώς την κορυφαία στιγμή της ETA και μία από τις τελευταίες τρομοκρατικές ενέργειες οι οποίες υπήρξαν ωφέλιμες στη δημόσια εικόνα της οργάνωσης. Γίνεται σαφές επομένως ότι το κοινωνικό υπόβαθρο του IRA και της ETA παραμένει ταυτόσημο έως την περίοδο αποκατάστασης της δημοκρατίας στην Ισπανία, δηλαδή έως το 1977-1978, αλλά οπωσδήποτε όχι κατά τις δεκαετίες του 1980 και του 1990. Κρίσιμος ανασταλτικός παράγοντας πρέπει να θεωρηθεί και η απουσία κατοχικών στρατευμάτων, όπως επίσης και οποιασδήποτε στρατιωτικής επιχείρησης ή αποστολής εκ μέρους των επίσημων ισπανικών ενόπλων δυνάμεων προς αποκατάσταση της εννόμου τάξης στις επαρχίες της Βασκικής Αυτόνομης Κοινότητας, από το 1978 έως και σήμερα. Ο τελευταίος αυτός παράγοντας απόκλισης δρα προσθετικά και στην αδυναμία της ETA να υποκινήσει ή έστω να υποστηρίξει μία οποιαδήποτε κινηματική έκρηξη, πολλώ δε μάλλον αποσχιστική εξέγερση, κατά την περίοδο μετάβασης στη δημοκρατία.

Η Herri Batasuna ιδρύθηκε το 1978 ως ένα ευρύ συμμαχικό μέτωπο της βασκικής πατριωτικής αριστεράς (Abertzale), με στόχο να μπορεί να δρα τόσο σε καθεστώς νομιμότητας όσο και σε καθεστώς παρανομίας. Ενοποιήθηκε ως ενιαίο κόμμα με την πρωτοβουλία εξεχόντων προσωπικοτήτων του βασκικού εθνικιστικού χώρου όπως ο συγγραφέας Telesforo Monzon, ενώ νομιμοποιήθηκε το 1986, την ίδια περίοδο κατά την οποία το Sinn Féin εγκατέλειπε την πολιτική της εκλογικής αποχής. Επί της αρχής, το Εθνικό Συμβούλιο του κόμματος απέρριπτε την αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία, προκρίνοντας την αντιπροσωπευτική δημοκρατία των τοπικών λαϊκών συμβουλίων ως την βέλτιστη εναλλακτική, ή ακόμα και μορφές άμεσης δημοκρατίας. Το επίσημο πολιτικό πρόγραμμα της Herri Batasuna ανέπτυξε ένα σύνολο πολιτικών αιτημάτων και στόχων μέσω του KAS, του οποίου η βασική λειτουργία ήταν να συντονίζει και να κατευθύνει τις διάφορες οργανώσεις-μέλη του, όπως και ευρύτερα όλες τις δυνάμεις που αυτοπροσδιορίζονταν ως τμήματα του MLNV³⁶. Η Herri Batasuna και η ETA (militar και politico-militar) αποτελούσαν σαφώς το οργανωτικό και ιδεολογικό κέντρο και τα σημαντικότερα συστατικά μέλη του KAS, χαράσσοντας και κατευθύνοντας την όλη στρατηγική του κινήματος των Abertzales για σχεδόν δύο δεκαετίες. Τα πέντε βασικά αιτήματα του KAS alternativa που αποτελούσαν τον βασικό κορμό της πολιτικής της H. Batasuna από το 1978 ήταν τα εξής:

- Η απόδοση πλήρους αμνηστίας στους πολιτικούς κρατούμενους του εσωτερικού και τους πολιτικούς πρόσφυγες στο εξωτερικό
- Η εγκαθίδρυση δημοκρατικών ελευθεριών και πολιτικών δικαιωμάτων (νομιμοποίηση όλων των πολιτικών κομμάτων και οργανώσεων και επισημοποίηση της βασκικής γλώσσας)

- Η αποχώρηση όλων των δυνάμεων ασφαλείας, ειδικότερα της Guardia Civil, αλλά και συνολικά όλων των ισπανικών αστυνομικών δυνάμεων και υπηρεσιών

- Η βελτίωση των εργασιακών συνθηκών και των συνθηκών διαβίωσης των εργαζομένων

- Η θεσμοθέτηση καθεστώτος πλήρους αυτονομίας για τις τέσσερις βασικές επαρχίες εντός της ισπανικής επικράτειας (συμπεριλαμβανομένης της Ναβάρρα) και η αναγνώριση του δικαιώματός τους στην αυτοδιάθεση και την ανεξαρτησία

Το όραμα της Η. Batasuna για ένα ανεξάρτητο, σοσιαλιστικό και μονόγλωσσο Euskadi στηρίζονταν στην προώθηση και μαζικοποίηση του KAS μέσω της κινητοποίησης ενός δυναμικού κινήματος διαμαρτυρίας και διεκδικήσεων, με κύριο πυλώνα την Η. Batasuna, παράλληλα με την πίεση της ένοπλης δράσης της ETA, με στόχο την πρόκληση της κρατικής καταστολής.³⁷ Ακολουθώντας το κλασικό τρίπτυχο της επαναστατικής τακτικής δράση – καταστολή – αντίδραση, η ETA ακολουθούσε μία στρατηγική συνεχών επιθέσεων και παρενοχλήσεων κατά των καταπιεστών της βασκικής ελευθερίας, με απώτερο σκοπό οι τελευταίοι να χάσουν τον έλεγχο της κατάστασης και να αναγκαστούν να προβούν σε αντίποινα κατά του βασκικού λαού αδιακρίτως ή τουλάχιστον, κατά της πλατιάς βάσης υποστηρικτών της και όχι μόνο κατά των μελών της οργάνωσης. Η τακτική αυτή, παρά το ότι προσομοιάζει στην National Liberation Strategy του Provisional IRA των αρχών της δεκαετίας του '70, στερούταν επί της ουσίας τη βάση για οποιαδήποτε πιθανότητα επιτυχίας για δύο λόγους. Αφενός στη Χώρα των Βάσκων εξέλιπε η ανοιχτή στρατιωτική επέμβαση του μητροπολιτικού κράτους όπως ίσχυε στη Βόρειο Ιρλανδία, αφετέρου η μετάβαση στη δημοκρατία μετά το θάνατο του Φράνκο αφαίρεσε από τους Abertzales το επιχείρημα της κρατικής καταπίεσης και του καθεστώτος διακρίσεων, το οποίο συνέχισαν να υφίστανται και να αξιοποιούν οι Provisionals.

Η τακτική του KAS είχε μία βραχυπρόθεσμη επιτυχία, όπως η μερική παροχή αμνηστίας στους πολιτικούς κρατούμενους και η πρόκληση του ισπανικού κράτους στην εφαρμογή ακραίων милитарιστικών σχεδίων εσωτερικής ασφάλειας (σχέδιο ZEN, σύσταση των GAL, συλλήψεις του Αλγερίου), τα οποία παρείχαν επιχειρήματα για την απονομιμοποίηση των νέων δημοκρατικών θεσμών, ενώ ταυτόχρονα ενίσχυσαν την υποστήριξη των τοπικών κοινωνιών στους στόχους του MLNV και αύξησαν τα εκλογικά ποσοστά της Herri Batasuna κατά τη δεκαετία του '80.³⁸ Παράλληλα, το KAS παρείχε στην ETA militar μια βάση διαπραγματεύσεων για εκεχειρία. Απέναντι σε αυτή την τακτική, οι κυβερνήσεις του PSOE απαιτούσαν μόνιμη ανακωχή, πλήρη παύση των βίαιων δράσεων, διάλυση και αφοπλισμό της ETA και των δορυφορικών της ένοπλων ομάδων, ως ελάχιστη και αδιαπραγμάτευτη βάση για την έναρξη οποιωνδήποτε συνομιλιών, ώστε αυτές να μην μπορούν να θεωρηθούν προϊόν 'τρομοκρατικού εκβιασμού'. Μακροπρόθεσμα η

επιλογή της H. Batasuna και της ETA, οι οποίες θεωρούσαν την KAS alternativa ως την ρεαλιστική εναλλακτική οδό για διαπραγματεύσεις δεν επιβεβαιώθηκε. Η τακτική του KAS κατέρρευσε, αποδεικνύοντας πως στηριζόταν σε μη ρεαλιστική ανάλυση της πολιτικής κατάστασης και σε λάθος υπολογισμούς σχετικά με την ανελαστικότητα του ισπανικού κράτους στην μεταδικτατορική εποχή. Οι προθέσεις της Μαδρίτης, τόσο του PSOE όσο και της μετριοπαθούς συντηρητικής και εθνικιστικής παράταξης έγιναν σαφείς, ειδικότερα μετά την αποτυχία των συνομιλιών του Αλγερίου και την υπογραφή του συμφώνου Azuria Enea το 1988³⁹. Μέχρι το 1995 η τακτική του KAS είχε πλήρως εγκαταλειφθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Το ιδεολογικό στίγμα του IRA και της ETA (και η σημασία του στη διαμόρφωση της διαφορετικής ταυτότητας των Republicans και των Abertzales)

Όπως οι οργανωτικές δομές, έτσι και οι τακτικοί στόχοι των Republicans και των Abertzales προσαρμόζονται τόσο στους εξωτερικούς παράγοντες (κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και αλλαγές) όσο και στους εσωτερικούς (αλλαγές εσωτερικών συσχετισμών). Το Sinn Féin διατηρεί σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο ένα κεντροαριστερό σοσιαλδημοκρατικό πολιτικό στίγμα, το οποίο ενισχύεται και επικρατεί πλήρως μετά την αποχώρηση της ακροαριστερής μαρξιστικής πτέρυγας των Officials το 1970. Η πιο ακραία εθνικιστική τάση του ιρλανδικού ρεπουμπλικανικού κινήματος, εκφραζόμενη κυρίως μέσα από την μιλιταριστική ηγεσία του IRA της δεκαετίας του '50 και των αρχών του 60' υπό τον Ruairi (Rory) O' Bradaigh προέκρινε την ανοιχτή στρατιωτική σύγκρουση. Ωστόσο δεν κατόρθωσε να ασκήσει μακροπρόθεσμα σημαντική πολιτική επιρροή στο Sinn Féin και να μεταβάλει την ιδεολογικοπολιτική του ταυτότητα. Εξαιτίας της αποτυχίας της Border Campaign (1956-1962) και σε συνδυασμό με την ευρύτερη παγκόσμια ανάδυση των κινημάτων για την κοινωνική χειραφέτηση και τα πολιτικά δικαιώματα, το 1962 κερδίζει την πλειοψηφία η

μαρξιστική τάση υπό τους Cathal Goulding και Liam “Billy” McMillen. Με τη σειρά της και αυτή θα συγκρουστεί και θα παραγκωνιστεί εκ νέου από τους μιλιταριστές του O’ Bradaigh μετά τη βρετανική στρατιωτική επέμβαση του 1969 και τη διάσπαση του 1970. Η μιλιταριστική ηγεσία θα ανατραπεί οριστικά στα μέσα της δεκαετίας του ‘80 από την νέα επικρατούσα τάση των Adams – McGuinness, η οποία προέκρινε τη μετάβαση στον θεσμικό πολιτικό αγώνα και η οποία θα θέσει ως στόχο και σταδιακά θα υλοποιήσει την ειρηνευτική διαδικασία. Το πολιτικό πρόγραμμα της δεκαετίας του ‘70 για εγκαθίδρυση μίας ενιαίας ομόσπονδης σοσιαλιστικής δημοκρατίας της ενωμένης Ιρλανδίας (Eire Nua) εγκαταλείπεται, υπέρ της ρεαλιστικότερης ένωσης του Βορρά με την υπάρχουσα ανεξάρτητη αστική Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Αυτή η μετριοπαθής πολιτική ταυτότητα θα βοηθήσει στην προσέγγιση με το έτερο κόμμα που εκπροσωπούσε την καθολική μειονότητα του Βορρά, το SDLP, κατά τη δεκαετία του 1980. Για τον IRA ο στρατηγικός στόχος της ανεξαρτησίας και της αποχώρησης των βρετανικών στρατευμάτων επιδιώχθηκε αρχικά μέσω της National Liberation Strategy, μέσω δηλαδή της «συνεχούς κλιμάκωσης του ένοπλου αγώνα»⁴⁰ όπως είχε δηλώσει ο τότε επικεφαλής του Στρατιωτικού Συμβουλίου Sean Mac Stiofain, τακτική η οποία εφαρμόστηκε κατά την περίοδο 1969-1974. Η αποτυχία αυτής της τακτικής οδήγησε στην υιοθέτηση της Στρατηγικής του Μακρού Πολέμου (Long War Strategy) στα μέσα της δεκαετίας, η οποία στόχευε στην εκδίωξη των βρετανικών δυνάμεων μέσω ενός πολέμου φθοράς, τόσο στρατιωτικών και υλικών μέσων του εχθρού, όσο και του πολιτικού του κεφαλαίου, μέσω της δημιουργίας εσωτερικής κρίσης στη Βρετανία. Η κομβική αλλαγή τακτικής επήλθε στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1980 με την επικράτηση της νέας ηγετικής ομάδας των Gerry Adams, Martin McGuinness, Ivor Bell, Brian Keenan και Brendan Hughes και την υποσκέλιση του ένοπλου από τον πολιτικό αγώνα, για την οποία θα γίνει αναφορά παρακάτω.

Στην περίπτωση των Abertzales πολύ σημαντικότερο ρόλο διαδραματίζει η ιδεολογική τους ταυτότητα, η οποία μετέβαλε ριζικά την πολιτική φυσιογνωμία του βασκικού εθνικιστικού κινήματος στη μεταπολεμική περίοδο. Κόντρα στην συντηρητική πολιτική παράδοση του βασκικού εθνικισμού, στις τέσσερις πρώτες Γενικές Συνελεύσεις της (1962-1965) η ETA εμποδώνει ένα μαρξιστικό ιδεολογικό υπόβαθρο: με την απόφαση της 4^{ης} Συνέλευσης να διακηρύσσει πως για την οργάνωση «ο εθνικισμός και η ταξική πάλη είναι άρρηκτα συνδεδεμένα»⁴¹ Προς την υιοθέτηση αυτής της ιδιάζουσας ιδεολογικής ταύτισης συνέβαλε σημαντικά και το βιβλίο “Vasconia” του Federico Krutwig, που εκδόθηκε το 1963 και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κείμενα για την διαμόρφωση της πολιτικής ταυτότητας της οργάνωσης.⁴² Οι πρώτες συνελεύσεις επίσης επεξεργάζονται και εγκρίνουν το πρόγραμμα “La Insurrección en Euzkadi” (Η Εξέγερση στη Χώρα των Βάσκων), το οποίο αποτελεί ένα συνδυασμό της τακτικής ένοπλου αγώνα του IRA με την

πολιτική επιδίωξη της σοσιαλιστικής επανάστασης. Το σημείο καμπής για την ETA υπήρξε η μετάβαση στη δημοκρατία, κατά την περίοδο από τα τέλη της δεκαετίας του '70 έως το 1982, οπότε η τακτική της τέθηκε υπό αμφισβήτηση και μεταβλήθηκε η αντιμετώπιση του βασικού ζητήματος από το ισπανικό κράτος⁴³. Το τμήμα που υποστήριζε την ένταξη στον επίσημο πολιτικό αγώνα και την επιδίωξη της ανεξαρτησίας στα πλαίσια της νέας ισπανικής δημοκρατίας (μέρος της ETA p-m) εγκατέλειψε την ένοπλη πάλη και ενσωματώθηκε στην Herri Batasuna, η οποία ως πολιτικό σκέλος της ETA, επίσημα προέκρινε την επίτευξη της ανεξαρτησίας μέσω ειρηνικών μέσων. Ωστόσο στο εσωτερικό της ETA δεν επήλθε ποτέ πλήρης επικράτηση των υποστηρικτών της εγκατάλειψης του ένοπλου αγώνα και της υιοθέτησης αποκλειστικά ειρηνικών πολιτικών μέσων, όπως στον IRA. Ας εξετάσουμε πιο αναλυτικά την πορεία των δύο πολιτικο-στρατιωτικών οργανώσεων προς την ειρηνική δράση και την ένταξη στον σύννομο πολιτικό αγώνα.

3.1 Sinn Féin-Provisionals

Η μεταμόρφωση του ρεπουμπλικανικού πολιτικο-στρατιωτικού σχηματισμού κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90 υπήρξε μία σταδιακή διαδικασία. Η νέα ηγεσία του προχωρούσε προς την κατεύθυνση της ειρήνευσης με υπολογισμένα και προσεκτικά βήματα, προσπαθώντας να διατηρήσει την ισορροπία ανάμεσα στην διπλωματική επίλυση της ένοπλης σύγκρουσης και την διατήρηση του αρχικού ρεπουμπλικανικού οράματος της ενιαίας ανεξάρτητης Ιρλανδίας. Σε Συνέδριο του Sinn Féin (Ard Fheis) προ του 1986, ο Martin McGuinness είχε δηλώσει χαρακτηριστικά: *“Τα χρόνια σκληρού αγώνα δεν έχουν μειώσει την αποφασιστικότητα των Ρεπουμπλικάνων... Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι μία δημοκρατική λύση θα είναι απλή υπόθεση. Όλοι όσοι ενεπλάκησαν στον ένοπλο αγώνα θα πρέπει να προετοιμαστούν για δραματικές και εφευρετικές πρωτοβουλίες. Οι Ρεπουμπλικάνοι είναι διατεθειμένοι να εξερευνήσουν τις δυνατότητες για δημοκρατική λύση της σύγκρουσης με θάρρος και ευελιξία”*⁴⁴. Ωστόσο δεν μπορεί κανείς να ισχυριστεί πως η ενοποίηση της Νήσου με ένοπλα μέσα είχε απορριφθεί ως επιδίωξη στις συνειδήσεις της πλειοψηφίας των Provisionals. Αντιθέτως, η στρατηγική του Μακρού Πολέμου που υιοθετήθηκε το 1977 προκρινόταν ακόμη ως η βέλτιστη τακτική, με την διπλωματική οδό και τον πολιτικό αγώνα ως βοηθητικό συμπλήρωμα της ένοπλης δράσης. Η μετάβαση από τα μέσα επιβολής στα μέσα πειθούς υπήρξε αναμφίβολα σημείο καμπής στην ιστορία του ρεπουμπλικανικού κινήματος. Η νέα στρατηγική που επεδίωκε να προωθήσει η ηγεσία Adams-McGuinness απαιτούσε την πλήρη πολιτικοποίηση του κινήματος, την προτεραιότητα του Sinn

Φέιν σε σχέση με τον IRA και την αποδοχή και ένταξη, αρχικά, στο πολιτικό σύστημα της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας.

Οι Ιρλανδοί ρεπουμπλικάνοι αντιμετώπισαν τρία βασικά ιδεολογικοπολιτικά ζητήματα κατά τη δεκαετία του '80, τα οποία καθόρισαν την μετέπειτα πορεία και των δύο σκελών του κινήματος: 1) την εγκατάλειψη της πολιτικής της αποχής από τα κοινοβουλευτικά έδρανα (abstentionism), 2) τη διατήρηση ή εγκατάλειψη της ιδεολογικής τους πλατφόρμας και 3) το δίλημμα της αξιοποίησης της επιρροής στην τοπική κοινωνία, μέσω των τοπικών εκλογών στο βόρειο κρατίδιο. Με άλλα λόγια, η επιδίωξη να αποσπάσουν την πολιτική ηγεμονία στο εσωτερικό της καθολικής κοινότητας από το SDLP.

Όπως προείπαμε, η απόφαση για συμμετοχή στους πολιτικούς θεσμούς του Βορρά και της Δημοκρατίας του Νότου δεν συνοδεύτηκε από την παράλληλη καταδίκη των βίαιων μέσων και της τρομοκρατικής δράσης των Provisionals. Για το λόγο αυτό τα κόμματα των Ενωτικών έβλεπαν την κίνηση αυτή των Ρεπουμπλικάνων ως μία προσπάθεια να νομιμοποιήσουν την βίαιη πολιτική δράση τους μέσω ενός δήθεν “πολιτικού μετώπου” με κέντρο το Sinn Féin. Η δήλωση του Gerry Adams ωστόσο καταδείκνυε την πραγματική στόχευση των νέων μεταρρυθμίσεων: *“Με αυτή την κίνησή τους, οι Ρεπουμπλικάνοι αναδεικνύουν την πολιτική φύση του αγώνα τους και αντικρούουν την προσπάθεια των Βρετανών να παρουσιάσουν στον κόσμο ότι η πολιτική κρίση στις έξι κομητείες δεν είναι καθόλου πολιτική, αλλά απλώς ένα πρόβλημα με κάποια εγκληματικά στοιχεία”*⁴⁵. Μία άλλη σημαντική παράμετρος ήταν και η αποφυγή της περιθωριοποίησης μέσω του ανοίγματος στον μαζικό πολιτικό αγώνα. Το ρεπουμπλικανικό κίνημα είχε βιώσει στο παρελθόν του σημαντικές περιόδους πολιτικής περιθωριοποίησης, η οποία είχε οδηγήσει τόσο το Sinn Féin όσο και τον IRA σε κοινωνική περιθωριοποίηση και απαξίωση. Η αποφασιστικότερη στροφή στον πολιτικό αγώνα και η σφυρηλάτηση ισχυρών και σταθερών εκλογικών ερεισμάτων στην καθολική μειονότητα (ενδεχόμενο ορατό μετά τις εκλογικές επιτυχίες της περιόδου 1981-1986), μπορούσε επομένως να διασφαλίσει ότι παρόμοιες εποχές δεν θα επέστρεφαν για τους Ρεπουμπλικάνους. Ο Owen Carron είχε συνοψίσει την παραπάνω επιδίωξη δηλώνοντας: *“Ο πόλεμος που δίνουμε εδώ είναι ένας πολιτικός πόλεμος, και επομένως πρέπει να έχουμε μια πολιτική οργάνωση και να συμμετέχουμε σε πολιτικές μάχες”*⁴⁶. Μαζί με την πολιτικοποίηση του ένοπλου αγώνα, η προτεραιότητα στον εκλογικό αγώνα στόχευε επίσης και στην νομιμοποίηση των στρατηγικών στόχων των Provisionals στα μάτια της βρετανικής αλλά και της διεθνούς κοινής γνώμης.

Αντίθετα με την τακτική, η ιδεολογία της οργάνωσης δεν μεταβλήθηκε, παρά μόνο μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και ακόμα και τότε ανεπίσημα. Για το Sinn Féin, η αντίληψη ότι η εθνική απελευθέρωση έπρεπε να προκύψει μέσω μιας ευρύτερης και ριζικής διαδικασίας

κοινωνικού μετασχηματισμού και αναδόμησης των κοινωνικών σχέσεων παρέμεινε κυρίαρχη. Η σύζευξη εθνικισμού και σοσιαλισμού συνέχισε να αποτελεί τον πυλώνα του ιδεολογικού δόγματος του κόμματος. Ωστόσο η όποια αναζήτηση της σοσιαλιστικής προοπτικής εντός των γραμμών του Sinn Féin δεν οδήγησε στη δημιουργία ιδεολογικών στεγανών, ούτε σε εσωτερικές διαμάχες και διαχωρισμούς γύρω από το ζήτημα του κοινωνικού συστήματος. Έτσι, το ιδιαίτερο όραμα για την εθνικά ενιαία σοσιαλιστική Ιρλανδία δεν αποτέλεσε ποτέ ζήτημα τριβής, ούτε και την αιτία του κατακερματισμού, των βαθιών εσωτερικών τομών και οργανωτικών διασπάσεων, όπως στην περίπτωση της ETA. Αντίθετα, το Sinn Féin οδηγήθηκε στην υιοθέτηση μίας πιο μετριοπαθούς πολιτικής γραμμής, εγκαταλείποντας σταδιακά τη σοσιαλιστική προοπτική και την έντονη αντιαποικιακή και αντι-ιμπεριαλιστική ρητορική. Σύμφωνα με τον Tommy McKearney, πρώην εθελοντή του IRA και μετέπειτα μέλος του Συνδέσμου Κομμουνιστών Ρεπουμπλικάνων, ενώ ο IRA είχε ως στόχο μία ενιαία σοσιαλιστική δημοκρατία στην Ιρλανδία, δεν υπήρξε ποτέ κάποια συνεκτική ανάλυση του συγκεκριμένου συστήματος που επιδιωκόταν, παρά μόνο μία γενική κατεύθυνση προς επεξεργασία μετά την τελική στρατιωτική νίκη.⁴⁷ Ο συνδυασμός του ανοίγματος στον ειρηνικό πολιτικό αγώνα και της κατάρρευσης των καθεστώτων του ανατολικού συνασπισμού μεταξύ 1989-1991, διαμόρφωσε οριστικά την σοσιαλδημοκρατική φυσιογνωμία του κόμματος, την οποία διατηρεί μέχρι σήμερα. Η σημαντικότερη ίσως συνέπεια αυτής της αλλαγής στην ιδεολογική του ταυτότητα ήταν η δυνατότητά του, μετά το 1991, να αποκτήσει δεσμούς με το αμερικανικό πολιτικό σύστημα, μέσω της ισχυρής επιρροής της ιρλανδικής ομογένειας στο Δημοκρατικό Κόμμα.

Την δεκαετία του '80 το SDLP του John Hume είχε ήδη καθιερωθεί ως το ισχυρότερο από τα κόμματα που εκπροσωπούσαν την καθολική κοινότητα του βόρειου κρατιδίου. Αποτελούμενο κατά βάση από πρώην μέλη της NICRA και αποχωρήσαντες ρεπουμπλικάνους που διαφώνησαν με την επανέναρξη της ένοπλης εκστρατείας το 1970, το SDLP εξέπεμπε ένα περισσότερο θελκτικό πολιτικό μήνυμα, έχοντας ταχθεί από την ίδρυσή του αποκλειστικά στον ειρηνικό πολιτικό αγώνα και έχοντας καταδικάσει την βίαιη εκστρατεία τρόμου του Provisional IRA. Το πολιτικό αυτό μήνυμα παρουσιαζόταν ως πιο ρεαλιστικό στους καταπιεσμένους Καθολικούς ψηφοφόρους, καθώς αφενός η πίεση και ο φόβος των δυνάμεων ασφαλείας και των στρατιωτικών δυνάμεων του Λονδίνου και αφετέρου η ουτοπία μίας άμεσης αποχώρησης των βρετανικών στρατευμάτων, καθιστούσαν την υποστήριξη προς το Sinn Féin και τους Provisionals αντιπαραγωγική. Σε αυτές τις συνθήκες, η επιστροφή στο κοινωνικό περιθώριο αποτελούσε όντως ένα υπαρκτό ενδεχόμενο για τους Provisionals. Υπό αυτό το πρίσμα, η έναρξη των συνομιλιών Adams-Hume στα τέλη της δεκαετίας του '80 και η επακόλουθη δημιουργία του παν-εθνικιστικού πολιτικού μετώπου (pan nationalist front) μεταξύ Sinn Féin και SDLP, αποτέλεσαν ακόμα έναν εύστοχο τακτικό ελιγμό της

νέας ρεπουμπλικανικής ηγεσίας. Το μέτωπο αυτό δομήθηκε στη βάση μιας κοινά αποδεκτής θέσης: της πρόταξης μιας ατζέντας ισότητας και κοινωνικών δικαιωμάτων και την διεκδίκηση πολιτικών αιτημάτων εφικτών διά της εκλογικής διαδικασίας, αντικαθιστώντας την επαναστατική πάλη ως μέσο για την εθνική απελευθέρωση. Η μεταρρύθμιση στη πολιτική γραμμή του Sinn Féin έδωσε τη δυνατότητα στους ηγέτες των Provisionals να αποκτήσουν ξανά δεσμούς με άλλα πολιτικά κόμματα, οργανώσεις και συλλογικότητες ακτιβιστών, μαζικούς φορείς, το συνδικαλιστικό κίνημα και άλλες κοινωνικές ομάδες, στις οποίες δεν είχαν πρόσβαση με την παλαιότερη μιλιταριστική γραμμή τους. Οι Provisionals αποκατέστησαν έτσι δεσμούς με τμήματα της βορειοϊρλανδικής κοινωνίας που είχαν απολέσει από το ξεκίνημα των Ταραχών το 1969, παραχωρώντας τους αρχικά στο Official IRA/Sinn Féin και στη συνέχεια στο SDLP. Όπως σημειώνει χαρακτηριστικά ο ίδιος ο Gerry Adams στον επίλογο της αυτοβιογραφίας του: *“Η διάσπαση των Ρεπουμπλικάνων το 1970 στέργησε τον ρεπουμπλικανικό αγώνα από πολλά πολιτικά δραστήρια μέλη του με αποτέλεσμα να περιοριστούν οι προοπτικές σε επίπεδο ηγεσίας. (...) Μετά την αναζωογόνηση του μαζικού κινήματος κατά τη διάρκεια των απεργιών πείνας, το Sinn Féin ανέπτυξε ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων σε τοπικό επίπεδο. (...) Το 1986 υποστήριξα ότι το στρατιωτικό αδιέξοδο ανάμεσα στις βρετανικές και τις ρεπουμπλικανικές δυνάμεις θα μπορούσε να λυθεί μόνο με μια πολιτική διευθέτηση. (...) Η πιο σημαντική και αποδοτική από τις επαφές που αναπτύχθηκαν κατά τις δεκαετίες ‘80 και ‘90 ήταν η επαφή που είχα με τον ηγέτη του SDLP, John Hume”*⁴⁸.

3.2 ETA-Herri Batasuna

Κατά τις δεκαετίες του ‘60 και του ‘70 διαμορφώθηκαν και κυριάρχησαν στα εσωτερικά δρώμενα της ETA τρεις διακριτές τάσεις, η κάθε μία από τις οποίες εκπροσωπούσε και ένα διαφορετικό ιδεολογικό ρεύμα εντός της οργάνωσης. Οι συγκρούσεις και οι αντιπαραθέσεις μεταξύ τους παρήγαγαν το σύνολο σχεδόν των διασπάσεων της οργάνωσης και οδήγησαν στην ίδρυση μιας πλειάδας μικρότερων κομμάτων, οργανώσεων και συλλογικοτήτων της Abertzale Αριστεράς. Η πολυδιάσπαση αποτέλεσε ιστορικά διαλυτικό παράγοντα για την μαζικότητα της οργάνωσης, ενώ συνέβαλε και στην αδυναμία συνεννόησης και την απουσία κοινής γραμμής στο ζήτημα των συνομιλιών και της ειρηνευτικής διαδικασίας που επιχειρήθηκε κατά τις δεκαετίες του ‘80 και του ‘90. Μετριάστηκε μόνο με την ίδρυση των μετωπικών σχημάτων του KAS (1975) και της Herri Batasuna (1978), υπό τα οποία συσπειρώθηκε το σύνολο σχεδόν των διασπασμένων οργανώσεων. Οι τρεις αυτές τάσεις ήταν: οι culturalistas, οι obreristas και οι tercermundistas.⁴⁹

Οι culturalistas (“πολιτισμικοί”) υποστήριζαν την βασκική γλώσσα, την euskara, ως κύριο κριτήριο της εθνικής ταυτότητας των Βάσκων και προέτασαν ως πυρήνα της ιδεολογίας και της πολιτικής ταυτότητας της οργάνωσης το εθνικό/πολιτιστικό στοιχείο έναντι του ταξικού. Πολιτικά βρίσκονταν εγγύτερα στο PNV και στελέχωσαν την Herri Batasuna μετά την αποχώρησή τους από την ETA. Ηγετική μορφή της τάσης των culturalistas υπήρξε ο Jose Luis Enparantza, γνωστός με το ψευδώνυμο Txillardegui.

Οι obreristas (“εργατικοί ή εργατιστές”) έθεταν το ταξικό στοιχείο ως ισάξιο και αδιαχώριστο με το εθνικό. Υποστήριζαν επίσης τον κοινό αγώνα Βάσκων και Ισπανών εργατών, την δημιουργία κοινού εργατικού μετώπου και την κοινωνική επανάσταση σε ολόκληρη την Ισπανία, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την κοινωνική απελευθέρωση του βασκικού έθνους. Ιδεολογικά προσομοιάζαν περισσότερο με τον Official IRA, δίνοντας προτεραιότητα στον πολιτικό έναντι του ένοπλου αγώνα. Ηγετική φυσιογνωμία της συγκεκριμένης τάσης θεωρείται ο Paco Iturrioz.

Τέλος οι tercermundistas (“τριτοκοσμιστές” ή τριτοδρομικοί) ήταν τάση επηρεασμένη από τα κινήματα του Τρίτου Κόσμου. Θεωρούσαν τη σχέση Ισπανίας-Χώρας των Βάσκων ως κλασική αποικιοκρατική και τάσσονταν υπέρ ενός πολέμου εθνικής ανεξαρτησίας. Υιοθετούσαν την θεωρία του Ernesto “Che” Guevara για τις επαναστατικές συνθήκες (εάν αυτές δεν υπάρχουν η επαναστατική πρωτοπορία πρέπει να τις δημιουργήσει), όπως και την αντάρτικη τακτική του και προέκριναν τον ένοπλο έναντι του πολιτικού αγώνα. Ηγετική μορφή των tercermundistas (αλλά και ένας εκ των ιστορικών ηγετών της ETA) ήταν ο Txabi Etxebarrieta.

Η ETA, ως οργάνωση που δήλωνε πως αντιμαχόταν τον ισπανικό φασισμό και ιμπεριαλισμό, αντλούσε έμπνευση και από την μακρά και πλούσια επαναστατική παράδοση του λατινοαμερικάνικου κόσμου, όπως τον Σιμόν Μπολίβαρ και τον Εμιλιάνο Ζαπάτα. Επίσης, αντλούσε έμπνευση αλλά και ιδεολογικά στοιχεία από τα πιο πρόσφατα επαναστατικά κινήματα της ηπείρου, όπως το Κίνημα της 26ης Ιουλίου του Φιντέλ Κάστρο στην Κούβα ή τους συγχρόνους τους Sandinistas στη Νικαράγουα. Οι tercermundistas και αργότερα τόσο η ETA-m όσο και η ETA-rm, είχαν υιοθετήσει το εγχειρίδιο “Ανταρτοπόλεμος” του Che Guevara ως το δικό τους αντίστοιχο “Πράσινο Βιβλίο”, το επίσημο εγχειρίδιο του IRA. Από τα μέσα της δεκαετίας του ‘70 ωστόσο, οι διαχωριστικές γραμμές στο εσωτερικό της ETA άλλαξαν χαρακτήρα. Πλέον η αντιπαράθεση μεταξύ των Abertzales εντοπίζεται στην αποδοχή ή μη της δημοκρατικής μεταρρύθμισης στην Ισπανία, η οποία εισερχόταν πλέον στην μετά-Φράνκο εποχή. Η αποδοχή αυτής της δημοκρατικής μεταρρύθμισης, ως μιας ευκαιρίας για την επίτευξη των στόχων της οργάνωσης μέσω του πολιτικού αγώνα και των θεσμικών οδών που πλέον προσφέρονταν, ήταν η επιλογή όσων ανήκαν κυρίως στην ETA-rm. Αντίθετα, όσοι διατηρούσαν την πεποίθηση ότι μόνο ο ένοπλος αγώνας και

τα βίαια μέσα μπορούσαν να φέρουν αποτελέσματα συγκροτούσαν την ETA-m. Μακροπρόθεσμα επικράτησαν οι δεύτεροι, εξέλιξη που οπωσδήποτε διαδραμάτισε κομβικό ρόλο στην αποτυχία των προσπαθειών της Herri Batasuna για μια πορεία προς τη θεσμοποίηση, τον αποκλειστικά πολιτικό αγώνα και τις συνομιλίες για ειρηνική επίλυση της σύγκρουσης. Στις προσπάθειες αυτές θα επικεντρωθούμε στο υπόλοιπο του κεφαλαίου.

Το 1995 η Herri Batasuna εισήγαγε μία νέα πολιτική πλατφόρμα, την ‘Δημοκρατική εναλλακτική’, προς αντικατάσταση της KAS alternativa. Έχοντας ολοκληρώσει έναν ακόμα συγκρουσιακό κύκλο βίας και τρομοκρατίας χωρίς να προωθηθούν οι αντικειμενικοί στόχοι του κινήματος, το MLNV αντιμετώπιζε τον κίνδυνο της αποσύνθεσης, της δημόσιας κατακραυγής και της περιθωριοποίησης. Η Herri Batasuna είχε αποτύχει να νομιμοποιήσει τα αιτήματά της έξω από την στενή εθνικιστική παράταξη και η απογοήτευση με την βίαιη εκστρατεία της ETA μεγάλωνε, τόσο στις τοπική κοινωνία όσο και εντός της εθνικιστικής παράταξης. Σε έρευνα του Euskobarometer το 1997, το 88% των 2.855 Βάσκων πολιτών που συμμετείχαν δήλωσαν ότι αντιτίθενται στην χρήση βίας ως μέσο για την προώθηση πολιτικών στόχων⁵⁰. Για πρώτη φορά η ETA, επτά χρόνια μετά τις αποτυχημένες ανεπίσημες συνομιλίες του Αλγερίου, παρουσίασε μία ολοκληρωμένη πρόταση για πολιτική διαπραγμάτευση μεταξύ των Βάσκων πολιτών και της ισπανικής κυβέρνησης. Για πρώτη φορά η ETA αναγνώριζε τη σημασία και την αναγκαιότητα της συμμετοχής των θεσμικών πολιτικών κομμάτων σε έναν μελλοντικό διάλογο για την επίλυση της κρίσης. Όλη η παραπάνω παράγραφος αποτελεί σαφώς έναν ακόμα παράγοντα απόκλισης μεταξύ της πολιτικής σκέψης των Provisionals και εκείνης των Abertzales.

Η σχετική ανακοίνωση της ETA ανέφερε ενδεικτικά: *“Για να επιτύχουμε την αναγνώριση των Βάσκων, είναι αναγκαίος ο στόχος της πολιτικής διαπραγμάτευσης μεταξύ της ETA και του κράτους της Ισπανίας (...) καθώς ανακύπτουν νέες συνθήκες και παρέχονται δημοκρατικά μέσα, η ETA θα προσαρμόσει την δραστηριότητά της στην νέα κατάσταση της σύγκρουσης, χωρίς να παραιτείται από τους τελικούς πολιτικούς της στόχους”*⁵¹. Ωστόσο, χωρίς την ξεκάθαρη και εκ των προτέρων καταγγελία και καταδίκη της βίας και της τρομοκρατίας, η προσπάθεια ήταν εξ αρχής καταδικασμένη. Στις 21 Φεβρουαρίου 1996, η κυβέρνηση του Felipe Gonzalez, ως μία από τις τελευταίες πράξεις της, κήρυξε παράνομη την βιντεοσκόπηση της πρότασης και συνέλαβε τον ηγέτη της Herri Batasuna Jon Idigoras, λόγω της διανομής υλικού, με την κατηγορία της ‘συνεργασίας με ένοπλη τρομοκρατική οργάνωση’ (εκτενέστερη αναφορά για το συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο γίνεται στο επόμενο κεφάλαιο). Το 1997 φυλακίζεται το σύνολο του Εθνικού Συμβουλίου της Herri Batasuna, με τις ίδιες κατηγορίες. Προκειμένου να βγει από το αδιέξοδο, η Herri Batasuna προχώρησε σε γύρους επαφών πλήθος πολιτικών κομμάτων, συνδικάτων, μαζικών

φορέων και οργανώσεων. Το ζήτημα της επίλυσης της πολιτικής κρίσης στην Βασκική Αυτόνομη Κοινότητα και της εξεύρεσης ενός οδικού χάρτη για την σύναψη συμφωνίας μεταξύ των φορέων του MLNV και του ισπανικού κράτους αποτελούσε επείγουσα ανάγκη για τους Βάσκους εθνικιστές. Η προσπάθεια αυτή οδήγησε στην έναρξη συνομιλιών μεταξύ των βασκικών κομμάτων (PNV, H. Batasuna, Βασκική Αλληλεγγύη – EA, Ενωμένη Αριστερά – IU και Batzarre) και αρκετών συνδικάτων. Η προσπάθεια αυτή για τη συγκρότηση ενός βασκικού παν-εθνικιστικού μετώπου, στα πρότυπα της συμφωνίας Adams-Hume, ονομάστηκε ‘Ιρλανδικό Φόρουμ’ (Irish Forum). Τα ισπανικά κοινοβουλευτικά κόμματα απείχαν, με την εξαίρεση της Ενωμένης Αριστεράς, ενώ χαρακτηριστική ήταν η αποχή και της μεγαλύτερης ισπανικής συνδικαλιστικής οργάνωσης, της UGT. Παρά τις έντονες παρασκηνιακές προσπάθειες του PNV και την υπογραφή της Συμφωνίας της Lizarra (1998), η κυβέρνηση του Λαϊκού Κόμματος υπό τον Jose Maria Aznar καταδίκασε τις πρακτικές του PNV, επιφέροντας ακόμη μεγαλύτερη πόλωση στο βασκικό πολιτικό σκηνικό. Η τελική συμφωνία που επετεύχθη τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους προέβλεπε ως ζητήματα προς επίλυση τα εξής σημεία:

- Εξασφάλιση εδαφικής ακεραιότητας και δικαιώματος αυτοδιάθεσης
- Η σύγκρουση στη Χώρα των Βάσκων αποτελεί μία πολιτική σύγκρουση, επομένως η επίλυσή της πρέπει να είναι επίσης πολιτική
- Οι συνομιλίες πρέπει να ξεκινήσουν άμεσα, χωρίς αποκλεισμούς, συμπεριλαμβανομένου του βασκικού λαού
- Η διαδικασία των συνομιλιών θα ακολουθήσει δύο σκέλη: στο προκαταρκτικό θα λάβουν χώρα πολυκομματικές συνομιλίες χωρίς προϋποθέσεις. Στο καταληκτικό η σύγκρουση θα επιλυθεί με τρόπο που να τερματίζει κάθε είδος ένοπλης βίας
- Οι διαπραγματεύσεις, πέρα από το ότι δεν θα εμπεριέχουν ή θα υπονοούν κάποια συγκεκριμένη επιβολή, θα σεβαστούν τις ιδιαιτερότητες και την διαφορετικότητα του Βασκικού λαού και την αμοιβαία εκτίμηση προς όλες τις πολιτικές επιλογές, προάγοντας τη δημοκρατία. Ζητούμενο είναι να παραχωρηθεί στους Βάσκους η δυνατότητα επιλογής και τα συμβαλλόμενα κράτη να σεβαστούν την απόφασή τους

Η διακήρυξη της Lizarra αντικατόπτριζε την προσπάθεια εφαρμογής του ‘ιρλανδικού μοντέλου’ ειρήνευσης και σηματοδοτούσε μια προσπάθεια για ενότητα του βασκικού πολιτικού συστήματος, καθιστώντας έτσι την ‘Δημοκρατική εναλλακτική’ την πρώτη επιτυχημένη πολιτική πρωτοβουλία του διπόλου ETA-H. Batasuna. Στις τοπικές εκλογές του 1998 οι υποψήφιοι της H. Batasuna καρπώθηκαν έμμεσα μεγάλα εκλογικά οφέλη, συγκεντρώνοντας το 17,7% των ψήφων και εκλέγοντας 14 αντιπροσώπους με τους συνδυασμούς που συμμετείχαν. Οι ομοιότητες με την

ιρλανδική περίπτωση ωστόσο ήταν μόνο φαινομενικές. Με την Η. Batasuna στην παρανομία, την ETA και το PNV σε πορεία ρήξης και αντιπαράθεσης σύντομα μετά την υπογραφή της διακήρυξης και την κυβέρνηση να κατηγορεί την ETA ότι χρησιμοποιεί προσχηματικά την πρόταση για συνομιλίες με στόχο να ανασυνταχθεί και να συνεχίσει την ένοπλη δράση, ήταν ξεκάθαρο πως δεν υπήρχε κανένα από τα δεδομένα που είχαν διαμορφωθεί από τις συνομιλίες και τον διακομματικό διάλογο στη Βόρειο Ιρλανδία. Η ισπανική κυβέρνηση συνέχισε να καλεί την ETA να μετατρέψει την προσωρινή εκχειρία της σε μόνιμη ανακωχή, ενώ μεταξύ του PNV και της Herri Batasuna οι διαφορές τους από στρατηγικής πλευράς ήταν διαμετρικά αντίθετες, άρα και πρακτικά αγεφύρωτες. Ήταν φανερό ότι το PNV δεν μπορούσε να διατελέσει στη Χώρα των Βάσκων το ρόλο του SDLP στη Βόρειο Ιρλανδία. Το PNV και οι υπόλοιπες μετριοπαθείς εθνικιστικές οργανώσεις επιθυμούσαν την διατήρηση του υπάρχοντος καθεστώτος, δηλαδή της περιορισμένης αυτονομίας με αντάλλαγμα την υποταγή στη Μαδρίτη. Η ETA και η ριζοσπαστική παράταξη των Abertzales από την άλλη πλευρά, δεν ήταν διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν την διεκδίκηση ενός ανεξάρτητου βασικού σοσιαλιστικού κράτους, με αντάλλαγμα την πλήρη ενσωμάτωση στο θεσμικό πολιτικό σύστημα⁵².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η κρατική απάντηση στην αντι-κρατική βία - η πολιτική του Λονδίνου και της Μαδρίτης

Για να αναφερθούμε στην κρατική αντιμετώπιση της τρομοκρατικής δραστηριότητας και την καταστολή των συνδεόμενων με αυτήν κινημάτων, θα πρέπει να εξειδικεύσουμε συγκεκριμένα ανά περιπτώσεις και περιόδους. Τόσο το βρετανικό όσο και το ισπανικό κράτος μεταχειρίστηκαν ποικίλα μέσα και πολιτικές κατά των Republicans και των Abertzales καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα, από την προληπτική καταστολή και τις συλλήψεις χωρίς απαγγελία κατηγοριών έως τη διπλωματική οδό και τις ειρηνευτικές συνομιλίες. Το καθεστωτικό ρεπερτόριο αντι-δράσεων του Λονδίνου ακολούθησε διαφορετικές τακτικές από αυτό της Μαδρίτης, γεγονός που οπωσδήποτε συνέβαλε και στη διαφορά κινηματικής έκβασης του πολιτικού αγώνα του Sinn Fein και της Herri Batasuna.

Αρχικά, βασική ειδοποιός διαφορά υπήρξε η βρετανική στρατιωτική αποστολή στη Βόρειο Ιρλανδία, η οποία τελούσε ουσιαστικά υπό στρατιωτική κατοχή από το 1969 έως το 2007

(Επιχείρηση Banner). Η Επιχείρηση Banner αποτελεί την πλέον μακρόχρονη βρετανική στρατιωτική επιχείρηση, ενώ υπήρξε και η μεγαλύτερη σε μέγεθος από την επέμβαση στο Σουέζ το 1956. Κατά την περίοδο αυτή τα βρετανικά στρατεύματα πραγματοποίησαν σειρά επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας: Επιχείρηση “Demetrius” (1971) και Επιχείρηση “Motorman” (1972), κατά τις οποίες προχώρησαν σε μαζικές συλλήψεις υπόπτων, συγκρούστηκαν σε οδομαχίες με τους ένοπλους σχηματισμούς των ρεπουμπλικανικών οργανώσεων (Provisional IRA, Official IRA και INLA), προχώρησαν σε εκκαθάριση των οδοφραγμάτων και τάφρων στις δεκάδες ελεγχόμενες από τον καθολικό πληθυσμό συνοικίες των βορειοϊρλανδικών πόλεων (no-go areas)⁵³. Ταυτόχρονα σημειώθηκαν συγκρούσεις στην ελεγχόμενη από μονάδες του IRA επαρχία Armagh, όπως και στα εθνικιστικά προπύργια του Belfast και του Derry. Η μακρόχρονη παρουσία και δράση του βρετανικού στρατού και των ειδικών δυνάμεών του (SAS) σε ιρλανδικό έδαφος, οι μαζικές συλλήψεις χωρίς απαγγελία κατηγοριών και τα πογκρόμ των φανατικών ενωτικών στις καθολικές συνοικίες,⁵⁴ παρείχαν στον IRA το απαραίτητο πλαίσιο νομιμοποίησης, επιτρέποντάς του να κεφαλαιοποιεί υποστήριξη και επιρροή από την καθολική μειονότητα. Μέσω της συμβολικής ανάδειξης και της αξιακής πλαισίωσης της ένοπλης δράσης του, της νοηματοδότησής της ως «αντίσταση στη νέα βρετανική κατάκτηση», η ηγεσία του IRA μπόρεσε να αντιμετωπίσει τόσο τη σκληρή βρετανική ισχύ (ανοιχτή στρατιωτική παρουσία) όσο και την ήπια ισχύ του Λονδίνου, την πολιτική απομόνωση και επικοινωνιακή αποδόμηση (στοιχείο επιτυχημένης πολιτικής διαμεσολάβησης κατά τους Sydney Tarrow και Charles Tilly). Αντίθετα, οι επίσημες ισπανικές ένοπλες δυνάμεις δεν εισήλθαν ποτέ στην Βασκική Αυτόνομη Κοινότητα, τουλάχιστον μετά την πτώση της δικτατορίας του Φράνκο, στερώντας από το κίνημα των Abertzales τη χρήση ανάλογου αφηγήματος και αφαιρώντας του το ισχυρό και έως τότε έγκυρο επιχείρημα του αγώνα για εκδημοκρατισμό⁵⁵.

Σε νομικό επίπεδο, το ρεπουμπλικανικό κίνημα αντιμετώπισε συγκριτικά μικρότερες δυσκολίες. Η πολιτική των κυβερνήσεων του Λονδίνου δεν περιέλαβε σε καμία περίοδο την ποινικοποίηση του πολιτικού σκέλους και την ταύτιση του IRA με το Sinn Fein, με συνέπεια το δεύτερο να βρίσκεται σε θέση να αξιοποιήσει τις πολιτικές ευκαιρίες και τους συμβολισμούς της “αντίστασης”, του “δίκαιου αγώνα” και της “θυματοποίησης” για να αντλήσει πολιτικό, κοινωνικό και επικοινωνιακό κεφάλαιο. Η αξιοποίηση αυτή συνίστατο στην προβολή των πογκρόμ των ενωτικών παραστρατιωτικών σε καθολικές συνοικίες, την ανάδειξη των άμαχων θυμάτων των βρετανικών στρατευμάτων, του βασανισμού κρατουμένων και τη διεθνοποίηση της υπόθεσης Bobby Sands⁵⁶. Ακόμα και ως προς το ένοπλο τρομοκρατικό σκέλος, η βρετανική πολιτική αντιμετώπισης δεν κινήθηκε στα πλαίσια της συλλογικής, αλλά περισσότερο της ατομικής ευθύνης ως προς τις κατηγορίες για τρομοκρατία⁵⁷. Η πλέον αιχμηρή πλευρά της πολιτικής ποινικοποίησης

του Λονδίνου ήταν η άρση του καθεστώτος πολιτικού κρατούμενου για τους φυλακισμένους ρεπουμπλικάνους το 1976 και η εισαγωγή των «επταήμερων εντατικών ανακρίσεων», κατά τη διάρκεια των οποίων αποσπούνταν ομολογίες από τους ρεπουμπλικάνους φυλακισμένους⁵⁸. Οι βασανισμοί κρατουμένων στις φυλακές Maze (800 ρεπουμπλικάνοι κρατούμενοι το 1980) και η κακομεταχείριση στις γυναικείες φυλακές Armagh (200-300 κρατούμενες) έδωσαν ώθηση σε ένα διεθνές κίνημα αλληλεγγύης. Παρόμοιες συνθήκες επικρατούσαν και για τους κρατούμενους Abertzales στις ισπανικές και γαλλικές φυλακές (έως το 2008 υπήρχαν 762 φυλακισμένοι *etarras* και κατηγορούμενοι ως συνεργάτες, ενώ οι συνολικός αριθμός καταγγελιών βασανισμών μέχρι σήμερα ανέρχεται σε 5.500)⁵⁹. Η άρση του καθεστώτος πολιτικού κρατούμενου στη Βόρειο Ιρλανδία οδήγησε στις απεργίες πείνας των φυλακισμένων της περιόδου 1980-1981 και παρείχε, ακούσια, στο ρεπουμπλικανικό κίνημα επιπλέον αξιακά επιχειρήματα και δυνατότητα επικοινωνιακής αξιοποίησης συμβόλων. Η επακόλουθη και αναπάντεχη εκλογική επιτυχία υποψηφίων όπως του Bobby Sands και της Bernadette Devlin, θα συμβάλει καθοριστικά στην στροφή του Sinn Fein προς τη θεσμική πολιτική διαδικασία τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Παράλληλα η βρετανική πολιτική απέναντι στο στρατιωτικό σκέλος των Provisionals μεταβλήθηκε κατά την περίοδο αυτή, προσαρμοζόμενη στις νέες συνθήκες και στην αποτυχία της μέχρι τότε προσέγγισης περί στρατιωτικής λύσης στη σύγκρουση. Το 1976 ο Roy Mason ανέλαβε επικεφαλής του Υπουργείου για τη Βόρειο Ιρλανδία (υπουργείο της βρετανικής κυβέρνησης επιφορτισμένο με την αντιμετώπιση της κρίσης στο βόρειο κρατίδιο και τη χάραξη πολιτικής για την περιοχή). Η νέα τακτική του Mason ήταν να εγκαταλείψει την προσπάθεια για πολιτική ή στρατιωτική λύση στη σύγκρουση, αλλά να αντιμετωπιστεί η βία των παραστρατιωτικών ρεπουμπλικανικών οργανώσεων αποκλειστικά και μόνο ως ένα πρόβλημα “ασφάλειας” και τρομοκρατίας⁶⁰. Αυτό απαιτούσε τον τερματισμό των συλλήψεων ρεπουμπλικάνων χωρίς απαγγελία κατηγοριών, η οποία είχε στρέψει το σύνολο της καθολικής μειοψηφίας και όχι μόνο εναντίον της βρετανικής στρατιωτικής παρουσίας στο Βορρά. Η νέα μέθοδος που εγκαινιάστηκε επί θητείας Mason ήταν οι μαζικές συλλήψεις μετά από απαγγελία κατηγοριών και η απόσπαση ομολογίας από τους κατηγορούμενους κατά την διάρκεια της κράτησής τους. Η καταδίκη τους εξασφαλιζόταν με την απουσία ενόρκων στις δίκες, σύμφωνα με τον νόμο Diplock του 1973⁶¹. Ο Αρχηγός της RUC Kenneth Newman εφάρμοσε νέες μεθόδους ‘έντονων επταήμερων ανακρίσεων’, οι οποίες εξασφάλιζαν την απόσπαση ομολογιών από τους υπόπτους. Με αυτή την νέα πολιτική ασφαλείας, μεταξύ 1976 και 1979 απαγγέλθηκαν κατηγορίες για τρομοκρατικές ενέργειες σε περισσότερα από 3.000 άτομα στη Βόρειο Ιρλανδία⁶². Η επιτυχία των μεθόδων της βρετανικής διοίκησης υπήρξε εντυπωσιακή. Χαρακτηριστικό είναι πως στις δίκες μεταξύ Ιανουαρίου και

Απριλίου 1979, το 86% των κατηγορουμένων είχαν ήδη ομολογήσει πριν εμφανιστούν στα δικαστήρια. Το 56% των διώξεων τους βασιζόταν αποκλειστικά και μόνο σε ομολογίες, ενώ το υπόλοιπο 30% βασιζόταν κατά κύριο λόγο σε ομολογίες⁶³.

Οι βρετανικές ειδικές δυνάμεις διαδραμάτισαν επίσης σημαίνοντα ρόλο στη σύγκρουση κατά την περίοδο αυτή. Ήδη από το 1980 το βρετανικό Υπουργείο Άμυνας είχε αποφασίσει τη συγκρότηση των πρώτων ειδικών μονάδων στη Βόρειο Ιρλανδία, αποτελούμενων από μέλη του Συντάγματος Άμυνας του Ώλστερ (Ulster Defence Regiment – UDR) και της τοπικής χωροφυλακής RUC. Οι μονάδες αυτές εκπαιδεύονταν από την MI6 και τελούσαν υπό τις διαταγές του Maurice Oldfield, πρώην αρχηγού των βρετανικών Μυστικών Υπηρεσιών⁶⁴. Κατά την περίοδο αυτή δολοφονήθηκαν μία σειρά πολιτικών στελεχών του ευρύτερου ρεπουμπλικανικού χώρου, μεταξύ των οποίων η Miriam Daly, ο Noel Little και ο Ronny Buiding του Ιρλανδικού Ρεπουμπλικανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (IRSP) και ο John Turnley του Κόμματος Ανεξαρτησίας της Ιρλανδίας (IIP), ενώ έγινε απόπειρα δολοφονίας και εναντίον της διάσημης ακτιβίστριας, πρώην βουλευτή και ηγετικής φυσιογνωμίας της Μάχης του Bogside, Bernadette (Devlin) McAliskey⁶⁵. Όταν έληξε η θητεία του στις αρχές Μαΐου του 1979, ο Roy Mason προέβλεπε πως ο IRA βρισκόταν “μερικές εβδομάδες μακριά από την τελική ήττα”⁶⁶. Παρά το ότι αυτή η εκτίμηση δεν επαληθεύτηκε ο ίδιος ο Martin McGuinness, τότε επικεφαλής του Στρατιωτικού Συμβουλίου του IRA, είχε σχολιάσει χρόνια αργότερα πως “ο Mason μας έκανε πολλή μεγάλη ζημιά”⁶⁷.

Η κατάσταση στη Χώρα των Βάσκων υπήρξε αρκετά διαφορετική, καθώς η πολιτική ποινικοποίησης από το ισπανικό κράτος κινήθηκε σε μια πολύ πιο ανελαστική βάση. Όχι μόνο η ισπανική δικαιοσύνη κινήθηκε σε ένα πλαίσιο ποινικοποίησης εξίσου και των δύο σκελών (ένοπλου-τρομοκρατικού και πολιτικού), αλλά προχώρησε και στη σύνδεση των δύο, καθιστώντας τα μέλη της Herri Batasuna και των άλλων οργανώσεων υπό το KAS δυνάμει ενόχους τρομοκρατίας⁶⁸. Σύμφωνα με την νέα νομική ερμηνεία που εισηγήθηκε ο Εισαγγελέας Baltasar Garzon, πέρα από τη συμμετοχή σε τρομοκρατικές πράξεις καθαυτές, ποινικοποιούταν: η δικαιολόγηση (υποστήριξη στο δημόσιο λόγο), η συνέργεια (συμμετοχή σε πολιτική οργάνωση ή συλλογικότητα που σχετίζεται εμμέσως με αυτήν) και η εξύμνηση ή προβολή (εικαστική απεικόνιση, μουσική αναπαράσταση) τρομοκρατικών πράξεων⁶⁹. Η νέα αυτή αντιτρομοκρατική νομοθεσία του 1980 θεωρούσε ουσιαστικά το πολιτικό σκέλος «αναπόσπαστο τμήμα της τρομοκρατικής οργάνωσης», οδηγώντας μακροπρόθεσμα στην απαγόρευση και στον αποκλεισμό των Abertzales από τους επίσημους πολιτικούς θεσμούς. Βάσει αυτού του νομικού οπλοστασίου, η Herri Batasuna και όλες οι συμμετέχουσες στο KAS οργανώσεις τέθηκαν σταδιακά εκτός νόμου από το ισπανικό κράτος, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έως και το 2008⁷⁰. Η απαγόρευση της εφημερίδας Ekin, προσκείμενης στο κίνημα των Abertzales, σε αντιπαραβολή με την εκτόξευση

της ημερήσιας κυκλοφορίας της *An Phoblacht*, εφημερίδας του Sinn Fein, κατά τις απεργίες πείνας των Ρεπουμπλικάνων (από 15.000 σε 60.000 φύλλα)⁷¹, είναι ενδεικτική. Παράλληλα, η σοσιαλιστική κυβέρνηση του Felipe Gonzalez χρησιμοποίησε έντονα τη διπλωματία για διαβρώσει και να διασπάσει το βασικό αποσχιστικό κίνημα, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τις συνομιλίες του Αλγερίου⁷² και την αμνηστία του 1982 προς τους διασπασμένους *etarras* της ETA (p-m), με τον όρο ότι οι τελευταίοι θα αποκήρυσσαν την ένοπλη δράση και εντάσσονταν αποκλειστικά στον νόμιμο θεσμικό πολιτικό αγώνα⁷³.

Ενώ η δυνατότητα πολιτικής διαμεσολάβησης των Βάσκων έβαινε διαρκώς μειούμενη κατά τις δεκαετίες 1980 και 1990, οι εξελίξεις στη Βόρειο Ιρλανδία υπήρξαν ακριβώς αντίθετες κατά την ίδια περίοδο. Το σύνθημα και σύμβολο των Βάσκων εθνικιστών “*Bietan Jarrai*” (“Μπροστά και με τα Δύο”), το οποίο αντιπροσώπευε την τακτική της ταυτόχρονης διεξαγωγής ένοπλου και πολιτικού αγώνα, έβρισκε την πλήρη και επιτυχή εφαρμογή του στην Βόρειο Ιρλανδία. Η νέα τακτική του συνδυασμού ένοπλου και πολιτικού αγώνα (*Armalite and Ballot Box Strategy*) που είχε εισηγηθεί ήδη από το κομματικό συνέδριο του 1981, μετά τις πρώτες εκλογικές επιτυχίες, κέρδιζε διαρκώς έδαφος. Η απόφαση του Συνεδρίου του Sinn Fein του 1986 έδωσε για πρώτη φορά προτεραιότητα στον πολιτικό αγώνα έναντι του ένοπλου, ενώ ψήφισε και τη λήξη της πολιτικής της αποχής (*abstentionism*) στα τοπικά και το Ιρλανδικό Κοινοβούλιο, με εξαίρεση το Βρετανικό Κοινοβούλιο στο οποίο παρέμεινε σε ισχύ και παραμένει έως σήμερα. Η κίνηση αυτή ενείχε τον συμβολισμό μίας εκ θεμελίων αλλαγής της τακτικής του ρεπουμπλικανικού κινήματος και σηματοδοτούσε την επιλογή της θεσμοποίησης (*institutionalization*) της δράσης του, έναντι στην έως τότε γραμμή της εκστρατείας βίας και της πολιτικής ριζοσπαστικοποίησης, όπως εξηγεί στην μετέπειτα αυτοβιογραφία του ο Gerry Adams, επικεφαλής της νέας τότε ηγεσίας του Sinn Fein⁷⁴. Την τάση στο εσωτερικό του βασικού κινήματος υπέρ της ανάληψης ανάλογων πρωτοβουλιών εξέφρασε με την παρουσία του στις εργασίες του Ard Fheis του 1986 ο Jose Luis Euzarantza (γνωστός και ως Txillardegui), στέλεχος της *Herrri Batasuna* και πρώην ηγετικό στέλεχος της ETA⁷⁵. Ωστόσο, παρά τις εκλογικές επιτυχίες της επόμενης περιόδου τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο⁷⁶ οι συσχετισμοί στο βασικό κίνημα δεν ευνόησαν ποτέ την ομαλή ένταξη στον ειρηνικό πολιτικό αγώνα: ακόμα και εάν αφαιρεθεί από την εξίσωση η ακραία ποινικοποίηση του πολιτικού λόγου και της δράσης των *Abertzales* από το ισπανικό κράτος, δεν επικράτησε ποτέ στην *H. Batasuna* μία μεταρρυθμιστική τάση ανάλογη με αυτή των Adams-McGuinness στο Sinn Fein. Ικανοί πολιτικοί ηγέτες του κινήματος, όπως ο Patxi Zabaleta⁷⁷ δεν μπόρεσαν ποτέ να επιβληθούν στις διάφορες φράξιες του ένοπλου σκέλους, ούτε να υπερβούν τη σεκταριστική λογική ηγετών της ETA, είτε αυτή προερχόταν από μιλιταριστική προσέγγιση της ETA (m), είτε από κομμουνιστική ιδεολογική

καθαρότητα της ETA (p-m). Δεν πρέπει να παραβλέπεται εξάλλου το γεγονός πως η ίδια η Herri Batasuna είχε αρχικά ιδρυθεί από το Συντονιστικό KAS και την ETA, μετά την πτώση της φρανκικής δικτατορίας, ως ένα πολιτικό μέτωπο με στόχο να καταψηφιστεί το Σύνταγμα της νέας Ισπανικής Δημοκρατίας⁷⁸ την οποία η πλειοψηφία των Abertzales θεωρούσε ως ένα καθεστώς διάδοχο και συνεχιστή της Ισπανίας του Φράνκο. Οι παρακάτω πίνακες παρουσιάζουν την εκλογική επίδοση του Sinn Fein και της H. Batasuna στα τοπικά κοινοβούλια της Βορείου Ιρλανδίας και της Βασκικής Αυτόνομης Κοινότητας αντίστοιχα και στα εθνικά κοινοβούλια Βρετανίας-Ισπανίας.

Πίνακας 1. Ποσοστά των Sinn Féin/Herri Batasuna στις εκλογές για τα Τοπικά Κοινοβούλια

Έτος	Sinn Fein (%)	Έτος	H. Batasuna (%)
1982	10,1	1980	16,5
1996	15,5	1984	14,6
1998	17,7	1986	17,4
2003	23,5	1990	18,2
2007	26,2	1994	16,0
2011	26,3	1998*	17,7
2016	24,0	2001*	10,0
2017	27,9	2005*	12,4

*Στις εκλογές του 1998, 2001 και 2005 του Κοινοβουλίου της Βασκικής Αυτόνομης Κοινότητας, η Herri Batasuna δεν συμμετείχε, εφόσον είχε κηρυχθεί παράνομη. Μέλη και στελέχη της συμμετείχαν ωστόσο στις εκλογές εντασσόμενα σε νέους, συγγενείς ιδεολογικά πολιτικούς φορείς (EH, EHAΚ)

Πίνακας 2. Ποσοστά των Sinn Féin/Herri Batasuna στις εκλογές για τα Εθνικά Κοινοβούλια

Έτος	Sinn Fein (%)*	Έτος	H. Batasuna (%)*
1959	-	1979	15
1983	13,4	1982	14,7
1987	11,4	1986	17,7

1992	10	1989	16,9
1997	16,1	1993	14,6
2001	21,7	1996	12,3
2005	24,3	2000	-
2010	25,5	2004	-

*Τα ποσοστά που παρατίθενται αντιστοιχούν επί του συνόλου των ψηφισάντων στις έξι κομητείες της Βορείου Ιρλανδίας και τις τρεις επαρχίες της Βασκικής Αυτόνομης Κοινότητας αντίστοιχα, και όχι στο σύνολο του εθνικού εκλογικού σώματος του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ισπανικής Δημοκρατίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις και η δομή τους

5.1 Τρομοκρατία

Αρχικά σε αυτό το κεφάλαιο είναι χρήσιμο να γίνει μία αναφορά στον όρο τρομοκρατία και στη χρήση του στον ευρωπαϊκό χώρο αλλά και γενικότερα. Ο όρος χρησιμοποιείται πλέον κατά βάση για να περιγράψει την δράση, συχνότερα ένοπλη, μη κρατικών ολιγομελών και περιθωριακών οργανώσεων, εκπροσωπούντων συνηθέστερα ακραίων ιδεολογικών πεποιθήσεων. Και ενώ αυτή η περιγραφή του σύγχρονου τρομοκρατικού φαινομένου οπωσδήποτε ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αποτελεί ωστόσο μία εξαιρετικά αποσπασματική θέαση του ιστορικού φαινομένου της τρομοκρατίας. Στην εποχή της νεωτερικότητας, σχεδόν όλα τα μαζικά επαναστατικά κινήματα χαρακτηρίστηκαν κάποια στιγμή ως “τρομοκρατικά” από τους πολέμιους τους. Από τις αγροτικές εξεγέρσεις της προ-νεωτερικής περιόδου και τις αστικές επαναστάσεις του 19ου αιώνα, τις σοσιαλιστικές επαναστάσεις την επαύριον του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μέχρι τα

αντιαποικιακά και εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα του 20ου αιώνα, όλες οι ριζοσπαστικές και επαναστατικές διαδικασίες των μαζών με κοινωνικό χαρακτήρα ενείχαν το στοιχείο της υπέρμετρης και οργανωμένης χρήσης βίας, που μπορεί να χαρακτηριστεί ως τρομοκρατία. Και ο ορισμός της χρήσης βίας ως “τρομοκρατία” μπορεί να καταστεί ακόμα πιο προβληματικός αν αναλογιστούμε τον διαχωρισμό μεταξύ των περιπτώσεων όπου χρησιμοποιήθηκε οργανωμένη βία επιθετικά και εκείνων που υιοθετήθηκε ως αντίδραση σε βία που ασκήθηκε εναντίον τους. Ο ορισμός της τρομοκρατίας και κατ’ επέκταση της όποιας οργάνωσης ως τρομοκρατικής έχει περιπλεχτεί ακόμα περισσότερο μετά τα νέα δεδομένα που διαμόρφωσε το χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις Ηνωμένες Πολιτείες και τον επαναπροσδιορισμό της πολιτικής της διεθνούς κοινότητας απέναντι στο φαινόμενο της τρομοκρατίας, ειδικότερα από τις ΗΠΑ. Η βαθύτατα πολιτική χρήση του όρου και η αυθαίρετη απόδοσή του με σκοπιμότητα από τις μεγάλες δυνάμεις, όπως από την Ουάσινγκτον (λίστα κρατών-τρομοκρατών) αλλά και από κράτη προς άλλα κράτη-ανταγωνιστές τους (εκατέρωθεν χρήση του όρου από Ιράν-Ισραήλ, Ιράν-Σαουδική Αραβία), περιπλέκει εξαιρετικά την προσπάθεια ενός ικανοποιητικού ορισμού. Σε κράτη όπως η Ρωσία, η Κίνα ή η Τουρκία, ο επίσημος ορισμός της έννοιας του ‘τρομοκράτη’ δεν απέχει ιδιαίτερα από τον έννοια του ‘εχθρού του κράτους’⁷⁹. Ακόμη και ολόκληρες θρησκείες έχουν κατηγορηθεί εσχάτως ως ‘τρομοκρατικές’ ή τουλάχιστον ως ‘εκκολάπτουσες την τρομοκρατία’, με συνέπεια η υπερβολική αυθαίρεσία να μην ευνοεί την εξακρίβωση και οριοθέτηση της έννοιας με μία κοινά αποδεκτή θεωρητική μεθοδολογία. Οπωσδήποτε αντικείμενο του κεφαλαίου δεν αποτελεί η απόδοση κάποιου νέου ορισμού για την τρομοκρατία ούτε ο επαναπροσδιορισμός της σημασίας του. Ωστόσο ο τρόπος χρήσης του όρου είναι καθοριστικός για την πρόσληψη, την κατανόηση και την ανάλυση της δράσης οργανώσεων όπως ο IRA και η ETA.

Από τον “Μεγάλο Τρόμο” των Ιακωβίνων του Ροβεσπιέρου και τη ρωσική τρομοκρατική παράδοση του Sergei Nechayev και των ναρόντικων (19ος αιώνας), έως τις Ταραχές του IRA και την ισλαμιστική τρομοκρατία της Al-Qaeda του Osama Bin Laden, ο όρος τρομοκρατία χρησιμοποιείται για να δηλωθεί η χρήση μαζικής βίας για την πρόκληση τρόμου, η οποία πρέπει να συνδέεται με κάποιον ιδεολογικό ριζοσπαστισμό ή θρησκευτικό φονταμενταλισμό ή απλώς με κοινή εγκληματική δράση. Ωστόσο αυτή η οπτική περί τρομοκρατίας παραβλέπει τις χρήσεις της κρατικής μαζικής βίας, ειδικότερα εκείνης που δεν εμπίπτει εντός του μονοπωλίου της νόμιμης βίας ή την μη εγκεκριμένη και ανεπίσημη οργανωμένη κρατική βία. Μάλιστα στην περίπτωση του βασκικού κινήματος, τα φαινόμενα κρατικής βίας και τρομοκρατίας ασφαλώς και δεν περιορίζονται στα πεπραγμένα της δικτατορίας του Φράνκο. Η δράση των GAL (Grupos Antiterroristas de Liberación – Αντιτρομοκρατικές Ομάδες της Ελευθερίας) κατά τη δεκαετία του ’80 και οι βασανισμοί κρατούμενων etarras διατάχθηκε από δημοκρατικές κυβερνήσεις⁸⁰. Κρατική

τρομοκρατία συνιστούσαν στη Βόρειο Ιρλανδία οι φυλακίσεις χωρίς δίκη, οι επταήμερες εντατικές ανακρίσεις κατά τη διάρκεια των οποίων αποσπούνταν οι ομολογίες των ρεπουμπλικάνων κρατούμενων. Στην κρατική τρομοκρατία θα πρέπει επίσης να συμπεριληφθούν οι έρευνες-πογκρόμ του βρετανικού στρατού στις καθολικές συνοικίες των βορειοϊρλανδικών πόλεων κατά τα πρώτα έτη των Ταραχών, στη διάρκεια των οποίων δολοφονήθηκαν δεκάδες πολίτες⁸¹. Ο βρετανικός στρατός μεταξύ 1971 και 1976 πραγματοποίησε περίπου 250.000 τέτοιες έρευνες σε σπίτια⁸².

“Οι σύγχρονες καταβολές της υπο-κρατικής εθνικιστικής τρομοκρατίας ανιχνεύονται στην Ιρλανδία, οι κάτοικοι της οποίας αγωνίζονται εναντίον των Άγγλων εποίκων σχεδόν από τότε που άρχισε να καταγράφεται η ιστορία του νησιού”. Έτσι αναφέρει χαρακτηριστικά ο Randall D. Law στο βιβλίο του *“Τρομοκρατία, μια παγκόσμια ιστορία”*⁸³. Οι απαρχές της τρομοκρατικής παράδοσης εντοπίζονται στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, οπότε οι Fenians, όπως αποκαλούνταν τότε οι Ιρλανδοί ρεπουμπλικάνοι και στις δύο όχθες του Ατλαντικού, εγκαινίασαν τη δράση τους με αποτυχημένες βομβιστικές ενέργειες σε αγγλικό έδαφος κατά τη δεκαετία του 1880, καθώς και τη δολοφονία του Βρετανού αξιωματούχου Thomas Burke και του Λόρδου Frederick Cavendish, ανώτατου στελέχους της βρετανικής διοίκησης στην Ιρλανδία το 1882⁸⁴. Οι Fenians εξακολούθησαν να πραγματοποιούν τρομοκρατικές δράσεις, όπως βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες κατά τις επόμενες δεκαετίες, ως τμήμα της προσπάθειάς τους να κερδίσουν μαζική υποστήριξη τόσο ανάμεσα στον γηγενή ιρλανδικό πληθυσμό του νησιού όσο και στην πολυπληθή ιρλανδική ομογένεια των ΗΠΑ. Στη σχετική βιβλιογραφία διατυπώνεται η υπόθεση πως η Πασχαλινή Εξέγερση του 1916 αποτελεί επίσης συνολικά μία τρομοκρατική πράξη μεγάλης κλίμακας, στα πρότυπα της αναρχικής “προπαγάνδας των πράξεων”, με στόχο την δημιουργία μαρτύρων του αγώνα για ανεξαρτησία και την πρόκληση των σφοδρότερων δυνατών βρετανικών αντιποίνων. Η θεωρία αυτή αναπαράγεται από τη βιβλιογραφία που πρόσκειται στην βρετανική πλευρά, ωστόσο τα επιχειρήματά της ενισχύονται και από τις επιρροές των ίδιων των Fenians της προηγούμενης περιόδου, εκ των οποίων βασικότερη ήταν το ρωσικό παράδειγμα των ναρόντικων τρομοκρατών⁸⁵.

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις πάντοτε προσπαθούν να προβάλουν ένα αμιγώς πολιτικό και επαναστατικό προφίλ. Ωστόσο στις περισσότερες περιπτώσεις τα μέλη τους εμπλέκονται σε τέλεση εγκλημάτων του κοινού ποινικού κώδικα, είτε μόνοι είτε σε συνεργασία με το οργανωμένο έγκλημα προκειμένου να αντλήσουν τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους για την συνέχιση της δράσης τους. Η συλλογή του “επαναστατικού φόρου” παραδείγματος χάριν, αποτελεί μία συνήθη πρακτική των αποσχιστικών ομάδων και οργανώσεων. Η ΕΤΑ έχει προβεί σε αρκετές εκστρατείες

οικονομικού εκβιασμού στις βασικές επαρχίες και τη Ναβάρρα, αποστέλλοντας γράμματα σε τοπικούς επιχειρηματίες στα οποία απαιτούν από αυτούς μεγάλα χρηματικά ποσά ως “συνεισφορά στον αγώνα για ελευθερία”. Στις μεθόδους εξασφάλισης οικονομικών πόρων περιλαμβάνονται ληστείες τραπεζών, απαγωγές, εμπόριο όπλων, ναρκωτικών και καυσίμων. Τέτοιες συναλλαγές έχουν ανιχνευθεί και μεταξύ οργανώσεων, όπως των FARC-EP με την ETA⁸⁶. Ανάλογες πρακτικές έχουν παρατηρηθεί από την ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κατάσταση της Τρομοκρατίας (TE-SAT) και στη Βόρειο Ιρλανδία, ειδικά μετά τις διασπάσεις των Provisionals από το 1997 και εξής. Τέτοιες είναι το εμπόριο ναρκωτικών, οι εκβιασμοί, οι ένοπλες ληστείες και το λαθρεμπόριο καυσίμων και καπνού⁸⁷. Αντίστοιχα στοιχεία υπάρχουν και για παλαιότερες οργανώσεις, τόσο ρεπουμπλικανικές όπως ο INLA, όσο και ενωτικές προτεσταντικές όπως η UVF και η UDA.

Η αντίληψη του τρόμου ως τακτική παρουσίαζε ποιοτική διαφορά μεταξύ των Ιρλανδών ρεπουμπλικάνων από τη μία πλευρά και των βρετανικών δυνάμεων ασφαλείας και Βορειοϊρλανδών ενωτικών από την άλλη. Οι πρώτοι, τόσο κατά τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας (1919-1921) όσο και κατά την περίοδο των Ταραχών (1969-1997) χρησιμοποίησαν συνειδητά τρόπο με στόχο να αντισταθμίσουν το συντριπτικό ποσοτικό πλεονέκτημα του αντιπάλου και, όπως παγίως και εκπεφρασμένα επιδίωκαν, να τον παρασύρουν σε λανθασμένες κινήσεις και να του αφαιρέσουν πολιτικό κεφάλαιο και νομιμοποίηση. Αντίθετα οι δεύτεροι, χρησιμοποίησαν αρχικά τον τρόπο ως καταστολή έκνομων αλλά και ειρηνικών δραστηριοτήτων και εγκληματικών στοιχείων και όταν αυτό αποτύγχανε, υιοθετούσαν ανοιχτά τα συμβατικά στρατιωτικά μέσα και απαντούσαν στην επαναστατική τρομοκρατία του IRA με κρατική τρομοκρατία. Η δομή του νεοϊδρυθέντος Ιρλανδικού Ρεπουμπλικανικού Στρατού το 1919 δεν ακολούθησε την παράδοση των μεμονωμένων τρομοκρατικών χτυπημάτων των Fenians του 19ου αιώνα ούτε την χαλαρή μορφή πολιτοφυλακής των βραχύβιων Ιρλανδών Εθελοντών (Irish Volunteers) κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αντίθετα, υπό τους Michael Collins, Cathal Brugha και Richard Mulcahy κινήθηκε προς έναν υβριδικό τύπο που συνδύαζε την κλασική στρατιωτική δομή με τις τακτικές του ανταρτοπολέμου.

Περνώντας στην μεταπολεμική εποχή, παρατηρούμε ότι η Δυτική Ευρώπη κατέχει ποσοστό 33,2% των παγκόσμιων τρομοκρατικών δράσεων κατά την περίοδο 1969-1988⁸⁸. Κατά την ίδια περίοδο καταγράφονται 4.032 θάνατοι από τρομοκρατία στην Ευρώπη: 66% αυτών σημειώθηκαν στη Βόρειο Ιρλανδία και 16% στην Ισπανία, ενώ 10% σημειώθηκε στην Ιταλία και μόλις 3% στην Γερμανία και στη Γαλλία αντίστοιχα⁸⁹.

Η κυριότερη τρομοκρατική οργάνωση των προτεσταντών Νομιμοφρόνων ήταν η Δύναμη Εθελοντών του Ωλστερ (Ulster Volunteer Force/UVF), η οποία από τη δημιουργία της το 1966 επεδίωκε με επιθέσεις κατά Καθολικών να πυροδοτήσει μία εμφύλια σύγκρουση στη Βόρειο

Ιρλανδία μεταξύ ενωτικών προτεσταντών και καθολικών εθνικιστών, την οποία θεωρούσε αναπόφευκτη και η οποία θα έληγε, με τη συνδρομή των επίσημων βρετανικών δυνάμεων, με την επικράτηση των πρώτων. Η δεύτερη σημαντικότερη οργάνωση, η UDA (Ulster Defence Association) ιδρύθηκε το 1971. Μεταξύ 1987 και 1994 δολοφονήθηκαν από την UDA και την UVF συνολικά 12 μέλη του IRA και 15 μέλη και στελέχη του Sinn Féin. Τα αντίποινα των Provisionals στράφηκαν προς τα ηγετικά στελέχη των παραστρατιωτικών Νομιμοφρόνων. Ανάμεσα στα ηγετικά στελέχη της UDA που έπεσαν θύματα των αντιποίνων συγκαταλέγονταν οι John McMichael, Joe Bratty, Raymond Elder και Ray Smallwoods, ενώ από τα θύματα της UVF βασικότεροι ήταν οι John Bingham και Robert Seymour⁹⁰.

5.2 Δομές των ένοπλων σκελών

Η οργανωτική δομή του Provisional IRA μεταβλήθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια των Ταραχών. Από τη διάσπαση του 1969 έως το 1977 ακολούθησε την παλαιά συμβατική στρατιωτική οργάνωση και ιεραρχία που διέθετε από την ίδρυσή του. Στην κορυφή της ηγεσίας όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, βρισκόταν το επταμελές Στρατιωτικό Συμβούλιο το οποίο ασκούσε τη γενική διοίκηση και λογοδοτούσε στη Γενική Στρατιωτική Συνέλευση, το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων. Ο επικεφαλής του Στρατιωτικού Συμβουλίου εκλεγόταν από το ίδιο και ακολούθως διορίζε έναν επικεφαλής του κάθε Γενικού Αρχηγείου. Τα Γενικά Αρχηγεία κατά την περίοδο των Ταραχών ήταν τα ακόλουθα: Οπλοστασίου, Οικονομικών, Μηχανικού, Εκπαίδευσης, Πληροφοριών, Επιχειρήσεων και Ασφάλειας⁹¹. Τα απλά μέλη, οι Εθελοντές (Volunteers), ήταν οργανωμένα σε λόχους σε τοπικό επίπεδο, συνήθως σε επίπεδο συνοικίας ή χωριού. Η δύναμή τους δεν ήταν καθορισμένη και κυμαινόταν συνήθως ανάλογα με την επιρροή που διέθετε τοπικά το ρεπουμπλικανικό κίνημα. Οι λόχοι αποτελούσαν την κατώτερη οργανωτική βαθμίδα. Η επόμενη βαθμίδα ήταν το τάγμα, το οποίο αποτελούταν από δύο ή τρεις λόχους και αντιπροσώπευε ένα αστικό κέντρο ή μία επαρχιακή περιοχή. Αντίστοιχα, δύο με τρία τάγματα συγκροτούσαν, την ανώτερη βαθμίδα οργάνωσης του IRA, την ταξιαρχία. Κάθε ταξιαρχία διέθετε τον δικό της διοικητή, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπάγονταν όλα τα τάγματα σε κάποια ταξιαρχία.

Καθ' όλη την διάρκεια δράσης του ο P. IRA διέθετε πέντε ταξιαρχίες, οι οποίες έφεραν συνήθως το όνομα της κομητείας ή των κομητειών όπου έδρευαν και στις οποίες επιχειρούσαν. Εξαιρεση αποτελούσαν οι ταξιαρχίες των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων, του Ντέρυ και του Μπέλφαστ. Η Ταξιαρχία Ντέρυ δημιουργήθηκε το 1972, όταν το Τάγμα του Ντέρυ αναβαθμίστηκε λόγω της μαζικής εισροής μελών μετά τα γεγονότα της Ματωμένης Κυριακής και επιχειρούσε στην πόλη του Ντέρυ και την αντίστοιχη κομητεία του Londonderry, αλλά και στο ανατολικό Donegal. Η

Ταξιαρχία Μπέλφαστ, η οποία ήταν η μεγαλύτερη είχε ως βάση την πρωτεύουσα του κρατιδίου και επιχειρούσε επίσης στις κομητείες Antrim και Down. Χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία για τη γιγάντωση της Ταξιαρχίας Μπέλφαστ τα πρώτα χρόνια των Ταραχών, η μόνη για την οποία υπάρχουν αξιόπιστες καταγεγραμμένες εκτιμήσεις: από 100 περίπου μέλη τον Αύγουστο του 1969 κατά τη Μάχη του Bogside, η ταξιαρχία αριθμούσε περισσότερα από 1.200 μέλη μέχρι το τέλος του 1971⁹². Άλλες δύο ταξιαρχίες είχαν ως βάση τις επαρχιακές κομητείες της Βορείου Ιρλανδίας, η Ταξιαρχία Νοτίου Armagh και η Ταξιαρχία Ανατολικού Tyrone και Monaghan. Τέλος, η Ταξιαρχία του Δουβλίνου συντόνιζε όλες τις δυνάμεις που βρίσκονταν στην Δημοκρατία της Ιρλανδίας και αποτελούσε τη Νότια Διοίκηση (South Command), σε αντίθεση με τις παραπάνω τέσσερις ταξιαρχίες και τα περισσότερα αυτόνομα τάγματα που έδρευαν στο βόρειο κρατίδιο και αποτελούσαν τη Βόρεια Διοίκηση (North Command). Οι μονάδες της Νότιας Διοίκησης ήταν επιφορτισμένες κυρίως με τη συγκέντρωση και φύλαξη οπλισμού και οικονομικής ενίσχυσης για τις δυνάμεις του Βορρά, οι οποίες ήταν επιφορτισμένες με το επιχειρησιακό σκέλος, την παροχή ασφάλειας στις καθολικές συνοικίες και τη συλλογή πληροφοριών. Η οικονομική ενίσχυση που συγκέντρωνε η Νότια Διοίκηση προερχόταν τόσο από εθελοντική βοήθεια συμπαθούντων όσο και από παράνομες δραστηριότητες, όπως ληστείες, εκβιασμοί και λαθρεμπόριο.

Μετά τη λήξη της εκχειρίας του 1975-1976, ο IRA διήλθε μια διετή περίοδο αναδιοργάνωσης, τόσο σε πολιτικό-ιδεολογικό όσο και σε οργανωτικό-επιχειρησιακό επίπεδο. Κατά την εκχειρία, οι βρετανικές μυστικές υπηρεσίες είχαν διαβρώσει τις γραμμές του, οδηγώντας σε πληθώρα συλλήψεων και εξάρθρωση τοπικών μονάδων, ακόμα και ολόκληρων ταγμάτων. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το οξύτατο πρόβλημα παρείσφρησης πληροφοριοδοτών και Βρετανών πρακτόρων στις μονάδες του, το Στρατιωτικό Συμβούλιο πρότεινε την εγκατάλειψη της συμβατικής στρατιωτικής δομής με καθορισμένη εδαφική αναφορά. Οι πολυάριθμοι σχηματισμοί των λόχων και των ταγμάτων αντικαταστάθηκαν από μικρές, κλειστές μονάδες των πέντε έως οκτώ Εθελοντών με πλήρη επιχειρησιακή αυτονομία, στις οποίες πολύ δύσκολα θα μπορούσαν να εμφορησθούν πληροφοριοδότες. Αυτές οι μονάδες ομοιάζαν περισσότερο σε κλασικούς τρομοκρατικούς πυρήνες, λειτουργούσαν με αυστηρούς κανόνες συνωμοτικότητας και παρέπεμπαν στην κλασική οριζόντια δομή των περισσότερων γνωστών τρομοκρατικών οργανώσεων της μεταπολεμικής Ευρώπης. Η νέα αυτή δομή ωστόσο δεν ταυτιζόταν με εκείνη των μετώπων των Ερυθρών Ταξιαρχιών ή της Φράξιας Κόκκινος Στρατός (Rote Armee Fraktion/RAF)⁹³, ενώ περισσότερο ομοιάζε με τις *taldes* και τις *commandos* της ETA. Ο νέος τρόπος οργάνωσης περιελάμβανε δύο τύπους κλειστών μονάδων: τις Μονάδες Επιχειρησιακής Δράσης (Active Service Units/ASU) και τις Μονάδες Υποστήριξης (Support Units/SU). Οι πρώτες αποτελούσαν τις μάχιμες μονάδες οι οποίες διεξήγαγαν όλες τις στρατιωτικές και τρομοκρατικές δράσεις και δρούσαν ειδικά

κατά των πληροφοριοδοτών. Οι δεύτερες ήταν περισσότερες σε αριθμό και αναλάμβαναν όλες τις υπόλοιπες αποστολές, όπως τη συλλογή και φύλαξη οπλισμού, τις περιπολίες στις καθολικές συνοικίες και κοινότητες, τη συλλογή πληροφοριών και την εξεύρεση οικονομικών πόρων. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 έως και την εκκευρία του 1994 υπολογίζεται πως ο IRA διέθετε περίπου 300 Εθελοντές σε ASU και τουλάχιστον άλλους 450 σε SU μόνο στη Βόρειο Ιρλανδία⁹⁴.

Η νέα δομή υιοθετήθηκε στις αρχές του 1977 και διατηρήθηκε μέχρι την οριστική κατάπαυση του πυρός και την υπογραφή της ειρηνευτικής συμφωνίας του 1998. Η μόνη ταξιαρχία του IRA που διατήρησε την δομή των λόχων και των ταγμάτων και συνέχισε να χρησιμοποιεί σχετικά μεγάλο αριθμό Εθελοντών στις δράσεις της ήταν η Ταξιαρχία Νοτίου Armagh, η μοναδική που δεν αντιμετώπισε ποτέ σοβαρό πρόβλημα πληροφοριοδοτών. Η κομητεία Armagh αποτέλεσε μακράν το ισχυρότερο προπύργιο του IRA εκτός των μεγάλων αστικών κέντρων του Μπέλφαστ και του Ντέρυ. Το μεγαλύτερο μέρος της κομητείας παρέμεινε ουσιαστικά υπό τον έλεγχο του IRA έως το τέλος της ένοπλης εκστρατείας του.

Η περίπτωση της ETA είναι και σε αυτό τον τομέα συνθετότερη. Εδώ θα αναφερθούμε στην δομή του ένοπλου σκέλους της ενιαίας ETA έως το 1974 και αυτό της ETA-m από το 1974 έως το 1982, οπότε η έτερη διάσπαση του ένοπλου σκέλους, η ETA-rm, εγκαταλείπει την ένοπλη δράση. Η δομή της οργάνωσης ήταν μεν θεωρητικά ιεραρχική, ωστόσο προσομοίαζε περισσότερο σε οριζόντια δομή τρομοκρατικής οργάνωσης παρά σε κάθετη δομή στρατιωτικής οργάνωσης. Στην κορυφή βρισκόταν η Διευθυντική ή Εκτελεστική Επιτροπή (Zuba), αποτελούμενη από επτά έως έντεκα μέλη⁹⁵. Συνολικά η οργάνωση διέθετε έντεκα διαφορετικά επιχειρησιακά τμήματα: πολιτικής, διεθνών σχέσεων, στρατιωτικών επιχειρήσεων, υλικοτεχνικής υποδομής, ανεφοδιασμού, υποστήριξης φυλακισμένων, πληροφοριών, στρατολογίας, διαπραγματεύσεων, απαλλοτριώσεων και οικονομικών⁹⁶. Τα απλά μέλη, γνωστοί ως *etarras*, ήταν οργανωμένοι σε κλειστές ομάδες 3 έως 5 ατόμων, τις *taldes* (αντίστοιχες με τις ASU και SU του IRA). Οι ομάδες αυτές πραγματοποιούσαν τις επιθέσεις και τα τρομοκρατικά χτυπήματα. Για την υποστήριξη και τον ανεφοδιασμό τους λειτουργούσαν βοηθητικές ομάδες ανάλογου μεγέθους⁹⁷. Σε όλη την ιστορία της οργάνωσης (τόσο της ETA-Militar όσο και της ETA-Politico/militar) δεν υιοθετήθηκε κάποια πολυπλοκότερη δομή με ανώτερες βαθμίδες οργάνωσης. Σαν συμπληρωματικό βραχίονα της πάλης της, η ETA διέθετε από τη δεκαετία του '80 και μετά τις *kale borroka*, τις ομάδες οδομαχιών. Αυτές αποτελούνταν από νεαρούς συμπαθούντες της οργάνωσης, κυρίως αναρχικών ή κομμουνιστικών ιδεολογικών τάσεων και καθοδηγούνταν από στελέχη της. Συχνά οι *kale borroka* αντιμετώπιζονταν ως προθάλαμος τη ένταξης στην ETA, με πολλούς συμμετέχοντες σε αυτές να θεωρούνται υποψήφια ή και δόκιμα μέλη της οργάνωσης. Πολλά από τα μετέπειτα μέλη της ETA πρωτίστως συμμετείχαν στις *kale*

borroka. Οι δραστηριότητές τους ποίκιλαν. Πραγματοποιούσαν επιθέσεις σε γραφεία πολιτικών κομμάτων, τράπεζες, αστυνομικά τμήματα και δημόσια κτίρια. Επίσης ήταν υπεύθυνοι για την “προπαγάνδα των δρόμων” όπως συνθήματα και γκραφίτι.

Η ETA διαχώριζε τα μέλη της σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τη σχέση τους με τις ισπανικές αρχές ασφαλείας: την πρώτη κατηγορία αποτελούσαν οι legales, δηλαδή τα μέλη που είχαν λευκό ποινικό μητρώο και ζούσαν φαινομενικά φυσιολογικές ζωές. Στην δεύτερη βρίσκονταν οι liberados, τα μέλη εκείνα που ήταν γνωστά στην ισπανική ή την βασκική αστυνομία και ήταν έκθετα σε πιέσεις ή χειραγώγηση. Σε αυτή την κατηγορία ανήκαν και άτομα που συνεργάζονταν φανερά με την οργάνωση χωρίς να είναι απαραίτητα μέλη. Τέλος, η τρίτη κατηγορία μελών ονομαζόταν quemados και ήταν όσα μέλη είχαν φυλακισθεί στο παρελθόν και ήταν ύποπτοι για συνεργασία με την αστυνομία⁹⁸.

Ο Provisional IRA και η ETA αποτελούν τις δύο ισχυρότερες αποσχιστικές παραστρατιωτικές τρομοκρατικές οργανώσεις της δυτικής Ευρώπης. Αμφότερες διέθεταν έως τη δεκαετία του ‘90 σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή πολλές εκατοντάδες ενεργά μέλη ως μαχητές. Συγκριτικά οι Ερυθρές Ταξιαρχίες υπολογίζεται ότι μπορούσαν να διαθέσουν όχι περισσότερους από 70-80 ανά πάσα στιγμή, ενώ άλλες μαζικές τρομοκρατικές οργανώσεις όπως οι Επαναστατικοί Πυρήνες δεν ξεπερνούσαν τους 100⁹⁹. Οι επιχειρησιακές δυνατότητές τους ωστόσο διέφεραν κατά πολύ. Ο IRA είχε την επιχειρησιακή δυνατότητα να διεξάγει εκτεταμένες οδομαχίες εναντίον Ενωτικών παραστρατιωτικών και Βρετανών στρατιωτών οι οποίες κάλυπταν ολόκληρες συνοικίες, όπως η μάχη του Springmartin-Ballymurphy (13-14 Μαΐου 1972) και η μάχη κατά μήκος της λεωφόρου Lenadoon (9-14 Ιουλίου 1972)¹⁰⁰. Κατά την πενταετία 1985-1990 στα αστικά κέντρα του βόρειου κρατιδίου (Μπέλφαστ, Derry, Newry, Coalisland) είχαν καταστραφεί 33 στρατιωτικές και αστυνομικές εγκαταστάσεις και περίπου άλλες 100 είχαν υποστεί σοβαρές ζημιές από επιθέσεις του IRA¹⁰¹. Η μεγαλύτερη απόδειξη της ευρύτατης επιχειρησιακής δυνατότητας των Provisionals ήταν η κατάρριψη πέντε βρετανικών στρατιωτικών ελικοπτέρων μεταξύ του 1978 και του 1994. Αντίθετα, η επιχειρησιακή δυνατότητα της ETA, σε όλες τις εκδοχές και διασπάσεις της, υπήρξε σαφώς αρκετά πιο περιορισμένη. Τα δέκα σημαντικότερα χτυπήματά της σημειώθηκαν από το 1973 έως το 2006 και αποτελούσαν σχεδόν στο σύνολό τους βομβιστικές επιθέσεις, προπάντων κατά μη στρατιωτικών στόχων. Η διαφορά αυτή αποτυπώνεται και στο συνολικό αριθμό θυμάτων. Ο Provisional IRA σύμφωνα με τα εγκυρότερα διαθέσιμα στοιχεία ευθύνεται για 1.705-1781 θανάτους, εκ των οποίων 989-1.107 μέλη των βρετανικών στρατιωτικών δυνάμεων και των δυνάμεων ασφαλείας της Βορείου Ιρλανδίας και 508-644 άμαχοι πολίτες. Η ETA ευθύνεται για 829 θανάτους, εκ των οποίων 486 ενεργοί ή πρώην Ισπανοί στρατιωτικοί και αστυνομικοί και 343 άμαχοι. Συγκριτικά και πάλι, η αμέσως επόμενη σε φονικότητα τρομοκρατική οργάνωση της

εποχής, οι Ερυθρές Ταξιαρχίες, ήταν υπεύθυνες για μόλις 175 θανάτους μεταξύ 1970 και 1988¹⁰². Η μόνη αντάρτικη οργάνωση που μπορεί να συγκριθεί ως προς τον αριθμό θυμάτων της με τον IRA είναι η ΕΟΚΑ, η οποία κατά τον ανταποικιακό ένοπλο αγώνα της υπήρξε υπεύθυνη για 104 θανάτους Βρετανών στρατιωτών, 54 αστυνομικών και 238 αμάχων πολιτών κατά την περίοδο 1955-1959.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Οι διεθνείς σχέσεις του IRA και της ETA - και η ανταποικιακή διάσταση

Στην περίπτωση της μεταπολεμικής δράσης του IRA, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίθεση της βρετανικής πολιτικής στην ιρλανδική περίπτωση σε σχέση με την γενικότερη αποικιακή πολιτική της Βρετανίας κατά την περίοδο αυτή. Όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά ο Λάμπρος Φλιτούρης στο βιβλίο του περί των αποικιακών αυτοκρατοριών, η βρετανική αποικιακή πολιτική των κυβερνήσεων των Εργατικών μετά το 1945 οδήγησε στη σταδιακή ανεξαρτητοποίηση δεκάδων αποικιών κατά τις επόμενες δεκαετίες. Οι Εργατικές κυβερνήσεις των Attlee, Wilson και Callaghan προχώρησαν σε ευρεία απεμπλοκή από τις αφρικανικές και ασιατικές κατά κύριο λόγο αποικίες, επιδιώκοντας αφενός να τονίσουν το ανταποικιακό πρόσημο της πολιτικής τους και να οικοδομήσουν ένα ευρύτερο προοδευτικό προφίλ, αλλά και προκειμένου να υλοποιήσουν την κοινωνική πολιτική του προγράμματός τους την επαύριον των επώδυνων συνεπειών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου¹⁰³. Παρόμοιες πολιτικές ακολουθήθηκαν και από τις ενδιάμεσες κυβερνήσεις των Συντηρητικών, υπό το πρίσμα της εξοικονόμησης πόρων και της ελαχιστοποίησης του πολιτικού κόστους της κατάπνιξης των όλο και συχνότερων και ισχυρότερων απελευθερωτικών εξεγέρσεων στις αποικίες.

Στην περίπτωση της Βορείου Ιρλανδίας, οι Εργατικές κυβερνήσεις Wilson και Callaghan επέδειξαν την ακριβώς αντίθετη στάση, εγκαινιάζοντας την Επιχείρηση Banner με στόχο την διατήρηση του σκληρού στρατιωτικού ελέγχου της επαρχίας του Ulster. Μία περίπτωση όπου η

βρετανική αποικιακή πολιτική της περιόδου προσεγγίζει αυτήν που εφαρμόστηκε στη Βόρειο Ιρλανδία μπορεί να θεωρηθεί εκείνη της Κύπρου. Η καταστολή του απελευθερωτικού κινήματος της ΕΟΚΑ κατά τη δεκαετία του '50 ακολουθήθηκε από την παραχώρηση ανεξαρτησίας, μετά την απώλεια του ελέγχου του Σουέζ¹⁰⁴. Η διεκδίκηση της ελληνοκυπριακής κοινότητας για ένωση με την Ελλάδα αντιμετωπίστηκε με την προώθηση του τουρκοκυπριακού παράγοντα και την υποκίνηση τουρκικής στρατιωτικής επέμβασης¹⁰⁵. Αντίστοιχα η διεκδίκηση της καθολικής ιρλανδικής κοινότητας του βόρειου κρατιδίου για ένωση με την Ιρλανδία αντιμετωπίστηκε αρχικά με την καταστολή του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων και ακολούθως με την ανοιχτή στρατιωτική επέμβαση του Λονδίνου. Μπορεί οπωσδήποτε να υποστηριχθεί ότι η αποικιακή πολιτική του Λονδίνου των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών δεν οδήγησε σε πλήρη ανεξαρτησία των βρετανικών αποικιών, με κυριότερα παραδείγματα τον κατακερματισμό της Ινδίας, τη συνεχιζόμενη οικονομική εξάρτηση των πρώην αφρικανικών αποικιών και τη μετατροπή των νησιωτικών χωρών του Ειρηνικού σε παγκόσμιους φορολογικούς παραδείσους. Ωστόσο η γενική τάση απεμπλοκής και παραχώρησης ανεξαρτησίας κατόπιν αντίστοιχων εθνικών και τοπικών διεκδικήσεων, τόσο ειρηνικών όσο και ένοπλων, συναντά αξιοσημείωτες εξαιρέσεις στην περίπτωση της βόρειου Ιρλανδίας και της Κύπρου.

Όπως παρατηρεί ο Randall D. Law, ανά την παγκόσμια ιστορία, οι ακτιβιστές, επαναστάτες και ριζοσπάστες που επιδίωκαν με δυναμικά μέσα να απαλλαγούν από τα αποικιοκρατικά δεσμά ή την ξένη κατάκτηση παρουσίαζαν μία ροπή προς την τρομοκρατία, ή έστω προς κάποιες τρομοκρατικές μεθόδους¹⁰⁶. Επίσης σύμφωνα με τον Law, είναι ασφαλής ο ισχυρισμός ότι παράλληλα με την ακραία οικονομική εκμετάλλευση, η άσκηση τρομοκρατικής βίας αποτέλεσε κοινό και βασικό στοιχείο, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, στα περισσότερα ιμπεριαλιστικά εγχειρήματα των ευρωπαϊκών δυνάμεων από τον 16ο έως τον 19ο αιώνα. Σε αυτά ασφαλώς κεντρική θέση κατέχουν οι αποικίες στην αμερικανική και την αφρικανική ήπειρο και δευτερευόντως στην Ασία, ωστόσο βρίσκουν πλήρη εφαρμογή και στην περίπτωση της Ιρλανδίας, με τον εποικισμό του Ulster και την Επιχείρηση Banner.

6.1 Οι πηγές ανεφοδιασμού του Provisional IRA

Το 1970, όταν ο Provisional IRA ξεκινούσε την ένοπλη δράση του, τα μόνα όπλα που διέθετε προέρχονταν από το απόθεμα οπλισμού της προ διάσπασης περιόδου, το οποίο αποτελείτο από περίστροφα, καραμπίνες και ημιαυτόματα τυφέκια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μέρος του οπλισμού αυτού είχε περάσει στην κατοχή του Official IRA.

Από το 1971, η ανάγκη υπεράσπισης των καθολικών εθνικιστικών περιοχών του Βορρά αλλά και η όλο και αυξανόμενη βρετανική παρουσία κατέστησαν επιβεβλημένη την μεγέθυνση και αναβάθμιση του οπλοστασίου του IRA. Οι βασικοί προμηθευτές όπλων του IRA υπήρξαν κατά βάση δύο: αρχικά οι ρεπουμπλικάνοι και οι υποστηρικτές τους της ιρλανδικής ομογένειας στις ΗΠΑ και εν συνεχεία η Λιβύη του Μουαμάρ Καντάφι. Κατά την δεκαετία του '70 υπολογίζεται ότι αρκετά φορτία όπλων εισήχθησαν λαθραία από τις ΗΠΑ στη Βόρειο Ιρλανδία, συνολικά περισσότερα από 2.500 όπλα, κυρίως μέσω του υπερωκεάνιου 'Queen Elizabeth II'. Τα φορτία αυτά περιελάμβαναν τυφέκια M16, Armalite AR 15 και 18 και Heckler & Koch, πολυβόλα M60 καθώς και περίστροφα Browning και Smith & Wesson¹⁰⁷. Όλα τα όπλα αγοράστηκαν από υποστηρικτές και βετεράνους ρεπουμπλικάνους της ομογένειας. Από την ομογένεια προερχόταν επίσης και μία από τις κυριότερες πηγές χρηματοδότησης για τους Provisionals. Κατά την δεκαετία του '60 η υποστήριξη της ιρλανδικής κοινότητας των Ηνωμένων Πολιτειών προς τον IRA είχε υποχωρήσει, ως συνέπεια της μαρξιστικής στροφής του. Μετά την έναρξη των Ταραχών ωστόσο και την ακόλουθη διάσπαση, οι ομογενείς άρχισαν να ενισχύουν ένθερμα τον εθνικό αγώνα των Provisionals για ανεξαρτησία. Μόνο κατά την δεκαετία του '70 η Βορειοϊρλανδική Επιτροπή Βοήθειας συγκέντρωσε 3.000.000 δολάρια¹⁰⁸. Ενώ θεωρητικά τα χρήματα αυτά προορίζονταν για την ενίσχυση των θυμάτων της βίας των Νομιμοφρόνων και των αστέγων Καθολικών, όπως και για την στήριξη των απεργών πείνας, μεγάλο μέρος τους χρησιμοποιήθηκε για την αγορά όπλων. Το μεγαλύτερο μέρος του οπλοστασίου του IRA προήλθε ωστόσο από τη Λιβύη.

Τα τέσσερα πρώτα φορτία στάλθηκαν την περίοδο 1972-1973, με το μεγαλύτερο να εντοπίζεται και να κατάσχεται στα χωρικά ύδατα της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας. Τα φορτία αυτά περιείχαν εκατοντάδες περίστροφα σοβιετικής κατασκευής, τυφέκια, αντιαρματικές νάρκες και διάφορα είδη εκρηκτικών υλών. Ακόμα μεγαλύτερες ήταν οι ποσότητες που στάλθηκαν από τη Λιβύη την περίοδο 1985-1987. Τα τέσσερα φορτία εκείνης της διετίας ενίσχυσαν εξαιρετικά το οπλοστάσιο των Provisionals. Περιελάμβαναν βαρέα πολυβόλα DShK, περισσότερα από 1.000 τυφέκια AK-47, εκατοντάδες περίστροφα Browning, Taurus και Beretta, αντιαρματικούς εκτοξευτές ρουκετών, ημιαυτόματα Heckler & Koch, πολυβόλα FN MAG, μεγάλες ποσότητες πλαστικής εκρηκτικής ύλης Semtex, 12 πυραύλους εδάφους-αέρος Strela 2 και εκατοντάδες χιλιάδες φυσίγγια¹⁰⁹. Τον Νοέμβριο του 1987 ένα ακόμα τεράστιο φορτίο λιβυκών όπλων 150 τόνων κατασχέθηκε στον Βισκαϊκό κόλπο από το Γαλλικό Ναυτικό. Κομβικό ρόλο στις συμφωνίες για την προμήθεια όπλων τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από τη Λιβύη διαδραμάτισε ο Joe Cahill, ως σύνδεσμος μεταξύ του IRA και των ρεπουμπλικάνων της ομογένειας, αλλά και της λιβυκής κυβέρνησης¹¹⁰.

Όσο για τις σχέσεις του IRA με την ηπειρωτική ευρωπαϊκή τρομοκρατία, αυτές έτειναν να προσαρμόζονται περισσότερο ανάλογα με την ιδεολογική απόχρωση της οργάνωσης με την οποία συναλλασσόταν ή συνομιλούσε. Οι σχέσεις με τη Φράξια “Κόκκινος Στρατός” και τις Ερυθρές Ταξιαρχίες περιοριζόταν περισσότερο στις ανταλλαγές όπλων, πληροφοριών και οργανωτικής βοήθειας. Οι σχέσεις με την ETA υπήρξαν ασφαλώς στενότερες, όπως και με άλλες εθνικοαπελευθερωτικές και εθνικιστικές αποσχιστικές οργανώσεις και ομάδες. Οι Provisionals και οι etarras αντάλλαξαν οπλισμό, τεχνογνωσία και εκπαίδευση. Πιθανή θεωρείται επίσης η εκπαίδευση μαχητών των FARC από πρώην μέλη του IRA σε τεχνικές αντάρτικου πόλης και κατασκευής εκρηκτικών μηχανισμών, μέσω διαμεσολάβησης συνδέσμων της ETA με τους Κολομβιανούς αντάρτες¹¹¹. Όπως και σε πολλούς άλλους τομείς, έτσι και στις διεθνείς σχέσεις της, τα γνωστά στοιχεία για την ETA είναι πιο περιορισμένα συγκριτικά με εκείνα για τον IRA.

6.2 Η αντιαποικιακή διάσταση

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει οπωσδήποτε η συσχέτιση του ειδικού καθεστώτος της Βορείου Ιρλανδίας κατά κύριο λόγο, αλλά και του αντίστοιχου καθεστώτος που επικρατούσε στη Χώρα των Βάσκων τουλάχιστον έως το 1978, με το αντιαποικιακό φαινόμενο και τις κατηγοριοποιήσεις του. Σε αυτό μας βοηθά η ταξινόμηση των τριών βασικότερων θεωριών περί αποαποικιοποίησης, όπως τις παραθέτει στην “Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου” ο Ευάνθης Χατζηβασιλείου.

Έτσι, μπορούμε να εντοπίσουμε μία αντανάκλαση της βρετανικής πολιτικής στο ιρλανδικό ζήτημα, όχι μόνο κατά την περίοδο των Ταραχών, αλλά καθ’ όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα, στην πρώτη θεωρία περί αποαποικιοποίησης¹¹². Οι παραχωρήσεις της Αγγλο-Ιρλανδικής Συμφωνίας του 1921 και η ίδρυση του Ελεύθερου Κράτους της Ιρλανδίας (Irish Free State), αλλά και πλευρές της πολιτικής των μεταπολεμικών βρετανικών κυβερνήσεων (με κυριότερες αυτές των Callaghan, Wilson και Blair) απέναντι στο ζήτημα του βόρειου κρατιδίου, οι οποίες συνέβαλαν στην πορεία προς τη Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής, μπορούν να ενταχθούν στην θεωρία αυτή, είτε υπό το επιχείρημα της “προετοιμασίας της ανεξαρτησίας”, είτε υπό το πρίσμα της απαλλαγής της μητρόπολης από πρόσθετα βάρη για τα οποία δεν ήταν διατεθειμένη να ξοδέψει άλλο πολιτικό οικονομικό και ανθρώπινο κεφάλαιο. Στην δεύτερη θεωρία περί αποαποικιοποίησης, πιο συγκεκριμένα στην τακτική του διαίρει και βασιλεύει, μπορεί να συμπεριληφθεί και η ίδια η διαίρεση της Ιρλανδίας σε 26 αρχικά αυτόνομες (και μετέπειτα ανεξάρτητες) κομητείες που αποτελούν έως σήμερα την Δημοκρατία της Ιρλανδίας, και 6 εξαρτημένες (και μετέπειτα αυτοδιοικούμενες) κομητείες που αποτελούν έως σήμερα τη Βόρειο Ιρλανδία¹¹³. Η χρήση του ίδιου ακριβώς αποικιακού μοτίβου (διαίρεση και δημιουργία δύο ή περισσότερων κρατών με βάση το

θρήσκευμα) παρατηρείται και στην περίπτωση της Ινδίας και της Παλαιστίνης, με την σημαντική ειδοποιό διαφορά ασφαλώς ότι σε κανένα εκ των νέων κρατών δεν παρατηρούταν η ύπαρξη κάποιας γηγενούς και συμπαγούς βρετανικής κοινότητας. Στην ίδια κατηγορία μπορεί να υποστηριχθεί ότι εμπίπτει και η μη συμπερίληψη της επαρχίας της Ναβάρρα στην Βασκική Αυτόνομη Κοινότητα από την Ισπανική Δημοκρατία.

Επίσης, όσον αφορά το ζήτημα της αποαποικιοποίησης, η βρετανική πολιτική ως προς την Βόρειο Ιρλανδία μπορεί να αντιστοιχηθεί ακόμη πιο εύστοχα με το παράδειγμα της Κύπρου όπου σε αντίθεση με την επιλογή της αποχώρησης, υπό την πίεση αντιαποικιακού ή εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος, επιλέχθηκε η παραμονή. Και ενώ στην περίπτωση της Κύπρου υπήρξε τελικά επίσημη αποχώρηση, η μερική έστω παραμονή εξασφαλίστηκε μέσω των βάσεων του Ακρωτηρίου και της Δεκελείας. Επιπροσθέτως, βάσει του διαφορετικού αποικιοκρατικού μοντέλου Βρετανίας και Γαλλίας, όπως επεξηγείται από τον Ευάνθη Χατζηβασιλείου¹¹⁴ η πολιτική του Λονδίνου ως προς τη Βόρειο Ιρλανδία μπορεί να θεωρηθεί δείγμα επιτυχημένης αποαποικιοποίησης, σε αντίθεση με την πολιτική του Παρισιού στην Αλγερία, η οποία μπορεί να θεωρηθεί αποτυχημένη αποαποικιοποίηση. Και αυτό διότι και οι δύο περιπτώσεις πληρούν μια σειρά κρίσιμων κριτηρίων. Πρώτον, η μεγάλη εγγύτητα μεταξύ αποικίας και μητροπολιτικού κέντρου, με συνέπεια την εύκολη πρόσβαση στρατευμάτων. Δεύτερον, η επιθυμία της αποικιοκρατικής μητρόπολης για παραμονή. Τρίτον, η ύπαρξη τοπικής κοινότητας βρετανικής και γαλλικής καταγωγής και συνείδησης (στην πρώτη περίπτωση πλειοψηφική, στην δεύτερη μειοψηφική) που τασσόταν σαφώς υπέρ της παραμονής της μητρόπολης (στην περίπτωση της Βορείου Ιρλανδίας ιδιαίτερα ενεργά, με ένοπλη δράση υπέρ της παραμονής). Παρατηρούμε μια διαμετρικά αντίθετη έκβαση των δύο συγκρούσεων: παραμονή της Βορείου Ιρλανδίας στο Ηνωμένο Βασίλειο παρά τις όποιες παραχωρήσεις της συμφωνίας του 1998 και χωρίς ιδιαίτερη εσωτερική κρίση από τη μία, ολική αποχώρηση των γαλλικών στρατιωτικών δυνάμεων και των Γάλλων εποίκων στην περίπτωση της Αλγερίας, με ιδιαίτερα σφοδρή εσωτερική κρίση από την άλλη¹¹⁵. Θα μπορούσαμε έτσι να ισχυριστούμε ότι βλέπουμε και μία μεγαλύτερη αποδοτικότητα του βρετανικού μοντέλου αποικιακής διοίκησης (μέσω και της στήριξής της σε μία φιλική τοπική άρχουσα τάξη), το οποίο άντεξε την πίεση της ένοπλης δράσης και της τρομοκρατίας του IRA, σε σχέση με το γαλλικό μοντέλο άμεσης διοίκησης, το οποίο δεν άντεξε υπό την πίεση της ένοπλης δράσης και της τρομοκρατίας του FLN.

Σύμφωνα με τον Peter Chalk, η δυτικοευρωπαϊκή τρομοκρατία των μεταπολεμικών δεκαετιών εμπνεύστηκε ιδιαίτερα από την επιτυχία και το μοντέλο των αντιαποικιακών κινήματων στην Αλγερία, την Κύπρο και την Παλαιστίνη. Ειδικότερα ο IRA και η ETA, ως κινήματα

εθνικιστικά και αυτοαποκαλούμενα εθνικοαπελευθερωτικά, άντλησαν σημαντικά διδάγματα από τον αγώνα της κυπριακής ΕΟΚΑ, του αλγερινού FLN, της παλαιστινιακής PLO και του σιωνιστικού Irgun. Τα δύο βασικότερα ήταν: κατά πρώτον, το γεγονός ότι οι δράσεις τρομοκρατικής βίας, παρά το ασήμαντο στρατιωτικό τους αντίκτυπο, έχουν την δυνατότητα να ασκήσουν πανεθνική και διεθνή πολιτική πίεση σε κατοχικές δυνάμεις, σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο από οποιοδήποτε καθαρά στρατιωτικό χτύπημα. Δεύτερον, αν εφαρμοστεί με συνέπεια και για μεγάλο χρονικό διάστημα, η τρομοκρατική βία είναι ικανή να επιφέρει την ολοκληρωτική αποχώρηση μίας ξένης κατοχικής δύναμης¹¹⁶. Οι αρχές αυτές εφαρμόστηκαν κατά κόρον στην βομβιστική εκστρατεία των Provisionals και των *etarras* όχι μόνο στις χώρες τους, αλλά και στις μητροπόλεις των “κατακτητών”, ειδικότερα δε από τον IRA σε αγγλικό έδαφος, με στόχο την αύξηση της πίεσης για αποχώρηση του βρετανικού στρατού. Επίσης, αυτές οι αρχές αποτυπώθηκαν και στην νέα έκδοση του Πράσινου Βιβλίου του 1977, εφόσον εναρμονίζονταν με την νέα τακτική του Μακρού Πολέμου που υιοθετούσε τότε ο IRA. Χαρακτηριστική είναι επίσης η υιοθέτηση από την ETA το 1965 της θεωρίας της σπείρας, “δράση-καταπίεση-δράση”, μια τακτική που χρησιμοποιούσε την τρομοκρατική βία ως μέσο για την εκθετική ριζοσπαστικοποίηση του εντόπιου πληθυσμού και την μαζικοποίηση των γραμμών της. Η θεωρία της σπείρας αντλούσε την εμπειρία από την δράση κυρίως του FLN στην Αλγερία. Με βάση αυτή τη θεωρία, ολιγομελείς ομάδες, οι λεγόμενες ‘*commandos*’, θα εξαπέλυαν επιθέσεις με στόχο την ισπανική κυβέρνηση, την αστυνομία και το στρατό, τα αντίποινα των οποίων, εφόσον δε θα μπορούσαν να είναι στοχευμένα, θα στρέφονταν κατά του πληθυσμού.¹¹⁷

Η επιρροή αυτή φαντάζει παράξενη, αφού όπως αναφέρει ο Αμερικανός δημοσιογράφος και ερευνητής Robert Taber, στο βιβλίο του “Ο Πόλεμος του Ψύλλου, μια Μελέτη του Ανταρτοπόλεμου”, οργανώσεις όπως η Irgun και η ΕΟΚΑ είχαν μελετήσει το έργο και τα κείμενα του ιστορικού ηγέτη του παλιού IRA, του Michael Collins. Ο Ράνταλ Λω, στο βιβλίο του “Τρομοκρατία”, διερωτάται πώς είναι δυνατόν μία οργάνωση με τόσο βαθιές ρίζες στην ιστορία του ανταρτοπόλεμου να ανακαλύπτει εκ νέου τον εαυτό της μέσω τρίτων. Ο ίδιος το εξηγεί λέγοντας πως στους κόλπους της οργάνωσης “επικρατούσε μιας άκρως μυθοποιημένη εκδοχή της ιστορίας”. Παρά το ότι η εξήγηση αυτή φαντάζει σίγουρα υπερβολική, η παρατήρησή του ότι ο ρόλος και η συμβολή του Michael Collins είχε υποβαθμιστεί στο εσωτερικό της οργάνωσης λόγω της προθυμίας του να δεχτεί τη διχοτόμηση και να υπογράψει τη συμφωνία του 1921, μπορεί να χαρακτηριστεί απόλυτα εύστοχη και κατατοπιστική¹¹⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η αποσχιστική διάσταση

Επειδή το κεφάλαιο αυτό προσεγγίζει ένα θέμα το οποίο άπτεται της νομικής επιστήμης και ως εκ τούτου το περιεχόμενό του εντάσσεται και εν μέρει καθορίζεται από τη νομική και διπλωματική οπτική γωνία, θεωρείται χρήσιμο να δοθεί ένα σχετικό θεωρητικό πλαίσιο για να κατανοηθεί σε ποιες κατευθύνσεις κινούνται, ως προς την αποσχιστική τους διάσταση, το ρεπουμπλικανικό ιρλανδικό και το βασκικό πατριωτικό κίνημα κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Σημειώνεται ότι η κατεύθυνση αυτή έχει πάντα ως βάση και υπόβαθρο την πολιτική και ιδεολογική κληρονομιά του IRA και της ETA αντίστοιχα, εφόσον χωρίς την επίδρασή τους στο παρελθόν και το παρόν των εν λόγω κινήματων δεν μπορεί να νοηθεί, άρα και να εξεταστεί, η οποιαδήποτε σύγχρονη αποσχιστική τους διάσταση.

Στη διεθνή νομολογία, η δυνατότητα απόσχισης ως στόχος σύστασης νέου κράτους απορρέει από τέσσερις αρχές της Κοινωνίας των Εθνών και μετέπειτα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών: 1) την αρχή της αυτοδιάθεσης, 2) την αρχή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, 3) την αρχή του σεβασμού των μειονοτήτων και 4) την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας (υπό όρους)

Πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στους κόλπους της διεθνούς κοινότητας επικρατούσαν απόψεις αρκετά ευνοϊκότερες ως προς την πρακτική της μονομερούς απόσχισης. Η έλλειψη ανάλογων θεσμών κατά την εποχή (μόνο η Σύμβαση του Μοντεβιδέο του 1933 έθετε κάποιους γενικούς όρους και προϋποθέσεις περί δημιουργίας κρατών, βλ. αρχές Crawford¹¹⁹, καθιστούσε αρκετά ασαφές το συγκεκριμένο ζήτημα και το πλαίσιο υπό το οποίο αντιμετωπιζόταν. Ωστόσο και από την εποχή εκείνη υπήρχε έντονη αμφισβήτηση για το κατά πόσον το δικαίωμα της απόσχισης εμπεριέχεται στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών. Ειδικότερα μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι εμπειρωμένες πλέον στο Διεθνές Δίκαιο αρχές της εδαφικής ακεραιότητας των ανεξάρτητων κρατών, το απαραβίαστο των συνόρων και η απαγόρευση ανάμιξης στα εσωτερικά των κυρίαρχων κρατών κατέστησε το διεθνές περιβάλλον αρνητικό απέναντι στις μονομερείς αποσχίσεις¹²⁰. Η επίκληση του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση δεν μπορεί να αποτελέσει βάση για αίτημα απόσχισης, καθώς η διεθνής κοινότητα πλέον στις περιπτώσεις αυτές, προωθεί κατά κανόνα τη

λύση της μερικής, πιο διευρυμένης ή και πλήρους αυτονομίας (αν και όχι με ιδιαίτερη συνέπεια όπως θα δούμε στη συνέχεια).

Στην περίπτωση της μονομερούς απόσχισης η διεθνής αναγνώριση είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς η απόσχιση αυτή καθεαυτή ούτε απαγορεύεται ούτε επιτρέπεται ρητά από το διεθνές δίκαιο, αλλά μπορεί να γίνει δεκτή υπό προϋποθέσεις. Κατά γενική ομολογία το διεθνές δίκαιο τηρεί μία ουδέτερη στάση ως προς την πρακτική της απόσχισης, η οποία αποτελεί κατά συνέπεια νομικά ουδέτερη πράξη, με αποτέλεσμα η υποστήριξη ή καταδίκη και υπονόμευση της οποιας απόσχισης να καθορίζεται από τις πολιτικές αποφάσεις και σχεδιασμούς των εκάστοτε παγκόσμιων ή περιφερειακών δυνάμεων που έχουν μία ορισμένη ανάμιξη ή εκπροσωπούν συμφέροντα στην εκάστοτε περίπτωση. Το συγκεκριμένο ζήτημα είναι παραπάνω από προφανές πως δεν αποτελεί απλά πεδίο ιστορικού ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος του πρόσφατου παρελθόντος, αλλά απόλυτα επίκαιρο και εν εξελίξει φαινόμενο το οποίο διαμορφώνει και αναμορφώνει τον παγκόσμιο χάρτη, ενώ αποτελεί και εργαλείο ανακατανομής ισχύος και επιρροής μεταξύ των ισχυρών οικονομικών και γεωπολιτικών κέντρων του πλανήτη. Προς επιβεβαίωση του παραπάνω ισχυρισμού, αρκεί μία απλή παράθεση της διαφορετικής στάσης της διεθνούς κοινότητας απέναντι σε ομοειδείς περιπτώσεις αποσχίσεων των τελευταίων δεκαετιών στον ευρωπαϊκό χώρο. Περιπτώσεις όπως αυτές του Κοσόβου (2008) και του Μαυροβουνίου (2006) αναγνωρίζονται από το δυτικό συνασπισμό με βασικούς εκφραστές το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (NATO) και την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ αντίθετα εκείνες της Κριμαίας (2014) και της Καταλονίας (2017) δεν αναγνωρίζονται. Το ίδιο ισχύει και για περιπτώσεις βίαιης απόσχισης χωρίς την διενέργεια δημοψηφίσματος, όπως αυτές της Υπερδνειστερίας (1992) και του Ναγκόρνο Καραμπάχ (1992-1994). Ανάλογη ασυνέπεια επικρατεί και ως προς τα αποσχιστικά κινήματα ανά τον κόσμο: υποστήριξη στο Χονγκ Κονγκ (2014, 2019-2020), αντίθεση στην εξέγερση των Houthis της Υεμένης και επαμφοτερίζουσα στάση απέναντι στην μακρά κουρδική αποσχιστική δράση του PKK στην Τουρκία, των Peshmerga στο βόρειο Ιράκ (ή ιρακινό Κουρδιστάν) και προσφάτως των YPG στη βόρειο Συρία.

Το δικαίωμα της απόσχισης διαχωρίζεται σε μονομερές και συνταγματικό¹²¹. Στην πρώτη περίπτωση η απόσχιση του μέρους γίνεται χωρίς τη συγκατάθεση του κεντρικού-επίσημου κράτους (σε αυτή την κατηγορία εμπίπτουν οι περισσότερες περιπτώσεις), ενώ στη δεύτερη το δικαίωμα απόσχισης του μέρους προβλέπεται από το Σύνταγμα του κράτους στο οποίο ανήκε η αποσχισθείσα περιοχή (νόμιμη απόσχιση). Παραδείγματα τέτοιας απόσχισης αποτελεί η απόσχιση της Νορβηγίας από τη Σουηδία το 1905, ενώ υφίσταται και μία επιπλέον κατηγορία, αυτή της συναινετικής απόσχισης, η οποία εφαρμόστηκε στην περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας το 1992. Η μεγάλη

πλειοψηφία των περιπτώσεων, στην οποία ανήκουν φυσικά και η αποσχιστική τάση του IRA και της ETA, κατατάσσεται στην κατηγορία των μονομερών αποσχίσεων.

Τέλος είναι σημαντικό να επικεντρώσουμε επιγραμματικά και στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης, το κορυφαίο και βασικότερο επιχείρημα που επικαλείται κάθε αποσχιστικό κίνημα. Η αυτοδιάθεση στη διεθνή νομολογία χωρίζεται και αυτή σε δύο διακριτά είδη: την εξωτερική και εσωτερική. Η εξωτερική αυτοδιάθεση ορίζεται στα πλαίσια της αποαποικιοποίησης, έχει ως βασικό στόχο την ανεξαρτησία, την απαλλαγή ή την προστασία από εξωγενείς παρεμβάσεις, την απελευθέρωση από κάποια μορφή κατοχής. Η εσωτερική αυτοδιάθεση ορίζεται στα πλαίσια των εθνοτικών ή μειονοτικών ζητημάτων στο εσωτερικό ενός ήδη ανεξάρτητου κράτους, αφορά την προστασία από εσωτερική καταπάτηση δικαιωμάτων και ελευθεριών, τη διαφύλαξη ενός διακριτού πολιτισμού. Εδώ μπορούμε να πούμε ότι παρατηρούμε έναν ακόμα παράγοντα απόκλισης, καθώς η δράση του Provisional IRA ταυτίζεται περισσότερο με τα χαρακτηριστικά της εξωτερικής αυτοδιάθεσης, ενώ αυτή της ETA εμπίπτει περισσότερο σε εκείνα της εσωτερικής.

Η αντιπαράθεση μεταξύ της συνταγματικής νομιμότητας και δημοκρατικής αρχής της αυτοδιάθεσης είναι διαρκής και παρατηρείται τόσο στον ευρωπαϊκό χώρο όσο και παγκόσμια. Συνήθως αποτελεί συνέπεια της αποδυνάμωσης της πρώτης. Στην ίδια αναλογία αντιπαρατίθενται πλέον όλο και εντονότερα η δικαιοδοσία του κεντρικού κράτους με αυτή των τοπικών αυτόνομων κυβερνήσεων.

Αφήνοντας κατά μέρος το εάν και κατά πόσο το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί ομοσπονδιακό κράτος, και άρα μπορεί να συγκριθεί άμεσα με την ισπανική περίπτωση, είναι βέβαιο πως η προοπτική της ανεξαρτησίας της Σκωτίας δεν έχει εκλείψει μετά το δημοψήφισμα ανεξαρτησίας του 2014, παρά την καθαρή πλειοψηφία υπέρ της παραμονής. Η σταθερή απόρριψη της ομοσπονδοποίησης από το κράτος της Μαδρίτης στόχευε στην αποφυγή ανάλογων περιπτώσεων στην Καταλονία και τη Βασκική Αυτόνομη Κοινότητα, μέσω των συνταγματικών διατάξεων του 1978 και 1980 και της δράσης του κεντρικού Εθνικού Δικαστηρίου (Audiencia Nacional). Ανάλογη θέση κατά της ομοσπονδοποίησης της Βρετανίας είχε λάβει η Επιτροπή Kilbrandon (1969-1973), η οποία είχε συσταθεί λόγω της αύξησης των ποσοστών εθνικιστικών αποσχιστικών κομμάτων στη Σκωτία και την Ουαλία¹²².

Ο σύγχρονος σκωτσέζικος εθνικισμός ωστόσο δεν ενδιαφέρθηκε για την προώθηση ξεχωριστής γλώσσας και πολιτισμού. Οι λόγοι της αντιπαράθεσής του με το Λονδίνο ήταν καθαρά οικονομικοί¹²³. Το Scotland Act του 2016 που ψήφισε το Βρετανικό Κοινοβούλιο, σε ανανέωση του αντίστοιχου νόμου του 1978, προχώρησε στη μεταβίβαση επιπλέον δικαιοδοσιών προς το Κοινοβούλιο της Σκωτίας. Σε αντίθεση με τη ρύθμιση του 1978, η νέα ρύθμιση του 2016 απαριθμεί

τα θέματα στα οποία διατηρεί δικαιοδοσία το Κοινοβούλιο του Westminster, με όλα τα υπόλοιπα να μεταβιβάζονται στο σκωτσέζικο Κοινοβούλιο. Αυτή η ρύθμιση ίσως αποτελεί την μεγαλύτερη μεταβίβαση εξουσιών από οποιοδήποτε κεντρικό κράτος προς ένα θεσμικό εθνικό υποσύνολο στο εσωτερικό του¹²⁴.

Ακόμα μία απόδειξη της διπλωματικής και πολιτικής ευελιξίας του Λονδίνου σε αντίθεση με την διπλωματική ακαμψία και ανελαστικότητα της Μαδρίτης αποτυπώνεται και στη θεσμική προεργασία περί των πρόσφατων δημοψηφισμάτων ανεξαρτησίας. Ενώ στην περίπτωση της Καταλονίας η τοπική κυβέρνηση μέχρι και σήμερα εμπλέκεται σε μία ανοικτή σύγκρουση με τις κεντρικές αρχές του κράτους, με στόχο την εξεύρεση μιας βιώσιμης νομικής οδού στο ζήτημα του συνταγματικού καθεστώτος της επαρχίας, οι αρχές της Σκωτίας είχαν ήδη υπογράψει συμφωνία με το Βρετανικό Κοινοβούλιο από τις 15 Οκτωβρίου του 2012 η οποία έθετε το πλαίσιο για την ομαλή διεξαγωγή μελλοντικού δημοψηφίσματος για ανεξαρτησία¹²⁵. Στην περίπτωση της Καταλονίας, το δημοψήφισμα της τοπικής κυβέρνησης είχε κηρυχθεί παράνομο και αντισυνταγματικό από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Μαδρίτης έναν μήνα πριν τη διεξαγωγή του. Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να σημειώσουμε την βαρύνουσα οικονομική σημασία της Καταλονίας για το ισπανικό κράτος, η οποία μάλλον υπερβαίνει την αντίστοιχη της Σκωτίας για το βρετανικό. Και αυτό διότι στην Καταλονία και τη Χώρα των Βάσκων συναντώνται οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις της ισπανικής βιομηχανίας¹²⁶.

Η αντίθεση αυτή καθίσταται ακόμα πιο έκδηλη εάν παρατηρήσουμε τα γεγονότα που έλαβαν χώρα και το γενικότερο κλίμα που επικράτησε αυτές καθαυτές τις ημέρες των δημοψηφισμάτων: την 17η Σεπτεμβρίου 2014 η συμμετοχή των Σκοτσέζων πολιτών άγγιξε το 84,5%, χωρίς να παρατηρηθούν αξιοσημείωτα περιστατικά βίας. Την 1η Οκτωβρίου 2017 οι Καταλανοί πολίτες προσήλθαν σε ποσοστό 43,03%, ενώ οι δυνάμεις ασφαλείας του ισπανικού κράτους έκλεισαν πληθώρα εκλογικών κέντρων ή εμπόδισαν την πρόσβαση σε αυτά. Μόνο κατά τη μέρα του δημοψηφίσματος οι τραυματίες από τις συγκρούσεις ανήλθαν σε 893 πολίτες και 111 μέλη των ισπανικών δυνάμεων ασφαλείας (Policia Nacional και Guardia Civil). Από θεσμικής πλευράς, αξίζει να σημειωθεί η διαμόρφωση ενός κλίματος συναίνεσης και διαλόγου στη βρετανική περίπτωση και η συνεπακόλουθη συμμετοχή των κομμάτων υπέρ της παραμονής στο σκωτσέζικο δημοψήφισμα, με αποτέλεσμα η υψηλότερη συμμετοχή να το καθιστά έγκυρο, σε αντίθεση με το καταλανικό, όπου τα καταλανικά κόμματα υπέρ της παραμονής στην Ισπανία απείχαν, καθιστώντας το δημοψήφισμα άκυρο λόγω χαμηλής συμμετοχής, βάσει του Διεθνούς Δικαίου.

Το Ισπανικό Σύνταγμα ορίζει την δυνατότητα απόσχισης της βασκικής και καταλανικής αυτόνομης κοινότητας ως μια διαδικασία που απαιτεί δύο στάδια. Αρχικά την λήψη ανάλογης απόφασης από το τοπικό κοινοβούλιο με πλειοψηφία 2/3 των αντιπροσώπων και εν συνεχεία η

διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Ανάμεσα στα δύο αυτά στάδια παρεμβάλλεται μία διετής περίοδος διαπραγματεύσεων, κατά την οποία οι τοπικές αρχές της προς απόσχιση επαρχίας και η κεντρική κυβέρνηση οφείλουν να αναζητήσουν κοινά αποδεκτή λύση προς αποφυγή της απόσχισης και εάν αυτό καθίσταται αδύνατο, τότε να χαράξουν από κοινού τους όρους και τις συνθήκες της πράξης απόσχισης¹²⁷. Όπως επισημάνθηκε και παραπάνω, το δικαίωμα στην απόσχιση δεν αναγνωρίζεται ρητά από το Διεθνές Δίκαιο. Εν ολίγοις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι όσον αφορά το ισπανικό κράτος, το ζήτημα της εδαφικής αποκοπής των αυτόνομων κοινοτήτων του εσωτερικού του είναι αδύνατο από νομικής πλευράς.

Παρά την απουσία μιας σύγχρονης πρότασης απόσχισης, όπως ήταν αυτή της ETA, από την ημερήσια διάταξη της βασικής πολιτικής σκηνής, ειδικότερα στον εθνικιστικό χώρο και την παράταξη των abertzales, η επαναφορά μιας ανάλογης πρότασης στο μεσοπρόθεσμο ή ακόμα και στο άμεσο μέλλον δεν μπορεί να θεωρηθεί απίθανο σενάριο. Δεν αποτελεί οπωσδήποτε τυχαίο γεγονός το ότι τα τελευταία χρόνια η διεκδίκηση της αυτοδιάθεσης ως κεντρικού στόχου έχει αντικαταστήσει αυτόν της ευρύτερης αυτονομίας στην ατζέντα των ευρωπαϊκών εθνικιστικών κομμάτων και κινημάτων. Το ακόμα πιο ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι οι αποσχιστικές αυτές διεκδικήσεις εγείρονται εναντίον ομόσπονδων και αποκεντρωμένων κρατών, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ισπανία, η Ιταλία και ο Καναδάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Επίλογος - Συμπεράσματα

8.1 Έκβαση ένοπλης δράσης

Η περίοδος των Ταραχών (Troubles), όπως ονομάστηκε η εξεταζόμενη περίοδος ένοπλης αντιπαράθεσης στη Βόρειο Ιρλανδία, έληξε στις 10 Απριλίου του 1998 με την υπογραφή της Συμφωνίας της Μεγάλης Παρασκευής (Good Friday Agreement) ή Συμφωνία του Μπέλφαστ

(Belfast Agreement). Η συμφωνία έθετε τέλος στη διακοινοτική βία μεταξύ Καθολικών και Προτεσταντών, προέβλεπε την διάλυση από κοινού τόσο των ρεπουμπλικανικών όσο και των ενωτικών παραστρατιωτικών τρομοκρατικών οργανώσεων, ενώ παράλληλα διευθετούσε το διαρρηγμένο πολιτειακό καθεστώς της Βορείου Ιρλανδίας, αποκαθιστώντας την αυτονομία του βόρειου κρατιδίου και εισάγοντας την από κοινού διακυβέρνηση προτεσταντικών ενωτικών και καθολικών εθνικιστικών κομμάτων. Η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 1999, αφού εγκρίθηκε μέσω δημοψηφίσματος και στη Βόρεια Ιρλανδία και στην Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Ο πλήρης αφοπλισμός του IRA ολοκληρώθηκε το 2005. Ανάλογη λύση της κρίσης δεν θα υπάρξει στη Χώρα των Βάσκων. Στις 5 Σεπτεμβρίου του 2010 η ETA ανακοίνωσε διαρκή κατάπαυση του πυρός, την πέμπτη και τελευταία στην ιστορία της, ακολουθούμενη από την οριστική λήξη της ένοπλης δράσης της με σχετική δημόσια δήλωση τον Οκτώβριο του 2011. Η διαδικασία αφοπλισμού της ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2017.

Με τη Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής οι σημαντικότερες παραστρατιωτικές οργανώσεις των Ρεπουμπλικάνων (IRA, INLA) και των Νομιμοφρόνων (UVF, UDA) αυτοδιαλύθηκαν και προχώρησαν σε αφοπλισμό. Παρά ταύτα, μία μικρή μειοψηφία του IRA αποφάσισαν να συνεχίσουν την ένοπλη δράση, αρνούμενοι να συμβιβαστούν. Από αυτούς προέκυψαν ο Real IRA και ο Continuity IRA, μικρής εμβέλειας διασπάσεις των Provisionals οι οποίες συνεχίζουν έως σήμερα τον ένοπλο αγώνα για την εκδίωξη των βρετανικών δυνάμεων και την ενωμένη Ιρλανδία. Και οι δύο διασπάσεις ξεκίνησαν την δράση τους το 1997. Τα μέλη που αποτέλεσαν τον Continuity IRA προέρχονταν από προηγούμενη διάσπαση. Είχαν αποχωρήσει από τον P. IRA το 1986, ακολουθώντας τα παλαιά ηγετικά στελέχη των Provisionals Ruairi O'Bradaigh και Daithi O'Conaill, οι οποίοι είχαν διαφωνήσει με την εγκατάλειψη της πολιτικής της αποχής και αποχώρησαν, ιδρύοντας το Republican Sinn Féin το 1986.

Οι μετά 1998 διασπάσεις του P. IRA ωστόσο δεν διαθέτουν περισσότερα από 50-100 ενεργά μέλη, ενώ η νέα διεθνής αντιτρομοκρατική νομοθεσία μετά το 2001, επέτρεψε στις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες και τις δυνάμεις ασφαλείας στη Βόρεια Ιρλανδία αλλά και τη Δημοκρατία της Ιρλανδίας να ελέγξουν πιο αποτελεσματικά την περιορισμένη δράση αυτών των νέων τρομοκρατικών πυρήνων, προλαμβάνοντας τις περισσότερες βομβιστικές ενέργειές τους και συλλαμβάνοντας μέλη τους. Με την απουσία της οργανωτικής δομής των Provisionals, οι νέες διασπάσεις αδυνατούσαν να στρατολογήσουν νέα μέλη, ενώ μετά και την έναρξη εφαρμογής της συμφωνίας εκχειρίας το 1999 δεν μπορούσαν πλέον να χρησιμοποιούν το έδαφος της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας ως ασφαλές καταφύγιο. Όπως σημειώνει ο Martyn Frampton, η διάλυση του P. IRA δημιούργησε ένα μεγάλο κενό, το οποίο προσπάθησαν έκτοτε να καλύψουν θύλακες παραστρατιωτικών ρεπουμπλικάνων που αντιδρούσαν στην συμφωνία εκχειρίας¹²⁸. Το μεγαλύτερο

χτύπημα που πραγματοποίησαν ήταν η βομβιστική επίθεση στο Omagh στις 15 Αυγούστου του 1998, με απολογισμό 29 νεκρούς και 220 τραυματίες, αποκλειστικά πολίτες¹²⁹. Από τον Ιούλιο του 2012 ο Real IRA ανακοίνωσε την ένωσή του με την ένοπλη ομάδα RAAD (Republican Action Against Drugs) και άλλες μικρότερες ομάδες παραστρατιωτικών ρεπουμπλικάνων. Η νέα οργάνωση έχει αποκληθεί εσχάτως “New IRA” και σύμφωνα με την αστυνομία της Βορείου Ιρλανδίας (Police Service of Northern Ireland) και τις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες αποτελείται από 250-300 μέλη και συνιστά την μεγαλύτερη τρομοκρατική απειλή από την οριστική κατάπαυση πυρός των Provisionals το 1997. Η καταδίκη των νέων αυτών ένοπλων ομάδων από τους Gerry Adams (Πρόεδρος του Sinn Féin έως το 2018) και Martin McGuinness (κυβερνητικός αξιωματούχος επί σειρά ετών και διατελέσας Αναπληρωτής Πρώτος Υπουργός της Βορείου Ιρλανδίας από το 2007 έως το 2017) σηματοδοτεί μία ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα αντίθεση. Αφενός καταδεικνύει και επιβεβαιώνει την επιτυχημένη στροφή του κυρίως όγκου του ρεπουμπλικανικού κινήματος στην αμιγώς ειρηνική πολιτική δράση, αφετέρου φανερώνει την δυνατότητα ενσωμάτωσης μιας καθαρά στρατιωτικής οργάνωσης σε θεσμικό πολιτικό κόμμα, χωρίς καν την αλλαγή ή αποπομπή της φυσικής ηγεσίας της, αλλά αντίθετα με την πρωτοβουλία αυτής.

Αντίθετα, η ηγεσία της ETA δεν επέλεξε να καταδικάσει ανοιχτά τον ένοπλο αγώνα και την βίαιη δράση ως μέσο για την επίτευξη της ανεξαρτησίας. Ακόμη και στην ίδια την ανακοίνωση οριστικής κατάπαυσης του πυρός, η ηγεσία της δεν καταδίκασε ούτε την χρήση βίας ως πολιτικό μέσο, ούτε αποκήρυξε τον στόχο της μονομερούς απόσχισης και της πλήρους ανεξαρτησίας από το ισπανικό κράτος. Η αποτελεσματικότητα των ισπανικών αστυνομικών επιχειρήσεων διαδραμάτισε επίσης κομβικό ρόλο στην αποδυνάμωση της ETA. Οι ισπανικές αρχές κατόρθωσαν να εξαρθρώνουν κατά διαστήματα την ηγετική ομάδα της οργάνωσης. Το 1986 συνέλαβαν τον διάσημο ηγέτη της οργάνωσης Txomin Iturbe και στις δύο δεκαετίες που ακολούθησαν, συνελήφθησαν πολυάριθμα υψηλόβαθμα στελέχη της ETA. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται οι Mikel Albizu Iriarte, Oroitz Gurruchaga Gogorza, Jurdan Martiegi, Aitzol Iriondo και Garikoitz Arriazu. Η ισπανική αστυνομία και χωροφυλακή βρισκόταν σε συνεχή συνεργασία με τις γαλλικές και πορτογαλικές αρχές, καθώς οι etarras χρησιμοποιούσαν κρησφύγετα και βάσεις ανεφοδιασμού στις βασκικές επαρχίες επί γαλλικού εδάφους και την Πορτογαλία. Οι δυνάμεις ασφαλείας των τριών προαναφερθέντων χωρών εξάρθρωσαν σημαντικό αριθμό πυρήνων της ETA, ανακαλύπτοντας πολυάριθμα αποθέματα όπλων και εκρηκτικών στο έδαφός τους¹³⁰. Η σημαντικότερη επιτυχία τους ωστόσο ήρθε το 2008, όταν και συνέλαβαν το παλαιό ηγετικό στέλεχος της ETA Lopez Pena. Σύμφωνα με τις ισπανικές αρχές, η οργάνωση εισήλθε σε τέλμα και δεν μπόρεσε ποτέ να ανακάμψει έκτοτε. Τη σύλληψη του Pena ακολούθησε μία ραγδαία παρακμή

και νέες συλλήψεις ηγετών τα επόμενα χρόνια με αποτέλεσμα η οργάνωση να χάσει την δυνατότητα διεξαγωγής της βίαιης τρομοκρατικής εκστρατείας της.

Το ίδιο διάστημα διαλύθηκαν επίσης οργανώσεις που πρόσκειντο στην ETA όπως το Ekin και η Segi, η οργάνωση νεολαίας της ETA. Όπως επισημαίνει ο ιστορικός ερευνητής John Dorney, η ETA μπορούσε να έχει ξεκινήσει την ειρηνευτική διαδικασία δεκαετίες νωρίτερα, εάν δεν παραβίαζε τις εκχειρίδες που η ίδια κήρυττε. Επίσης επιρρίπτει ευθύνες για την αποτυχία της βασικής ειρηνευτικής διαδικασίας συνολικά στο κίνημα των Abertzales και όχι αποκλειστικά στην ETA. Παρά το ότι η Batasuna είχε κηρυχθεί παράνομη από το 2003, τα διάδοχα πολιτικά σχήματα και κόμματα δεν επεδίωξαν συναινέσεις και δεν έλαβαν πρωτοβουλίες για την υπογραφή μίας νέας συμφωνίας τύπου Lizarra.

Τέλος, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η συγγραφική δραστηριότητα πρώην μελών της ETA. Παρότι σαφώς πιο περιορισμένη από εκείνη των πρώην μελών του IRA και γι' αυτό και πιο ενδιαφέρουσα, με ελάχιστα σημαντικά ιστοριογραφικά ή αυτοβιογραφικά παραδείγματα, έχουν ωστόσο εκδοθεί μια σειρά απομνημονευμάτων και λογοτεχνικών έργων από πρώην *etarras*, στα οποία πραγματεύονται κατά βάση τις προσωπικές πορείες και τις βιωματικές εμπειρίες τους μέσα από τις γραμμές της οργάνωσης. Παρατίθενται παρακάτω τα σημαντικότερα¹³¹.

- 'Exkiku' και 'Euskal Herria como objetivo' ('Η Χώρα των Βάσκων ως σκοπός') του Jose Luis Eñparantza
- 'Agur ETA. El adios a las armas de un militante historico' ('Αντίο ETA. Ο αποχαιρετισμός στα όπλα ενός ιστορικού μαχητή') του Manuel Soares Gamboa
- 'El precio de la libertad' ('Η τιμή της ελευθερίας') και 'El aventurero Cuervo' ('Ο συνετός τυχοδιώκτης') του Mario Onaindia
- 'Mi lucha clandestina en ETA' ('Ο μυστικός αγώνας μου στην ETA') και 'Botas de Guerilla' ('Μπότες του Ανταρτοπόλεμου') του Xabier Zumalde
- 'Mirando atras. De las filas de ETA a las listas del PSE' ('Κοιτώντας πίσω. Από τις γραμμές της ETA στις λίστες του PSE') του Eduardo Uriarte Romero
- 'Cambio de destino' ('Αλλαγή προορισμού/πεπρωμένου') του Jon Juaristi Linacero
- 'Biolentzia Politikoaren memoriak' ('Απομνημονεύματα Πολιτικής Βίας') του Emilio Lopez Adan

Με την εξαίρεση του Manuel Soares Gamboa, ο οποίος υπήρξε μέλος της οργάνωσης κατά την δεκαετία του '80, όλοι οι υπόλοιποι ήταν παλαιοί *etarras* των δεκαετιών του '60 και του '70, οι οποίοι εγκατέλειψαν τον ένοπλη δράση πολύ πριν την οριστική κατάπαυση του πυρός. Οι περισσότεροι είναι σήμερα πλήρως ενταγμένοι στην δημόσια ζωή και κατέχουν σημαντικές θέσεις

σε πολιτικούς θεσμούς, στην τοπική αυτοδιοίκηση ή την ανώτατη εκπαίδευση (ο Enparantza υπήρξε καθηγητής του Πανεπιστημίου της Χώρας των Βάσκων). Έχουν αναπτύξει επίσης σημαντική συγγραφική δραστηριότητα αναφορικά με τη Χώρα των Βάσκων και το βασκικό πολιτισμό, εκδίδοντας έργα γλωσσικού, κοινωνικού, λογοτεχνικού, ιστορικού και πολιτικού περιεχομένου. Με την εξαίρεση των έργων του Jose Luis Enparantza, τα οποία εκδόθηκαν το 1988 και 1994 και του Emilio Lopez Adan, γνωστού ως “Beltza” κατά το παρελθόν του στην ETA, το οποίο εκδόθηκε το 2014, τα έργα όλων των υπόλοιπων εκδόθηκαν μεταξύ 1997 και 2006, δηλαδή κατά την περίοδο όπου τίθεται επίσημα εκτός νόμου εκτός από την Herri Batasuna και τα διάδοχα πολιτικά της σχήματα, και άλλα συγγενή ιδεολογικά και πολιτικά με την ETA κόμματα (Vasca Nacionalista Accion, Aukera Guztiak, Batasuna).

Οι κρίσεις των παλαιών μελών για την ETA και την δράση της ποικίλλουν. Περιπτώσεις όπως αυτές του Eduardo Uriarte Romero και του Mario Onaindia επικεντρώνουν στον αγώνα κατά καθεστώτος Φράνκο και τον αντιφασιστικό, αντιμπεριαλιστικό χαρακτήρα της ETA των πρώτων δεκαετιών. Και μεταξύ τους ωστόσο παρατηρείται μία διαφορετική αξιολόγηση και κριτική προς την ETA, καθώς ο Romero διερωτάται εάν μπορεί να διαχωριστεί η ιστορία της σε μία άξια υπεράσπισης περίοδο αντιδικτατορικού και αντιφασιστικού αγώνα και σε μία αξιοκατάκριτη περίοδο της άρνησης της δημοκρατικής μετάβασης και της συνέχισης της τρομοκρατικής δράσης. Ο Jon Juarist Linacero αναγκάστηκε να μεταναστεύσει το 1999, υπό την πίεση και της απειλής της ETA. Ο Manuel Soares Gamboa ανήκει στην κατηγορία των πρώην etarras που καταδικάζουν ευθέως τις τρομοκρατικές πρακτικές αλλά και τον πολιτικό δογματισμό της οργάνωσης¹³². Περιπτώσεις όπως αυτές του Gamboa χαρακτηρίζουν μία μεταγενέστερη γενιά μελών, η οποία ακόμη δεν έχει καταγράψει την δική της αποτίμηση των γεγονότων.

Ένα επιχείρημα που χρησιμοποιείται, πρόχειρο και επιφανειακό αλλά ομολογουμένως αρκετά πειστικό, είναι πως στην ETA δεν υπήρξε ένας ηγέτης αντίστοιχος Gerry Adams. Οι σημαντικότεροι ηγέτες της ETA, γνωστοί και ως “ιστορικοί αρχηγοί” της οργάνωσης ήταν οι Txabi Etxebarrieta, Eustakio Mendizabal, Jose Miguel Benaran, Domingo Abasolo, Francisco Mujica Garmendia και Hosu Ternera. Οι περισσότεροι ανήκαν στην πρώτη γενιά των etarras και πέθαναν πριν την μετάβαση στη δημοκρατία. Όλοι έχαιραν την ύψιστη αναγνώριση εντός των γραμμών της οργάνωσης και ηρωοποιήθηκαν από το σύνολο του κινήματος των Abertzales. Κανείς τους ωστόσο δεν επιδίωξε ανοιχτά την υποκατάσταση, ή πολύ περισσότερο την αντικατάσταση του ένοπλου αγώνα από τον πολιτικό, όπως οι Adams-McGuinness. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι και κανείς τους δεν αντιμετώπισε τις ευνοϊκές συνθήκες που διαμορφώθηκαν στην περίπτωση των τελευταίων.

Πριν κλείσουμε, θα δώσουμε μία πιο συμπυκνωμένη εικόνα των αποτελεσμάτων της επιτυχούς ειρηνευτικής πρωτοβουλίας των Provisionals και της αποτυχημένης αντίστοιχης των Abertzales. Στο τελευταίο κομμάτι θα παρουσιαστούν επίσης συμπυκνωμένα οι βασικοί λόγοι που, σύμφωνα με τον γράφοντα, συντέλεσαν αποφασιστικά στην μεγάλη διαφορά κινηματικής έκβασης που καταγράφεται στα αποτελέσματα και τους όρους ειρήνευσης. Ακολουθεί μία συνοπτική συγκριτική απόδοση των εκβάσεων των δύο κινημάτων καταδεικνύει μία μερική επίτευξη στόχων και μια ξεκάθαρα επιτυχημένη διαπραγματευτική τακτική του Sinn Fein, στο οποία απορροφήθηκε ο IRA, σε αντιπαραβολή με την αποστράτευση και την απόδειξη της ήττας, τόσο σε πολιτικό/στρατιωτικό όσο και σε κοινωνικό/κινηματικό επίπεδο της Η. Batasuna/ETA.

Πίνακας αποτελεσμάτων μετά την οριστική κατάπαυση πυρός

ΡΕΠΟΥΜΠΛΙΚΑΝΟΙ	ABERTZALES
Κατάργηση θεσμικών διακρίσεων κατά των Καθολικών	Καμία θεσμική αλλαγή
Καθιέρωση συστήματος διαμοίρασης εξουσιών: κυβερνήσεις συνεργασίας*	Διατήρηση του αυτόνομου καθεστώτος των βασικών επαρχιών χωρίς επιπλέον αλλαγές
Αφοπλισμός IRA (εντός συμφωνίας) – 2005	Αφοπλισμός ETA (άνευ συμφωνίας) – 2017
Αποχώρηση βρετανικών στρατευμάτων (2007), διάλυση παραστρατιωτικών οργανώσεων	Αποδιοργάνωση της ETA, απαγόρευση πολιτικού σκέλους
Αναμόρφωση χωροφυλακής RUC**	Εξασθένιση kale borroka
Γενική αμνηστία στους ρεπουμπλικάνους κρατούμενους	Αύξηση αριθμού κρατουμένων***
Καθιέρωση του Sinn Fein ως κυρίαρχης πολιτικής δύναμης της καθολικής μειονότητας στη Βόρειο Ιρλανδία	Απόλυτη πολιτική κυριαρχία PNV, κατακερματισμός πολιτικού μετώπου των Abertzales
Δυνατότητα δημοψηφίσματος για το ζήτημα της ένωσης, βάσει της συνθήκης ειρήνης	Απομάκρυνση προοπτικής ανεξαρτησίας

*Υποχρεωτική συμμετοχή προτεσταντικών και καθολικών κομμάτων στην κυβέρνηση

**Ελάχιστο ποσοστό Καθολικών συμμετέχει υποχρεωτικά

***Συνέπεια αδρανοποίησης και διάλυσης ETA (μόνο κατά την περίοδο 2007-2009 συλλαμβάνονται τέσσερις ηγέτες της οργάνωσης)¹³³

8.2 Διαφορά κινηματικής έκβασης

Η επιτυχία των Ιρλανδών Ρεπουμπλικάνων κατά τη δεκαετία του 1990 μπορεί να ανιχνευτεί σε ένα κρίσιμο σύνολο παραγόντων και μεταβλητών, οι οποίοι εξέλιπαν στους Βάσκους Abertzales:

- Επιτυχημένη διαχείριση συμβόλων και αξιακών πλαισιώσεων κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης
- Επιτυχημένη πολιτική διαμεσολάβηση (ως επακόλουθο και του πρώτου στοιχείου)
- Πολιτικά ικανή ηγεσία, αποφασισμένη να οδηγήσει το κίνημα στην ειρήνευση και την νόμιμη πολιτική διαδικασία (θεσμοποίηση)
- Ποινικοποίηση μόνο του ένοπλου (τρομοκρατικού) σκέλους (IRA) και όχι του πολιτικού (Sinn Féin), ποινικοποίηση και των δύο σκελών του βασικού κινήματος (ETA και Herri Batasuna)
- Οργανωτική δομή (συγκεντρωτισμός, κάθετη ιεραρχία) και εσωτερική λειτουργία (πειθαρχία των επιμέρους οργανώσεων της βάσης στα ανώτερα όργανα) που επέτρεψαν τον έλεγχο των φυγόκεντρων τάσεων υπέρ της συνέχισης της ένοπλης δράσης
- Σχετική ιδεολογική συνοχή, σε αντίθεση με βαθύ ιδεολογικό κατακερματισμό
- Υποταγή του ένοπλου σκέλους στην καθοδήγηση του πολιτικού (επιτεύχθηκε από την ηγεσία Adams-McGuinness)
- Οικοδόμηση πολιτικών διαύλων επικοινωνίας στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό και ειδικότερα μεταξύ των εθνικιστικών κομμάτων (SDLP-John Hume)
- Διεθνείς διασυνδέσεις (αμερικανικό Δημοκρατικό Κόμμα, μέσω της επιρροής ιρλανδικής ομογένειας των ΗΠΑ, συνάντηση Gerry Adams με τον Πρόεδρο Bill Clinton), οι οποίες εξασφάλισαν ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον κατά τις διαπραγματεύσεις με τη βρετανική κυβέρνηση

Τόσο η βρετανική κυβέρνηση όσο και ο IRA κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι κανείς τους δεν μπορούσε να επιβληθεί με βίαια μέσα. Η ένοπλη δράση και οι τρομοκρατικές ενέργειες των Provisionals μπορούσε να συνεχιστεί σε επιχειρησιακό επίπεδο και διέθετε επιπλέον την

υποστήριξη τμήματος της καθολικής μειονότητας του Βορρά και πέραν της ρεπουμπλικανικής παράταξης. Παρά ταύτα δεν μπορούσε να επιφέρει τα απαραίτητα πλήγματα, ούτε κατά του βρετανικού έμφυχου δυναμικού (στρατεύματα και σώματα ασφαλείας) ούτε κατά του πολιτικού κεφαλαίου του Λονδίνου στο κρατίδιο (προτεσταντική πλειοψηφία). Το ίδιο πρόβλημα αντιμετώπιζαν αντιστρόφως και οι Βρετανοί. Η Επιχείρηση Banner θα μπορούσε να συνεχίζεται στο διηνεκές, χωρίς να κατορθώσει να εξαρθρώσει ολοκληρωτικά το έμφυχο δυναμικό των Provisionals και να τους στερήσει την κοινωνική βάση πολιτικής και υλικής υποστήριξης που απολάμβαναν εντός της μειονότητας. Όπως σημειώνει και η Εύη Γκοτζαρίδη, “Κατά την διάρκεια των Ταραχών ο IRA μετέδωσε με επιτυχία την αποικιακή ταυτότητα του ζητήματος της Βορείου Ιρλανδίας”¹³⁴. Ήδη στις αρχές της δεκαετίας του ‘90 και οι δύο πλευρές αναγνώριζαν πως η σύγκρουση δεν μπορούσε να επιλυθεί παρά μόνο με πολιτικά μέσα, άρα ήταν από κοινού διατεθειμένοι να προβούν σε υποχωρήσεις προκειμένου να βρεθεί η χρυσή τομή για να επιτευχθεί αυτή η επίλυση, μέσω μιας συνολικής συμφωνίας. Έτσι, παρά τα όποια πισωγυρίσματα, όπως ο αποκλεισμός του Sinn Féin από τις διακομματικές συνομιλίες που επέβαλε προσωρινά η βρετανική κυβέρνηση ή η αποτυχία της εκχειρίας του 1994, η βάση για την επίτευξη συνολικής και οριστικής λύσης υφίστατο και σύντομα απέδωσε καρπούς. Αντίθετα η ισπανική κυβέρνηση συνέχισε να θεωρεί πως μπορούσε να εξουδετερώσει την απειλή της ETA με βίαια μέσα, χρησιμοποιώντας την διπλωματία ως μέσο για να αφαιρεί πολιτικό κεφάλαιο και νομιμοποίηση από το MLNV και την Herri Batasuna. Η τακτική που συνέχισε να ακολουθεί η Μαδρίτη ήταν αυτή του αποκλεισμού του πολιτικού σκέλους από τις όποιες διαπραγματεύσεις και συνομιλίες, προτού αυτές προχωρήσουν αρκετά και υπάρξει έδαφος για να ευοδωθούν. Οι υπερβολικές απαιτήσεις και ανελαστικές προϋποθέσεις που έθετε η Μαδρίτη ήταν αρκετές για να σαμποτάρουν τις ειρηνευτικές πρωτοβουλίες της άλλης πλευράς. Η ETA από την πλευρά της, καθώς δεν μπορούσε μέσω αυτών των ναρκοθετημένων διαπραγματεύσεων να εξασφαλίσει παραχωρήσεις παρόμοιες με αυτές που εξασφάλισε ο IRA και το Sinn Féin με την συμφωνία του 1998, αδυνατούσε να προχωρήσει προς την κατεύθυνση αυτή.

Η σταθερή εκλογική άνοδος που απολαμβάνει το Sinn Féin κατά τον 21ο αιώνα πρέπει επίσης να αναγνωσθεί διαφορετικά από την αντίστοιχη των διάδοχων πολιτικών σχημάτων της Herri Batasuna/Batasuna, όπως η EH Bildu. Και αυτό διότι η δυνατότητα πολιτικής πίεσης και διαπραγματεύσεων του ρεπουμπλικανικού κινήματος μέσω της εκλογικής οδού μπορεί να είναι πολύ μεγαλύτερη και αποτελεσματικότερη από αυτή του βασκικού. Αυτό βασίζεται στα κεκτημένα της Συμφωνίας της Μεγάλης Παρασκευής, δηλαδή την νομικά και θεσμικά κατοχυρωμένη βελτίωση της θέσης των Ιρλανδών Καθολικών του Βορρά και την αναγνωρισμένη δυνατότητα διεξαγωγής δημοψηφίσματος για την ένωση με την Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Όλα τα παραπάνω

διασφαλίζονται από το σύστημα διαμοίρασης εξουσιών. Όλα αυτά εκλείπουν στη Βασκική Αυτόνομη Κοινότητα. Υπό αυτό το πρίσμα οπότε, η εγκατάλειψη της ένοπλης δράσης είχε αντίκρισμα για τους Provisionals, καθώς συνοδεύτηκε από ανταλλάγματα.

Εάν μπορεί να εξαχθεί ένα γενικό συμπέρασμα αυτής της συγκριτικής προσέγγισης, θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι διττό: αφενός η δράση του ρεπουμπλικανικού κινήματος μέσω του δίπολου IRA-Sinn Féin, ενώ δεν πέτυχε τους στρατηγικούς διακηρυγμένους στόχους του (απόσχιση από το Ηνωμένο Βασίλειο και ένωση με την Δημοκρατία της Ιρλανδίας), κατόρθωσε να μεταβάλλει το θεσμικό καθεστώς της Βορείου Ιρλανδίας και να βελτιώσει τη θέση της καθολικής μειονότητας, τόσο σε νομικό όσο και σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο¹³⁵ Έτσι η περίπτωση του IRA μπορεί να ενταχθεί στην κατηγορία των κινήματων που, μεταχειριζόμενα βίαια μέσα, είχαν μερική επιτυχία¹³⁶. Το εάν ο ιρλανδικός ρεπουμπλικανισμός θα εξελιχθεί ή έχει ήδη ενταχθεί στη χορεία των διεκδικητικών εθνικισμών που μεταχειρίζονται αποκλειστικά νόμιμα πολιτικά μέσα και θεσμικές οδούς για την επίτευξη των στόχων τους, όπως ο σκωτσέζικος και ο καταλανικός, είναι ένα ενδιαφέρον ερώτημα. Το ίδιο ερώτημα τίθεται και για το κίνημα των Abertzales, για το οποίο υφίστανται οι ίδιες δυνατότητες μέσω του νέου πολιτικού μετώπου EH Bildu, το οποίο αποτελεί ουσιαστικά τον ιδεολογικό διάδοχο της Herri Batasuna. Στην περίπτωση των Abertzales ωστόσο, ο απογαλακτισμός τους από τη βίαιη πολιτική εκστρατεία δεν έχει ολοκληρωθεί, αφού το ένοπλο σκέλος του κινήματος δεν ενσωματώθηκε στο πολιτικό και το ενδεχόμενο επιστροφής της ETA στην ένοπλη δράση παραμένει πάντοτε ανοιχτό, όπως δείχνουν οι τελευταίες έρευνες¹³⁷.

Αντί κλεισίματος, παραθέτω την αρχή του παραρτήματος του βιβλίου της Cynthia Irvin, “Militant Nationalism, Between Movement and Party in Northern Ireland and the Basque Country”, το οποίο θεωρώ πως αποτυπώνει με γλαφυρότητα και ακρίβεια την αξία της συγκριτικής προσέγγισης που επιχειρήθηκε στην παρούσα εργασία: «Σε θεωρητικό επίπεδο, το Sinn Fein και η Herri Batasuna επιλέχθηκαν για την έρευνα αυτή στη βάση τριών βασικών παραγόντων. Πρώτον, προσφέρουν την δυνατότητα σύγκρισης σε κομβικές για την έρευνα σχέσεις, τόσο σε χωρική όσο και σε χρονική διάσταση. Δεύτερον, η ιστορική τους ανάπτυξη και εξέλιξη προσφέρει τη δυνατότητα τόσο για εσωτερική όσο και εξωτερική σύγκριση, μειώνοντας έτσι το πρόβλημα “μικρό δείγμα, πολλές μεταβλητές”. Τέλος, λόγω της εκτενούς ανάμιξης των οργανώσεων αυτών στην πολιτική και εκλογική διαδικασία, καθίσταται εφικτό να ερευνηθούν τα αποτελέσματα και η επίδραση της συμμετοχής τους στους πολιτικούς θεσμούς, στις στρατηγικές επιλογές και την οργανωτική δομή τους»¹³⁸.

Πηγές - Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς πηγές

BELFAST AGREEMENT, Official Text, www.gov.uk.gov

Δευτερογενείς πηγές

Adams Gerry, ΠΙΝ ΞΗΜΕΡΩΣΕΙ, Μια Αυτοβιογραφία, Εκδόσεις ΚΟΑΝ, 1997 Αθήνα / τίτλος πρωτοτύπου . Adams Gerry, *Before the Dawn, An Autobiography*, Heinemann, New Hampshire, 1996.

4 ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΕΡΙ ΑΝΤΑΡΤΟΠΟΛΕΜΟΥ, Β. Ι. Λένιν, Werwolf, IRA, CIA, Eurobooks, Αθήνα 2019.

Βιβλία

Φλιτούρης Α. Λάμπρος, ΑΠΟΙΚΙΑΚΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΕΣ, Η Εξάπλωση της Ευρώπης στον Κόσμο 16ος-20ος ΑΙ., Εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα 2016.

Irvin I. Cynthia, *Militant Nationalism. Between Movement and Party in Ireland and the Basque Country*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999.

Flynn, M. K., *The Rise of Irish, Basque and Carlist Nationalist Movements in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries*, Palgrave MacMillan, London, 2000.

Chalk Peter, *West European Terrorism and Counter-Terrorism. The Evolving Dynamic*, Palgrave MacMillan, London, 1996.

Fitz-Gibbon Andrew, *Talking to Terrorists, Non-Violence and Counter-Terrorism. Lessons for Gaza from Northern Ireland*, Palgrave MacMillan, London, 2016.

Λω Ντ. Ράνταλ, ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, μια παγκόσμια ιστορία, μετάφραση Φιλώτας Δήτσος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, 2017 (τίτλος πρωτότυπου . Law D. Randall, *Terrorism, A History*, Policy Press Ltd, Bristol, 2016).

Χάρμαν Κρις, *Ο Απελευθερωτικός Αγώνας στην Ιρλανδία*, Ανδρομέδα, Αθήνα, 1981 / τίτλος πρωτότυπου Harman Chris, *Struggle in Ireland*, Socialist Worker Printers and Publishers Limited, 1975.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα, 2001.

English Richard, *ARMED STRUGGLE. THE HISTORY OF THE IRA*, Palgrave MacMillan, London, 2003.

Bell J. Bowyer, *THE SECRET ARMY: THE IRA*, Transaction Publishers, New Jersey, 1997.

O'Brien Brendan, *THE LONG WAR: THE IRA AND SINN FEIN*, Syracuse University Press, Dublin, 1999.

Coakley John, *Nationalism, Ethnicity and the State. Making and Breaking Nations*, SAGE Publications Ltd, Thousand Oaks, California, 2012.

Bookman Milica Zarkovic, *The Economics of Secession*, Palgrave MacMillan, London, UK, 1993.

Heidberg Marianne, *The Making of the Basque Nation*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.

Mees Ludger, *Nationalism, Violence and Democracy, The Basque Clash of Identities*, Palgrave MacMillan, London, 2003.

Lecours Andre, *Basque Nationalism and the Spanish State*, University of Nevada Press, Reno, 2007.

Morrison John F., *The Origins and Rise of Dissident Irish Republicanism. The Role and Impact of Organizational Splits*, Bloomsbury Academic, London, 2013.

Keating Michael, *Nations against the State. The New Politics of Nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*, Palgrave MacMillan, London, UK, 1996.

Gkotzaridis Evi, *Trials of Irish History. Genesis and Evolution of a Reappraisal*, Routledge, Abingdon, UK, 2006.

Tarrow Sydney, *Strangers at the Gates. Movements and States in Contentious Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

Tilly Charles, *The Politics of Collective Violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

Tarrow Sydney, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

Bevor Antony, *Ο ΙΣΠΑΝΙΚΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ 1936-1939*, Γκοβόστης Εκδοτική, 2006 / τίτλος πρωτότυπου: *The Battle for Spain 1936-1939*, Antony Bevor, Penguin Books, London, 2006.

Lorenzo Bosi - Marco Giugni - Katrin Uba, (επιμ.) *The Consequences of Social Movements*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016.

D. McAdam - J. D. McCarthy - M. Zald, (επιμ.) *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures and Cultural Framings*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

Άρθρα

Victor H. Sundquist, “Political Terrorism: A Historical Case Study of the Italian Red Brigades”, *Journal of Strategic Security*, V. 3, 2010.

Enrique Martinez-Herrera, “National Extremism and Outcomes of State Policies in the Basque Country 1979-2001”, *International Journal on Multicultural Studies*, 2002.

Θανάσης Κρεκούκας, “ΕΤΑ, Ο Εφιάλτης των Βάσκων”, www.longreads.oneman.gr, [άρθρο βασισμένο στη βασκική εφημερίδα Deia].

John Dorney, “Irish Republicanism and Basque Separatism – Parallel movements?”, *The Irish Story*, September 2010.

Katy Hayward-Ben Rosher, “Political attitudes at a time of flux”, ARK research update 2019, number 133, June 2020.

Emmanuel-Pierre Guittet, “Memoirs of ex-members of ETA”, *Explosive Politics*, 2014.

Angela Bourne, “Terrorism and Party Politics: The Illegalization of Sinn Féin and Batasuna”, *University of Oxford, Public Opinion and Parties Conference*, Σεπτέμβριος 2012.

Eileen Paquette Jack, “From Belfast to Bilbao: The Basque Experience with the Irish Model”, *Queen’s University, Belfast*, 2015.

Αλέξης Ηρακλείδης, “Αποσχιστικός εθνικισμός και διεθνής κοινωνία: Το σκηνικό χθες και σήμερα”, *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, Δεκέμβριος 2017.

Διατριβές

Duhart E. Philippe, *Between Ballots and Bullets: Armed Struggle and Peacemaking in Northern Ireland and the Basque Country*, University of California, διδακτορική διατριβή, Los Angeles, 2017.

Γούμενος Θωμάς, *Η Εθνοτική Κινητοποίηση των Αποσχιστικών Κινήματων*, διδακτορική διατριβή Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα, 2011.

Παραπομπές

1. ARK, research update, σελ. 2.
2. Στο ίδιο, σελ. 3.
3. S. Tarrow, *Power in Movement*, Cambridge, 1998, σελ. 133.
4. Στο ίδιο, σελ. 148-149.
5. M.K. Flynn, *Ideology, Mobilization and the Nation*, London, 2000, σελ. 47.
6. Στο ίδιο, σελ. 50.
7. John Coakley, *Nationalism, Ethnicity and the State*, Thousand Oaks, 2012, σελ. 66.
8. Ο. π.
9. Στο ίδιο, σελ. 68.
10. Ο. π.
11. Ο. π.
12. Στο ίδιο, σελ. 84.
13. M. K. Flynn, *Ideology, Mobilization and the Nation*, σελ. 36.
14. Ludger Mees, *The Basque Clash of Identities*, London, 2003, σελ. 25.

15. Milica Zarkovic Bookman, *Economics of Secession*, London, 1993, σελ. 14.
16. Antony Beevor, *Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος*, London, 2006, σελ. 347.
17. Andre Lecours, *Basque Nationalism and the Spanish State*, Reno, 2007, σελ. 71.
18. Στο ίδιο, σελ. 75.
19. Northern Ireland House Of Commons Official Report, Vol 34, col 1095.
20. Chris Harman, *Ο Απελευθερωτικός Αγώνας στην Ιρλανδία*, 1981, σελ. 38.
21. Στο ίδιο, σελ. 39.
22. Στο ίδιο, σελ. 41.
23. John Dumbrel, *A Special Relationship*, σελ. 111.
24. S. Tarrow, *Strangers at the Gates*, Cambridge, 2012, σελ. 138-139.
25. J. Bowyer Bell, *Secret Army: the IRA*, New Jersey, 1997, σελ. 176.
26. Chris Harman, *Ο Απελευθερωτικός Αγώνας στην Ιρλανδία*, σελ. 41.
27. Ludger Mees, *The Basque Clash of Identities*, σελ. 24-25.
28. Chris Harman, *Ο Απελευθερωτικός Αγώνας στην Ιρλανδία*, σελ. 42.
29. Martin Melaugh, “We Shall Overcome”, σελ. 20.
30. E. A. Aunger, *Religion, Education and Employment: Aspects of Equal Op*, in N.I., σελ. 24.
31. Colin McCluskey, *Up off their Knees*, σελ. 105.
32. Στο ίδιο, σελ. 107.
33. Cynthia Irvin, *Militant Nationalism*, Minneapolis, 1999, σελ. 75.
34. Andre Lecours, *Basque Nationalism and the Spanish State*, σελ. 157.
35. Randall Law, *ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, μια παγκόσμια ιστορία*, Bristol, 2016, σελ. 43.
36. Cynthia Irvin, *Militant Nationalism*, σελ. 109.
37. Στο ίδιο, σελ. 115.
38. Philippe E. Duhart, *Between Ballots and Bullets*, Los Angeles, 2017, σελ. 158.
39. Στο ίδιο, σελ. 98.
40. Brendan O’Brien, *Long War*, Dublin, 1999, σελ. 119.
41. Daniele Conversi, *Basques Catalans and Spain*, Reno, 1997, σελ. 92.
42. Στο ίδιο, σελ. 94.
43. Cynthia Irvin, *Militant Nationalism*, σελ. 198.
44. Thomas Hennessey, *History of Northern Ireland*, Red Globe Press, 1997, σελ. 167.
45. Cynthia Irvin, *Militant Nationalism*, σελ. 85.
46. Στο ίδιο, σελ. 90.
47. Tommy McKearney, *From Insurrection to Parliament*, σελ. 105.

48. Gerry Adams, Πριν Ξημερώσει, New Hampshire, 1996, σελ. 381-384.
49. Cynthia Irvin, Militant Nationalism, σελ. 69.
50. Basque sociometer, December 2002.
51. The Democratic Alternative text, basque red.net.
52. Euskal Herria Journal.
53. Richard English, Armed Struggle, The History of the IRA, London, 2003, σελ. 153.
54. Philippe E. Duhart, Between Ballots and Bullets, σελ. 52.
55. Ludger Mees, The Basque Clash of Identities, σελ. 166.
56. Philippe E. Duhart, Ballots and Bullets, σελ. 172.
57. Στο ίδιο, σελ. 169.
58. Gerry Adams, Πριν Ξημερώσει, σελ. 313.
59. Daniele Conversi, Basques, Catalans and Spain, σελ. 83.
60. Martyn Frampton, The Long March, London, 2008, σελ. 126.
61. Philippe E. Duhart, Between Ballots and Bullets, σελ. 170.
62. Gerry Adams, Πριν Ξημερώσει, σελ. 313.
63. Ο. π.
64. J. Bowyer Bell, The Secret Army: the IRA, σελ. 129.
65. Gerry Adams, Πριν Ξημερώσει, σελ. 332.
66. Brendan O'Brien, The Long War, the IRA and Sinn Féin, σελ. 96.
67. Στο ίδιο, σελ. 97.
68. Philippe E. Duhart, Between Ballots and Bullets, σελ. 153.
69. Στο ίδιο, σελ. 154.
70. Στο ίδιο, σελ. 156.
71. Στο ίδιο, σελ. 157.
72. Στο ίδιο, σελ. 97-98.
73. Στο ίδιο, σελ. 93.
74. Gerry Adams, Πριν Ξημερώσει, σελ. 424.
75. Cynthia Irvin, Militant Nationalism, σελ. 3.
76. Στο ίδιο, σελ. 132.
77. Στο ίδιο, σελ. 109-110.
78. Philippe E. Duhart, Between Ballots and Bullets, σελ. 161.
79. Andrew Fitz-Gibbon, London, 2016, σελ. 18.
80. Randall Law, ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, μια παγκόσμια ιστορία, σελ. 318.
81. Chris Harman, Ο Απελευθερωτικός Αγώνας στην Ιρλανδία, σελ. 53.

82. Randall Law, ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, μια παγκόσμια ιστορία, σελ. 299.
83. Στο ίδιο, σελ. 184.
84. Στο ίδιο, σελ. 186.
85. Στο ίδιο, σελ. 192.
86. Krizstian Repasi, Current tendencies in European terrorism, σελ. 10.
87. Ο. π.
88. Peter Chalk, West European Terrorism and Counter-Terrorism, London, 1996, σελ. 45.
89. Ο. π.
90. J. Bowyer Bell, The Secret Army: the IRA, σελ. 115.
91. Richard English, Armed Struggle, the History of the IRA, σελ. 88.
92. Στο ίδιο, σελ. 106.
93. Victor Sundquist, Political terrorism.
94. J. Bowyer Bell, The Secret Army: the IRA, σελ. 155.
95. Wayne Anderson, The ETA: Spain's Basque Terrorists, Rosen Publishing Group, 2003, σελ. 34.
96. Στο ίδιο, 36.
97. Στο ίδιο, 37.
98. Στο ίδιο, 49.
99. Peter Chalk, West European Terrorism and Counter-Terrorism, σελ. 46.
100. Richard English, Armed Struggle, the History of the IRA, σελ. 127.
101. Στο ίδιο, σελ. 144.
102. Peter Chalk, West European Terrorism and Counter-Terrorism, σελ. 180.
103. Λάμπρος Φλιτούρης, ΑΠΟΙΚΙΑΚΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΕΣ, Αθήνα, 2016, σελ. 295-296.
104. Στο ίδιο, σελ. 297.
105. Ο. π.
106. Randall Law, ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, μια παγκόσμια ιστορία, σελ. 183.
107. J. Bowyer Bell, The Secret Army: the IRA, σελ. 112.
108. Randall Law, ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, μια παγκόσμια ιστορία, σελ. 304.
109. J. Bowyer Bell, The Secret Army: the IRA, σελ. 112.
110. Στο ίδιο, σελ. 114.
111. Krizstian Repasi, Current tendencies in European Terrorism, σελ. 9.
112. Ευάνθης Χατζηβασιλειου, Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου, Αθήνα, 2001, σελ. 333-334.
113. Στο ίδιο, σελ. 335.

114. Στο *ίδιο*, σελ. 329.
115. Στο *ίδιο*, σελ. 338-339.
116. Peter Chalk, West European Terrorism and Counter-Terrorism, σελ. 51.
117. Randal Law, ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ, μια παγκόσμια ιστορία, σελ. 316.
118. Στο *ίδιο*, σελ. 304.
119. Θωμάς Γούμενος, Η Εθνοτική Κινητοποίηση των Αποσχιστικών Κινήματων.
120. Αλέξης Ηρακλείδης, Αποσχιστικός Εθνικισμός και Διεθνής Κοινωνία.
121. Στο *ίδιο*.
122. Basaguren/San Epifanio, Claims for Secession and Federalism, Springer, 2019, σελ. 128-129.
123. Στο *ίδιο*, 100.
124. Στο *ίδιο*, 130.
125. Στο *ίδιο*, 184.
126. Milica Zarkovic Bookman, Economics of Secession, σελ. 62.
127. Basaguren/San Epifanio, Claims for Secession and Federalism, σελ. 265.
128. Martyn Frampton, The Long March, σελ. 103.
129. J. Mooney/M. O'Toole, Black Operations, The Secret War Against the Real IRA.
130. Krizstian Repasi, Current Tendencies in European Terrorism, σελ. 3.
131. Emmanuel-Pierre Guittet, Ex-Memoirs of ex-members of ETA.
132. Στο *ίδιο*.
133. Philippe E. Duhart, Between Ballots and Bullets, σελ. 162.
134. Evi Gkotzaridis, Trials of Irish History, Abingdon, 2006, σελ. 271.
135. Good Friday Agreement, official text, σελ. 9-11.
136. Charles Tilly, Politics of Collective Violence, Cambridge, 2003, σελ. 118.
137. Krizstian Repasi, Current Tendencies in European Terrorism, σελ. 11.
138. Cynthia Irvin, Militant Nationalism, σελ. 213.